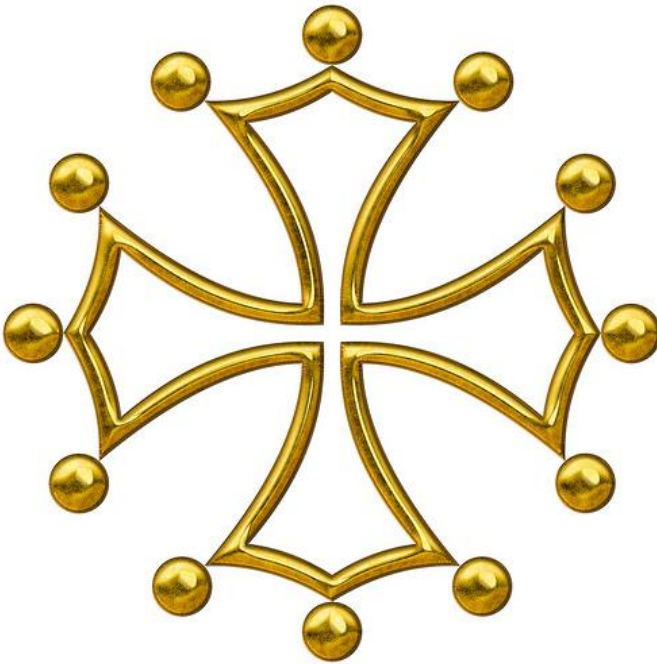

Reinat TOSCANO

REFLEXIONS SOBRE LA LENGUA

A·N

Reinat TOSCANO

**REFLEXIONS
SOBRE LA LENGA**

AUBA NOVÈLA

DAU MEME AUTOR

REGRE LH (*agotat*)
LOU VIÈ LH CASTEU
L'ALFA E L'OMEGA
LÀ OÙ CHANTENT LES CIGALES
JAN BACHOURLA
REVIRA-MAINAGE
CERTE MIE RIME
LO GRAND VIATGE, *cants I à L*
MÔTS CROSATS (*agotat*)
ENTRE VAR E PALHON
LA REVÛTA DEI VACAS
PERGAMINS
CANTO NOTTURNO/CANT
NUECHENC
BIAIS DE DIRE/FAÇONS DE PARLER
DARRIER LA NUÈCH
IN MEMORIAM
UNA SETMANA ORDINÀRIA
L'AUBRE DE VIDA
CONTRE LES FAUX PASTEURS
(*agotat*)
CRONICAS SOBRE LA LENGA
CÒUP DE SOLEU

ÀUTREI BIAIS DE DIRE
SALVETERRE
SUDANHA PER LO SUDARI
GRAMÀTICA DAU NIÇARD
SECRET DE CHIN
1209, LO FUÈC E LO FÈRRE / 1209, LE
FEU ET LE FER
BEATRITZ DE MONGALVANH
(*Oeuvres complètes*)
LA PINHATA DE MATIEU SAMPEYRE
UN POLICIER NIÇARD S'ENTAULA /
UN POLICIER NIÇOIS SE MET À
TABLE
MISTÈRI AU COMISSARIAT/
MYSTÈRE AU COMMISSARIAT
RETURNS
LO GELÓS CASTIGAT/LE JALOUX
PUNI
RETURNS
JUÈCS D'ESPACIS E DE TEMPS
L'AFaire DAU PORQUET
MATIEU SAMPEYRE FA L'ACTOR
FIN DE JORNADA EN RIBA DE MAR
DANS LES RUES DU VAL

Toi lu drechs reservats.

© AUBA NOVÈLA - 2023

AVERTIMENT

La reflexion sobre l'escriptura de la lenga d'òc en grafia classica fuguèt longtemps menada (e es sovent encara menada) dau solet ponch de vista de cen que si di «l'occitan estandard», qu'en realitat es de lengadocian. Tròup sovent, lu partidaris de la Nòrma ensinda definida an temptat e tèmpton encar de voler imapuar à toi lu dialèctes li solucions que foncionon per aquela forma d'occitan, sensa tenir còmpte dei particularitats dei autres parlars.

N'i a que lo fan perqué non sàbon: un jorn, quauqu'un mi demandèt perqué lu niçards s'encaïnàvon à voler notar la diftongason de **Ò**, e mi díá qu'après tot seria aisat d'escriure **Ô** en ensenhant qu'en niçard si diftonga totjorn en [wa] ò en [wɔ]. Quora li donèri d'exemples de mòts dont ò es ben [ɔ] (**escòla**, **ò**, **ròda**, etc.), mi respondèt que l'ignorava, en ajustant pi que, se lu niçards considèron que la diftongason es un trach distintiu dau niçard, an ben rason de la notar e que **OA** apareisse coma la solucion melhora (ò pas tant marrida).

N'i a d'autres que lo sieu discors es tot de marrida fe. À una persona que m'explicava qu'èra aisat de non notar la diftongason de **Ò** tot en explicant que dins d'unu cas si devia diftongar, diguèri qu'un novelari non farà necessariament la diferença e prononcerà sensa diftongason **pòrta** coma **ròda**. Aquela persona mi respondèt qu'après tot seria una boana caua, que permeteria d'unificar la lenga. Doncas en escafant lo particularisme sensa dire qu'es la tòca e en declarant voler conservar la diversitat.

Parier per un autre que conselhava d'escriure **los, las** dont lo niçard emplega **lu, li**. Ò per una altra persona qu'escriu **lo pèd**, dont lo niçard a totjorn dich **lo pen**. Darrier exemple, pilhat dins una **Gramàtica**, dont si causisse d'escriure **bòn** au singulier, ma dont es explicat qu'au plural non li a d'autra possibilitat que d'escriure **boai** per respectar la forma niçarda.

Per ieu, en provençau coma en niçard, la mieu idea fuguèt totjorn d'emplegar la grafia classica per escriure lo niçard, non de modificar lo niçard per lo faire intrar dins lo mòtle de l'occitan estandard. Jamai per ideologia ma en emplegant li mieu conoissenças lingüistiqui divers, aqueli disponibli dins lu libres e sus lo malhum e en analisant lo vejaire dei autres.

Tot comencèt quora ensenhavi à L'Universitat de Niça, au mitan dei annadas 1990. Recampèri una còla de niçards per confrontar lu noastres vejaire en partent dei causidas anteriori (especialament da Centre Culturau Occitan País Niçard). Li èron la boana ànima de Jaume CHIRIO, Bernard FRUCHIER, Reinat MATALÒT e Joan-Pèire BAQUIÉ. N'en sortiguèt una lista de ponchs que nen semblàvon importants, dins la seguida contestats ò discutits per d'autri personas, retravalhats per servir de basa au mieu trabalh d'ensenhair, pi à la publicacion de **CONJUGAR EN NIÇARD**, e enfin à la redaccion de la **GRAMÀTICA NIÇARDA** (devenguda après quauqui modificacions la **GRAMÀTICA DAU NIÇARD**).

Aquò per la partida teorica. La partida practica se ve dins li mieu publicacions literari, que perméton d'illustrar toti li causidas e de n'en verificar lo boan foncionament.

En lo 2004, l'IDECO publiquèt li mieu **CRONICAS SOBRE LA LENGA**. Aquelu tèxtos èron estats escrichs à l'origina per una cronica dins lo Bulletin mesadier dau Sindicat Occitan de l'Educacion. Fuguèron finda publicats en partida dins d'uni revistas, coma **LA BELUGA** (revista dau Centre Culturau Occitan – País Niçard), **LO GAI SABER, ÒC**.

Au fiu dei mieus trabalhs successius (novèla edicion de la **GRAMÀTICA DAU NIÇARD**, elaboracion dau **DICCIONARI**, escriptura), d'autri questions si son pauadi. À cada còup, aqueli questions an menat à-n-una reflexion e à d'escambis embé d'autri personas: Josiana UBAUD, Reinat MATALÒT (collaborator dau **DICCIONARI**), Jacme TAUPIAC, Patric SAUZET, Joan-Pèire BAQUIÉ, per citar solament lu correspondents mai mes à contribucion. Èra important de confortar de vejaires diferents, perquè:

- 1) non siéu depositari de la veritat universalà.
- 2) lo niçard s'inscriu dins l'ensèm occitan.
- 3) d'unu problemas tòcon finda d'autres dialèctes, eventualament l'occitan en general.

Autra caua, qu'a la sieu importança: sobre mai d'un ponch, li a de personas que non èron d'acòrdi mé ieu ma finalament son vengudi à-n-un veaire mai pròche dau mieu, per non dire au mieu en totalitat. Es per aquò que repilhi aquí d'uni cronicas.

Aquesti **REFLEXIONS**, comas li mieu **CRONICAS**, non an per tòca de portar la Veritat unica e sobeirana sobre li questions evocadi, ma solament de metre lo det sobre de cauas possibli dins lo vestit grafic de la lenga noastra e, sobretot, de denonciar d'autri cauas presentadi coma de veritats scientificqui

qu'en realitat son basta la pròva de l'ignorança ò de la marrida fe d'aquelu que li méton en avant.

De recomandacions, òc, se volètz. Per faire un pauc pensar sus la realitat de la lenga e li sieu necessitats. Ma pas jamai d'obligacion, de règla, de lèi. À condicion de non manifestar de marrida fe, coma un qu'un jorn mi diguèt: «Siéu en plen d'acòrdi mé tu, es impossible d'anar còntre lu arguments qu'avances, ma per disciplina resterei dins l'error».

Li linhas aquí sobre an finda per tòca d'explicar qu'anerèm de l'avant unicament en tenent còmpte de la reflexion que s'es ja debanada, sensa dire totjorn: «Cauria formar un grope de reflexion», «Cauria que si creesse un organisme per donar li règlas», etc.

Boana lectura.

A

Mi sovèni d'aver escrich dins **AQUÒ D'AQUÍ** un article intitolat «L'invasion dau A», qu'avía provocat una polemica dei bèli, que quauqui personas, à l'epòca, m'avíon mandat d'accidents coma s'auguessi comés un crimi vergonhós.

Au mai li torni pensar, au mai siéu fièr d'aver escrich aqueli linhas, perqué la seguida m'a donat rason !

Que díii dins aquel article ? Solament qu'escriure un **A** ò un **Á** e à cada còup si demandar coma lo dire, entre [a], [e], [o], [ɔ], [u], aquò èra una complicacion inutila e perilhoa.

Aüra que lo temps a passat, qu'avèm vist ?

En niçard coma en provençau, la finala **-AS** s'escriu plus per [es] : **cantes**, **cantaves**, dont si preconisava ***cantas**, ***parlavas**. Èra evident que, per exemple, escriure **parlas** e **taulas** dire en niçard ò en provençau [ˈparles] e [ˈtawla]/[ˈtawlo], aquò creava encara un còup una règla per lu vèrbos e una altra per lu noms.¹

Ma li a finda lo futur dei vèrbos dau promier grope, qu'en niçard lo [a] de l'infinitiu passa à [e]. S'escrivèm ***cantarai**, aquò vòu dire que lo passatge de [a] à [e] es pilhat en còmpte per la segonda persona dau present e de l'imperfach, ma pas per lo futur. Estranha idea de la coerença !

---

¹ Coma per la notacion dei accents.

Autre exemple: la nòrma causida per l'occitan dei Valadas d'en Piemont¹ a renonciat à la finala uniformisada de la darriera persona dei conjugasons en **-an**, e retèn **-on** coma forma referenciala, **-an** / **-en** coma variantas localis.

Encara mai qu'aquò: ai liejut dins lo meme obratge² que **Á** non pòu èstre altra caua que [ɔ], cen que, naturalament, mena à escriure **é** per [e]. E conservam **doás**³ per lo provençau [ˈdɔs] / [ˈdwɔs], ò encara de formas coma **aviá** ([aˈvjɔ]) en gavoat.

Non ai audit baubar lu cans, non ai audit urlar lu lops ! Aqueli causidas son estadi admessi coma normalis e legitimi !

Èri doncas sus lo boan camin quora parlavi de «l'invasion dau A»... Lo temps m'a donat rason...

---

1 COMMISSION INTERNACIONALA PER LA NORMALIZACION LINGUISTICA DE L'OCCITAN ALPIN, **NORMAS ORTOGRÀFICAS, CHAUSIAS MORFOLÒGICAS E VOCABULARI DE L'OCCITAN ALPIN ORIENTAL**, Regione Piemonte – Espaci Occitan – Comunità Montana Valle Maira, Coni, 2008. 2 Pàgina 20.

³ Ma **doas** dins una preconisacion mai recenta, que recuèrbe à l'encòup la forma bisillabica paroxitona dau niçard [ˈdua] e li formas [ˈdɔs] / [ˈdwɔs]

A/À: PLAIDEJAT PER UN ACCENT

La grafia classica confonde dins l'escritura la tèrça persona dau vèrbo **aver** au present de l'indicatiu e la preposicion omofòna¹. De son costat, la grafia felibrenca, coma lo francés, destria **a** (de **aver**) e **à** (preposicion).

La question es: perqué la grafia classica fa aquela confusion entre lu doi mòts? Avèm recampat li motivacions d'aquelu que méton pas l'accent, e son au nombre de quatre:

- 1) La confusion non es possible en occitan.
- 2) L'accent sobre la preposicion es un mistralisme.
- 3) L'accent sobre la preposicion es un francisme.
- 4) L'accent sobre la preposicion es una foant d'error per lu escolans francés.

Si veirà çai-après cen que si deu pensar d'aquelu «arguments».

1. La confusion

Es vèr que l'occitan elimina parcialament la confusion quora si recomàndon li formas dau tipe **la maquina per lavar** (ò **de lavar**) per lo francés **la machine à laver**.

---

¹ Generalament [a], ma [o] dins d'uni regions (Daufinat e Lemosin); mai aquò càmbia pas ren au problema de l'eschich.

Ma quora escrivèm, d'après la nòrma de l'I.E.O.: **Escrivi a un amic que trabalha a Niça e a la sieu frema qu'es a Antíbol**, se lo dobeste non es permés per lo promier **a**, per lo segond e per lo darrier (es clar qu'es la preposicion), lo tèrç demòra ambigú: pòu èstre la preposicion (e alora la frasa vòu dire qu'escrivi ai doi personas) ò lo vèrbo (e alora escrivi solament à un amic que la sieu frema es à Antíbol).

Autre exemple:

Parla sensa relambi: a son paire qu'es moart e a un amic que vèn d'arribar.

Se siam en presença dau vèrbo, alora lo subjècte parla sensa relambi perquè son paire es moart e perquè un sieu amic vèn d'arribar (la moart dau cat e la venguda de l'amic son l'encausa dau sieu parlar); ma se siam en presença de la preposicion, alora l'òme a son paire e lo sieu amic coma interlocutors.

Un autre exemple?

S'escrivi **a costat**, es impossible de dire s'ai lo vèrbo **aver** seguit dau participi passat dau vèrbo **costar** ò la preposicion **a** seguida dau nom **costat**.

Un autre encara?

La filha a 100 000 €: es rica, ò alora ... es cara. Depende se **a** es la preposicion ò lo vèrbo...

Lu exemples si porrion multiplicar, e lo risc de confusion demòra doncas possible.

2. Mistralisme

Francament, se li a encara de gents per pensar que tota solucion mistralenca si deu mandar à la rementa sensa èstre

estudiada, « qu'un trôn de Dieu lei cure ! », coma cantava V. Gelu...

3. Francisme

E se regargessiam un pauc tot à l'entorn ?

a) Catalan - Lo catalan escriu **a** per la preposicion e **ha** per lo vèrbo (perqué a conservat l'iniciala etimologica **H-** (de **habere** latin) per toti li formas dau vèrbo). La question de la diferenciacion vèrbo/preposicion es doncas reglada.

b) Castilhan - Es parier que per lo catalan.

c) Italian - Per l'italian, es un pauc mai complicat. Lo latin **habet** a donat per començar **have** (atestat dins Dante, per exemple), pi **hae**, e finalament **ha** (forma actuala).

L'iniciala latina **h-** es demorada longtemps en italian, e mai se fuguèt ambé fòrça esitacions, maugrat cen que n'en di Meyer-Luebke¹. Au siècle XVII, L'Acadèmia de la « Crusca » conselhèt de conservar lo **h-** unicament per quatre formas dau vèrbo **avere: ho, hai, ha, hanno**, per li destriar respectivament de la preposicion **a**, de l'article contractat **ai**, de la preposicion **a** e dau substantiu **anno**. Ma aquela recomandacion non auguèt un efècte immediat e si trobèt encara **ò** per **ho**, à per **ha**².

---

1 *Grammatica storica della lingua italiana e dei dialetti toscani*, Loescher Editore, Torino, p. 85: « **H-** si dileguò di buon'ora senza lasciar traccia: **homo, omo**, ecc. »

2 *Ibid.*

Pasmens, l'usatge actual es aqueu que la «Crusca» recomandava, e avèm doncas una diferenciacion per lo **H**, coma avèm vist per lo catalan e per lo castilhan.

d) Portugués - Lo portugués a conservat eu finda lo **h**- iniciu per lo vèrbo, e escriu **há** per lo vèrbe **haver** à la tèrça persona de l'indicatiu present e à la segonda persona de l'imperatiu, còtra **a** per la preposicion e per l'article definit femenin singulier (lo noastre **la**) (en mai d'aquò, lo portugués escriu **á** per lo noastre article contractat **au**).

Doncas, es vèr que lo portugués non mete d'accent sobre la preposicion, ma fa la diferènça en agissent sus l'ortografia dei autres omofònes ò eventuals omogrades.

e) Còrse – Lo còrs destria l'article definait femenin **a**, la preposicion **à** dau vèrbo **hà**.

f) Occitan - Lo vièlh occitan esita entre la forma etimologica **ha** e la forma simplificada **a**. Podèm notar que li **Leys d'Amors** (mitan dau siècle XIV) consèrvon la forma etimologica que, dins la practica, es plus emplegada. La preposicion, ela, s'escriu **a**.

Lu Niçards, elu, si son interrogats sobre aqueu problema. Dins la sieu **Grammatica Nissarda**¹, J. Miceu restablisce l'iniciala **h**- dins la conjugason dau vèrbo **aver** cada còup qu'una confusion es possible. Dins una nòta en bas de la pàgina 20, escriu:

---

1 **Grammatica Nissarda**, Imprimaria de la Sossietà Tipografica, Nissa (novèla edicion, comentada, de Maria-Loïsa GORDON, Niça, 1975).

« Plusiur temp dòou verbo aver s'escrivon emb'un h per lu distingà dau verbo aigà, que significa arrosà »

J. Miceu va encara mai luènh: coma lu Italians, consèrva quatre formas mé **H**- etimologic au present de l'indicatiu dau vèrbo **aver**: **hai, has, ha, han** (à costat de **avèn, avès**). Per la preposicion, escriu **a** (l'accent non a de rason d'èstre, estent que la diferenciacion si fa sus li formas verbali).

Lo niçard actual, tant coma lu autres parlars d'òc, es partejat entre lo vejaire mistralenc (**a/à**) e aqueu occitanista (**a solet**).

Latin	<i>habet</i>	<i>ad</i>
Italian s.XVII	à	a
Italian modèrne	ha	a
Castilhan	ha	a
Catalan	ha	a
Portugués	há	a
Còrs	hà	à
Occitan: medieval	ha, pi a	a
IEO	a	a
MICEU (s.XIX)	ha	a
Mistralenc	a	à
Francés	a	à

D'aqueu tableu ressoarte qu'es pas lo francés qu'es isolat ma ben la nòrma de l'I.E.O. que non destríia lo vèrbo e la preposicion quora li autri lengas lu destríon: aquò es en totala contradiccion mé la volontat afichada d'aparar l'occitan dins lo respècte de la parentèla entre li lengas latini.

4. Errors

Es vèr que totplen d'escolans francés (ma pas solament lu escolans!) confóndon sovent **a** e **à**. D'unu li véon una rason per suprimir la distincion ortografica en francés e per pas diferenciar lu doi mòts en occitan.

Podèm alora pilhar l'exemple de doi autres mòts: **compter** e **conter**. Pàuon tot-ai-doi ai escolans francés un problema similari à-n-aqueu dau vèrbo **avoir** e de la preposicion **à**. En mai d'aquò, an la mema etimologia (latin **computare**), e la diferença ortografica es pas ren qu'un artifici per clarificar la diferença semantica.

Alora, podèm encara ben mai confondre lu doi vèrbos dins una soleta ortografia e avèm plus deguna rason d'escriure en occitan **comptar** e **contar**. Ma aquí cresi, sensa gaire m'avançar, que i a pas gaire d'occitanistas d'acòrdi per escriure **comptar** (forma etimologica unica) per un vèrbe e per l'autre (e m'en regaudissi, es ben segur!...).

Es pas gaire logic seguir un rasonament dins un cas e lo rasonament contrari dins un autre cas similari.

Clavadura – Coma clavar ?

1) La confusion entre la forma verbala e la preposicion es totjorn possibla en occitan. Seria doncas utila una diferenciacion.

2) Se lu Francés non conóisson l'ortografia de la sieu lenga, aquò non pòu èstre un critèri per ortografiar la noastra...

3) Lo respècte de la parentèla entre li lengas latini demanda à l'occitan de diferenciar lu doi mòts.

4) Lo respècte de l'etimologia demanda de restablir l'iniciala **H**.

5) Restablir aquela iniciala en **H** es en totala contradiccion m'ai principis de la grafia classica, dont aquesta iniciala es estada suprimida en defoara dau gascon (**H** aspirat).

La logica dei lengas latini nen demanda doncas de diferenciar en occitan la forma verbala e la preposicion omofòna. La solucion ja utilizada en francés e en grafia felibrenca (**a** per lo vèrbo / **à** per la preposicion) non pava de problema en regard dei règlas generalis de la grafia classica. Aquò nos fa doncas preferir :

HABET → A

AD → À

ABREVIACION DE LA DATA

Per escriure la data, l'occitan fa generalament coma lu autres parlars e laissa perdre li promieri doi chifras.

Es un fenomène lingüistic ben conoissut que si di «aferèsi». Aqueu fenomène pòu tocar una vocala coma una sillaba entiera. Es en Lemosin, bessai mai qu'alhors, que si pòu relevar:

'la = ela
'na = una
'ma = coma
'grema = lagrema

L'italian lo fa per la data:

il '99 = il 1999

Pensi que si porria faire parier en occitan.

Question: es clar qu'aquò va ben fins à **'99**, ma coma faire per l'an 2000? Anam pas escriure **'00!**... Aquí cau laissar la forma entiera **2000**.

Ma après si pòu repilhar mé la notacion de l'aferèsi: **'01, '02, '03, ...** fins à **'99**, e après retroverèm¹ una forma entiera: **2100**.

---

¹ Lo legèire a lo drech de considerar que lo futur es un pauc tròup optimista e lo regarja pas.

ABITUD / ABITUDA

Aquesto problema tòca finda d'autres mòts, coma **aptitud/aptituda** (vèire finda **MONDE**).

À partir dau latin *habitudo*, *habitudinis*, l'occitan medieval avia **abitut**, forma que MISTRAL non senhala, tendent à dire qu'avia laissat la plaça à **abituda**.

Lo catalan a *habitud*, ma escriu tambèn *el costum* dont nautres avèm *la costuma*.

L'espanhòu escriu *habitud* à costat de *costumbre* e *aptitud* (ma sus l'internet s'atròva sovent *aptituda*).

L'italian, eu, a totjorn li formas renforçadi per aquelu mòts qu'an en latin una finala *-udinem: costume* (forma populària) / *consuetudine, attitudine, abitudine*, etc. (formas sabenti), e lo piemontés *abitüdin*, etc. Aqueli formas son ben desseparadi dai formas coma *virtù, gioventù, schiavitù* (occitan *virtut, joventut* e, doncas, *esclavitut*¹).

Si porria ja dire que, coma sovent, lu codificaires de l'occitan an tròup lu uèlhs virats vèrs Espanha e Catalonha... (sovent, es una boana caua, ma pas totjorn ...).

Ajusti una altra consideracion: la finala *-D*, en niçard, corresponde, quora es prononciada, à *-T(E)*, coma dins *vèrd, fond*. Doncas, **aptitud** correspondria à una prononciacion [ati'tyt(e)], **abitud** à [abi'tyt(e)], completament en defoara de la realitat.

---

¹ E non **esclavitud**, coma s'escriu sovent.

Si pòu finda vèire **actitud(a)** (de l'italian *attitudine*) que lo portugés escriu *atitude*.

Pensi doncas que si deuríon acceptar li formas **actituda**, **aptituda**, **abituda**, etc., confòrmi à la prononciacion: non son solament un francisme, correspoàndon finda ai formas lònqui de l'italian, e finda à una prononciacion vertadiera en plaça despí longtemps.

ACCENTS

Totjorn un problema ! E promierament perquè la grafia classica non emplega dins toi lu cas la règla generala d'accentuacion (perqué faire simple quora si pòu faire complicat?). E cau tenir en ment que, se la lenga siguesse mai socialisada, emplegueria segurament plus pauc d'accents (pensi especialament ai accents sus *Ē*, dins d'unu mòts dont, en realitat, siam entre [e] e [ɛ] e una grafia englobanta demanderia de notar simplement *E*).

Vaquí quauqui remarcas que vènon completar la mieu posicion exprimida dins la **GRAMÀTICA DAU NIÇARD** e dins li mieu **CRONICAS SOBRE LA LENGÀ**:

1) **proparoxitons**:

Es vèr que l'evolucion de la lenga va vèrs la supression dei proparoxitons. En toi lu cas, dins lu mòts recents, n'i a pas. La dificultat es de vèire à quau moment si fa la rompedura ... Mi sembla que quora li a un dubi cau donar li doi formas, en indicant que n'i a una classica e l'autra correnta. Per lu adjectius, mi sembla que podèm levar lu proparoxitons (li a plus que quaucu niçardàs per conservar clàssico, màgico, etc.).

2) **Itàlia, etc.**:

Per lu noms de luècs, devèm seguir l'exemple dei vesins. Mi sembla qu'à causir, l'exemple italian es mai pertinent per lo niçard (sensa tombar dins un excès d'italianisme, de segur). Per aquò, gardi sota man tota la documentacion que cau en italian, en catalan e en castilhan (ai pròche de ieu una professora d'espanhòu).

3) **estàn/estan, canteran/canteràn**:

A ! Lo problema de l'accentuacion dei vèrbos ! N'ai ja parlat longament dins li **CRONICAS** ... La nòrma de l'IEO, au moment que mi torni pauar aquesta question e qu'escrivi aquesti linhas, demanda l'accent sus lu oxitons per lu vèrbos acabats en **-N** (pas lu noms...), cen qu'es la règla espanhòla mau capida.

Una crònica dins lo n° 1100 de **LA SETMANA** vèn rapelar aquesta nòrma. Per memòria, per lu mòts en **-N**, lo castilhan a la mema règla que per aquelu finits en **-S**: **hablan**, **orden**, mai **hablarán**, **solución**; aquò fonciona. N'i a, coma Max ROQUETA, qu'an augut escrich **dison** à costat de **lo bastón**, à la castilhana. Ma aüra l'usatge es d'escrivre **dison** e **lo baston**, es à dire qu'avèm una règla per lu vèrbos e una per lu autres mòts. Li rasons avançadi per la supression de l'accent son l'impossibilitat de confondre e la coerença m'ai autri lengas neolatini, que non escrívon l'accent sobre la darriera persona dei vèrbos. La bèla asenada! Es vèr que l'italian non escriu d'accent sobre **parlano** [parlano], ma es tot beu just la règla generala, vist qu'escrivi **musica** [muzika] dont l'occitan niçard escriu **música**.

L'autor de la crònica dins **LA SETMANA** escriu «Las ortografias de *totas* las lengas neolatinas evitan los accents escrits de las 3as ps pl.». Per cen qu'es de l'italian, escrivre aquò non a de sens, vist qu'aqueli personas son de còups que li a de paroxitons (**hanno**, **sono**, **fanno**), que doncas non an besonh d'un accent escrich, e son de proparoxitons per la màger part dei temps e dei mòdes e que la règla generala de l'italian nòta jamai l'accent sobre paroxitons ni sobre lu proparoxitons, franc d'uni confusions possibli, coma **danno** / **danno** ò **àncora** / **ancora**. L'italian escriu per exemple **musica** [muzika] dont l'occitan niçard escriu **música**.

Mema règla en catalan (emai se la -N finala s'es amudida : **habitació**)...

Perqué parlar d'un parallelisme m'una lenga vesina sensa lo respectar e faire foncionar l'occitan m'una excepcion dins l'excepcion, en destriant lu noms e lu vèrbos? Mentre la règla promiera alibertina èra aquela castelhana, coma per lu mòts en -S: Max ROQUETA, per exemple, escrivia correntament **dison** còntra lo **bastón**. D'alhors, sus l'illustracion de la crònica en question si liège clarament **segón**, en acòrdi m'au principi castelhan...

En portugués li darrieri personas dei vèrbos **amam, querem**, seguïsson la mema règla que l'espanhòu e lo catalan (paroxiton, sensa accent esrich), mai l'accent s'escriu quora l'accentuacion es diferenta: **tambèm**.

Doncas, la famoa coerença messa en avant per escriure lu vèrbos sensa l'accent fonciona mé "*totas* las lengas neolatinas", alevat en castelhan, en catalan, en portugués, en italian. Bèla coerença!

Dins un premier temps, avii laissat l'accent sus **estan, passeran**, etc. après una lòngra discutida mé J. TAUPIAC, en pensant solament à una possibla ajuda pedagogica e per pas marcar una rompedura tròp brutala mé la « santa nòrma ».

Prepauavi l'accent pusleu coma una possibilitat transitoria, perqué se l'IEO s'encaïna dintre la sieu error, lu occitanistas resteran embarrassats davant un **passeran**, qu'auran tendença à dire [pa'seron], qu'es esquasi coma **passèron**.

Segur que, aüra que quauqui annadas son passadi despi la parucion dei mieu **CRONICAS** e de la promiera edicion de la **GRAMÀTICA NIÇARDA**, cau passar à l'etapa seguenta... Ma es vèr que cau faire lo pas e escriure **pàsson / passeran**. L'ai ja fach dins la **GRAMÀTICA DAU NIÇARD**.

D'especialistas rasonables e reconoissuts coma R. TEULAT e J. TAUPIAC son per escriure coma ieu **díon, pàsson**, cen que demanda naturalament d'escriure **estan**. J. TAUPIAC retenia ja dins la sieu entamenada à la **Nouvelle Encyclopédie Occitane** d'A. DUPUY) es de considerar lei mots en **-N** coma naturalament oxitons e doncas d'escriure **díson, lo baston**. De revistas de tria coma **LO GAI SABER** e **LO CONVISE** fan parier.

Una remarca, per finir ... Lo **-M** final a la mema prononciacion que lo **-N**. Ma alora perqué non seguisse la mema règla d'accentuacion? **Passeràn** deuria correspoandre à **passàm** ...

4) soleu/solèu, etc.:

Aquí, en regarjant de pròche e en discutent mé totplen de monde, mi siéu avisat que la prononciacion balança entre lo [e] e lo [ɛ], d'un luèc à l'autre, d'una persona à l'autra. La solucion mai simpla es de pas escriure l'accent.

5) ièr, -ier/-iera:

Mèfi! Siam dins doi cas diferents... Dins **ièr**, avèm ben un [ɛ] dubèrt; ma dins **fustier, nespplier, fruchier** (e Fruchier...), avèm (en niçard coma sovent en provençau) un [e] barrat, que podèm pas notar autrament que **E**. Au femenin, es vèr que s'aprocham dau [ɛ], ma segurament pas m'una

dubertura completa. Alora, la solucion melhora es de non notar l'accent.

6) **aquelei/aquélei, bravei/bràvei:**

La grafia oficiala de l'ocitan estandard fa escriure **bravei, aquelei**, etc., en afirmant que l'accent es inutile, vist qu'en occitan li a pas de mòts en **-EI** m'un **E** tonic. Ma s'escriu **revei, prevei**, formas conjugadi de doi compauats de **vèire**, ò encara **despuei, desempuei**, e **lo saunei** en gascon, dont **E** es tonic.

Es Robèrt LAFONT qu'a rason aquí de notar **aquélei, bràvei, élei, àutrei**, etc., considerant que lu mòts en **-EI** son naturalament accentuats sus lo **E**, coma aquelu en **-AI** son naturalment accentuats sus lo **A**.

7) À costat d'aquò, si paua finda lo problema dei mòts en **-ELA/-ÈLA: candela/candèla**, etc. (vocalisme mai dubèrt en provençau qu'en niçard).

AFICHA

Lo problema que si pava es de saupre cen que devèm causir entre **aficha/afica**, **ficha/fica**, **fichier/fiquier**, que la sieu origina es ligada.

Lu Catalans nòton **fitxa**, **fitxer**, lu Castilhans **ficha**, **fichero**.

E lo portugués a li formas **afixa**, **afixar**, etc.

Farii pusleu remontar **aficha**, etc. au vèrbo dau latin classic **afigere** (italian actual **affiggere**), qu'entre autri cauas a donat **afixe** e **infixe** (tèrmes gramaticals), **fixar**, etc. Lo castilhan a **fijación**, **fijar**, **fijador**.

Alora, pensi que devèm notar li formas palatalisadi **aficha**, **afichar**, **ficha**, **fichier**.

AMB(E) / EMB(E), etc.

N'i a que preconison de notar **amb(e)** coma forma referenciala, en laissant tombar li formas **embé, emé, mé, m'**, mai pròchi de la prononciacion vertadiera en niçard e en provençau.

Vaquí cen que n'en di Jacme TAUPIAC :

«Quand vesi que de provençals díson [eme'ty] e escrívon **amb tu**, me cal reconéisser que los provençalistas antioccitanistas an rason qualche còp.»

Es doncas clar que devèm escriure li formas que correspoàndon à la prononciacion vertadiera. Se non, coma díia justament un dei provençalistas en questions, escrivèm **vasistàs** e lo prononciam coma **fenestron!**

ANACÒNDA

Lo Diccionari de RAPIN dona **anacondà**.

Après verificacion, COUPIER, en grafia mistralenca, dona parier **anacounda** (ma ajusta un sinonime interessant: **serpatàs**).

En espanhòu, es paroxiton, tant coma en italian (dont li a un **Ò** dubèrt)

L'espanhòu e l'italian nos ménon doncas à anacondà en occitan.

ANGLÉS / ENGLÉS / INGLÉS

Li formas etimologiqui son **Anghatèrra, anglés**. L'Anghatèrra, es «lo país dei Angles», dau nom d'un pòple que li èra establít.

Ma alora, perquè li formas **englés, inglés?**

Per la forma anglés, segurament que cau cercar dau costat de l'anglés, qu'escriu **England, English**.

Ma cau finda vèire qu'en anglés lo **E**- inicial si pronóncia [i]. D'aquí li formas de l'italian **Inghilterra, inglese**, e de l'espanhòu **Inglaterra, inglés**.

ANTIFRANCISME PRIMARI

Defugir lu francismes, aquò es ben, e tot usancier si deu emplegar à lo faire. Ma cau faire atencion de non cabussar dins l'excès, fins à refudar de formas unicament perqué dónon d'ària au francés: entre doi lengas-sòrres (ò cosinas) li a forçadament de cauas que si sèmbлон...

Si pou vèire, per exemple, cen qu'es escrich mai aut dins l'article **A / À PLAIDEJAT PER UN ACCENT**, ò encara dins l'article **AUTOBÚS**.

-AR / -ARI / -IER

La confusion entre lu tres sufixes **-AR**, **-ARI** e **-IER** es segurament un dei ponchs mai disputats entre aparaires de la lenga «pura» e aparaires de la lenga «correnta».

Promierament, avèm lu mòts en **-AR**, coma **popular**, **exemplar**. Provènon d'acusatiu latins en **-AREM** e si retròvon en catalan e en castilhan e correspoàndon ai formas italians *popolare*, *esemplare*.

D'un autre costat, avèm de mòts en **-ARI**, coma **ordinari**, **calvari**, que vènon de mòts latins en **-ARIUS**.

La diferenciacion, naturalament, si deuria respectar. Ma assistèm dins la lenga correnta à una confusion de sufixes (cauas pas rara en lingüistica...), renforçada per l'usatge francés, qu'a lo sufixe dins lu doi cas **-AIRE**: *populaire*, *exemplaire*, coma *ordinaire*, *calvaire*. E la confusion es renforçada per lo fach que lu mòts qu'an donat una finala en **-AR** èron en **-ARIS** au genitiu latin... Avèm coma aquò **populari**, **exemplari**, **militari**, etc. En mai d'aquò, lo latin classic avia finda *auxiliarius* à costat de *auxiliaris* (Plina, Tacite), *saecularius* à costat de *saecularis*, *singularius* à costat de *singularis*, etc, que poàdon justificar **auxiliari**, **seculari**, **singulari**, etc.

E aquò si complica encara de mai quora d'unu especialistas de l'occitan consèlhon de ben respectar aqueli formas diferents ma à l'encòup d'emplegar **exemplar** per l'adjectiu e **exemplari** (d'una forma latina *exemplarium*) per lo substantiu per ben destriar lu doi mòts... Dau temps que li lengas-sorres an recampat lu doi sens sota una forma unica:

esemplare en italian, *exemplar* en catalan¹ e *ejemplar* en castilhan.

Complicacion suplementària: la confusion s'espandisse au sufixe **-IER**, legitime dins d'unu mòts (**vertadier**, **tardier**), ma evidentament sota influença francesa dins de mòts que si deuríon acabar en **-AR**. Es coma aquò qu'avèm **regulier** (per **regular**, italian *regolare*, francés *régulier*), **particulier** (per **particular**, italian *particolare*, francés *particulier*). Sensa parlar dei mòts dont lo francés destria doi formas diferenti per doi sens diferents, coma *séculaire* e *séculier*, que devènon en occitan corrent **seculari** e **seculier** dont la soleta forma etimologica es **secular**.

MISTRAL retèn li formas **particulié**, **regulié**, **seculàri** / **seculié**, **eisemplàri** (en grafia classica: **particulier**, **regulier**, **seculari** / **seculier**, **exemplari**) e HONNORAT escriu **particulier**, **regulier**, **seculari** / **seculier**, **exemplari**².

Lo **DICIONARI** de l'Escomessa a retengut la dobla intrada forma classica / forma correnta.

Avèm doncas doi possibilitats:

- Aparar la lenga «pura» (purificada) e ben destriar lu sufixes; es un biais de respectar l'onor e la grandor de la lenga.
- Pilhar en compte l'evolucion de la lenga correnta e acceptar li confusions de sufixes.

---

¹ Lo catalan conoisce ben una forma *exemplari*, ma designa unicament un libre d'exemples doctrinals.

² Coma adjectiu, perquè retèn **exemplar** coma substantiu.

ASSOCIAR, CAMBIAR

Associar, cambiar, etc.: per toi aquelu vèrbos, li formas **assòcii, càmbii**, etc. s'apontèlon sobre una prononciacion totalament improbably en [a'sòsjì], alora qu'après l'accent lo [j] e lo [i] si confóndon en niçard tant coma en provençau, coma en italian: **lo stadio/gli stadi, io cambio/tu cambi**, etc.

Dau rèsta, en niçard, lo plural dei adjectius femenins en **-IA** pòst-tonic dona ben [i] e non [ji]: **ordinària/ordinari**, e non ***ordinàrii**.

Devèm doncas metre en avant li formas **assòci, cambi**, etc.

AUTOBÚS

Lo *DICCIONARI ORTOGRAFIC* de Josiana UBAUD dona autobus, e l'autritz explica dins lo **Jornalet** que si deu escriure aquela forma per defugir lo francisme autobús.

Lu dictionaris dau CREÒ-Provença e aqueu de RAPIN que dónon **autobús**.

Au contrari de cen qu'es escrich dins lo *DICCIONARI ORTOGRAFIC*, l'etimologia non es anglesa: vèn dau francés.

L'istoria remonta luènh. En lo 1826, lo sénher Stanislas BAUDRY repilha l'idea de Blaise PASCAL, qu'avía mes en plaça à París un sistema de veituras ipomobili embé itinerari, orai e tarifas reguliers, e crea à Nantas una linha per anar fins ai sieus banhs publics. Coma la linha partia dau comèrci dau sénher OMNÈS, qu'avía per devisa «Omnès omnibus» (= OMNÈS per toi), si parlèt d'*omnibus*. Pi, au moment dau passatge ai cavaus mecanics, si creèt un noveu mòt, sobre lo modèle de *automobile*, e si diguèt *autobus*, eventualament simplificat en *bus*.

Dins la seguida, lo mòt s'es espandit ai lengas vesini.

La question que si pava per nautres occitans es aquela de l'accentuacion, per defugir una accentuacion à la francesa (sus la darriera sillaba en defoara dei mòt en **-E**). D'aquí la forma **autobus** [aw'tobys].

Pura, quaira l'occitan manleva un mòt d'una lenga estrangiera, a doi règlas de basa:

- 1) Consèrva, s'es possible, l'accentuacion d'origina.
- 2) Regarja cen que si fa dins li lengas-sòrres.

La promiera règla fa qu'avèm:

«Lo portier arrèsta lo **penalti**»

E non:

«Lo portier arrèsta lo ***penaltí**»

Per la segonda, podèm ja vèire que lo catalan e l'espanhòu an **autobús**.

L'italian, eu retèn:

autobus (forma referenciala)

autobus (forma etimologica pop.)

autobus (forma que cau evitar)

(Zingarelli)

Lo catalan a fach la causida seguenta per aquelu mòts que vènon dau francés:

- accentuacion latina quora lo mòt èra ja present en latin: **òmnibus**.

- accentuacion francesa quora es una creacion francesa: **autobús, minibús, bibliobús**.

Parier en espanhòu: **ómnibus / autobús, minibús, bibliobús**.

Es una solucion que fonciona en niçard e en aupenc, parlars qu'an conservat de proparoxitons.

Doncas, l'occitan deu escriure **autobús**, **bibliobús**, **minibús**, **omnibús**, en acòrdi m'au francés. Sensa renegar **àutobus** e **òmnibus** dins lu parlars que, coma lo niçard, an mantengut de proparoxitons.

AUTORA / AUTRITZ

Dins una nòta à la presentacion de l'obratge *De lòng de Ròse*, de Danièla Julien, dins lo n° 566 dau *Gai Saber*¹, si presenta *autritz* coma una forma que cau defugir e si preconisa l'emplec de *autora* coma femenin de *autor*, paralelamente à *professor* / *professora*. Ieu, en tant que niçardofòne e italofoon, es una remarca que non mi convèn, acostumat que siéu à *autor* / *autritz* paralelamente à l'italian *autore* / *autrice*.²

L'italian presenta *autore* coma un mòt sabent, vengut dau latin *auctōr, -ōris*, present dins la lenga au siècle XIIIe. E lo femenin es *autrice*.

En francés, lo femenin de *auteur*, trantalha actualament entre *auteure* e *autrice*. Lo CNRTL³ indica:

«Comme il n'existe pas de forme fém. du mot *auteur*, on l'emploie indifféremment pour qualifier un homme ou une femme : *il* ou *elle* est *l'auteur de ce livre*. On parlera aussi de *femme-auteur*. L'ex. suiv. est une résurgence isolée de l'anc. lang. qui employait le fém. *autrice* (cf. aussi *auteuresse, authoressé*).»

En latin, lo femenin es *auctrix, -īcis*. Au s. Ier, Sant Augustin e Tertulian escrivíon *autrix*, forma mantenguda en francés medieval. Aquò legitima plenament l'occitan *autritz*.

---

¹ p. 113.

² E *professor* / *professoressa*, coma l'italian *professore* / *professoressa*.

³ Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, <https://www.cnrtl.fr/definition/auteur>.

Causir *autor* / *autora*, coma *professor* / *professora*, es un alinhament sus lo catalan e lo castilhan, en laissant de caire l'origina latina e la parentèla embé l'italian.

La respoasta dau *Gai Saber*, sota la pluma de Joan Penent¹, non pòu èstre acceptada:

«L'argument principal per causir «autora» es d'évitar aital l'omofonia amb «actritz», coma es dit despuèi longtemps dins lo DGLO².»

Aquò non pòu èstre un argument valide, siguesse solament perqué l'italian s'acomòda sensa dificultat de *autrice* à costat de *attrice*.

Joan Penent poarge un complement de respoasta³ en precisant que dins *autor* la finala non es lo sufixe *-TOR* e que, doncas, lo femenin non pòu èstre autre que *autora*. Ma lo latin *auctrix*, mencionat aquí sobre, non pòu donar *autora*. Dona *autritz*. Pròpi coma lo latin *actrix*, femenin de *actor*, dona actritz, e non *actora.

En occitan, devèm doncas emplegar la forma *autritz*.

---

¹ N° 569.

² *Diccionari General de la Lengua Occitana*.

³ N° 570.

AVANS, AVANT, AVANÇ

L'etimologia dona **avant**, coherent embé **avançar**, **avançada**, **avancier**, etc. La nòrma (de l'IEO coma dau Felibritge) dona finda **avans** / **abans** en tant qu'advèrbi e preposicion. Son de formas que s'explícon per una evolucion de fonetica sintactica (cf. l'italian *anzi*, *innanzi*, etc.).

Li formas **avans** / **abans**, ja presenti dins la lenga medievala, poàdon correspoandre à la prononciacion d'unu relarg, luènh de ieu l'idea de li voler suprimir ! Ma pàuon de problemas :

- 1) Perqué li emplegar dins lu relarg dont la prononciacion non tèn còmpte de la consonanta finala? Mi dirètz que, se la lenga medievala emplegava aquela forma, tant vau li mantenir... E mi dirètz finda que, se non prononci la consonanta finala, que m'en bati que sigue un **-S** ò un **-T**?
- 2) Perqué escriure **avans** / **abans** ? L'etimologia, li formas medievals e lu mòts de la mema familha demàndon **avanç** / **abanç**.
- 3) Perqué escriure **avans** / **abans** quora escrivèm **denant**? Perqué non escrivèm **denans**?

Cauria doncas armonisar tot aquò en escrivent **avanç** e **abanç** ! À costat de la forma etimologica **avant**. Conservar **avans** / **abans** demanderia logicament d'escriure ***avansar**, etc.

BALON e BUTABALA

M'es acapitat de trovar escrich **butabala**, ma dirai francament que capissi gaire aqueli farlabicas de **butabala**, **balonpen**, **penbalon**, (coma li adaptacions **fotbòl** ò **fotebòl**) perqué per ieu es totjorn estat clar que, quora restavi à Niça, anavi à Sant-Augustin per vèire una partida de **rugbi** e au Rai per vèire una partida de **balon**.

D'unu díon que **balon** manca de precision. Ma es ancorat dins lo patrimòni occitan ! Non cresi que fague mestier un neologisme per designar quauqua ren que si designa d'un autre biais despí la sieu creacion...

BARONAIRE / BARRONAIRE

Dins lu sieus tèxtos, Joan-Luc SAUVAIGO emplega **barrona**, **barronada**, **barronaire**, **barronar**, mé **-RR-**, seguissent aquí MISTRAL. Si capisse en l'avesinant à **barrutlaire**, coma fa MISTRAL m'un gròs ponch interrogatiu.

Ma MISTRAL dona coma sens: « nèrvi », e dins aqueu sens correspoande en italian à un **barone** (bessai dau latin **barone(m)** ; s'atròva finda **baronata**, **baronesco**).

Alora, mi sembla que vau mai privilegiar **barona**, **baronada**, **baronaire**, **baronar**.

BEÇON / BESSON

L'origina dau mòt es discutida, e nen mena à una esitacion entre **beçon** e **besson**.

Se fèm lo torn dei dictionaris occitans, avèm **besson** (LEVY dona **besson**, que càmbia ren per la prononciacion).

RAYNOUARD dona finda eu **besson**, mé de citacions en occitan, en vièlh francés e una de RONSARD.

Ma aquí cau faire atencion, perquè la cedilha es mai recenta e doncas [s] s'escrivia normalament **S** ò **SS**.

Lo catalan retèn :

«1184; d'origen incert, probablement preromà, potser d'una base preindoeuropea o també indoeuropea **bekione* o *bektione* que inclouria la idea de 'doble' o 'parella' »¹

Aquò nen deuria menar à **beçó*, ma lo catalan, despi Pompeu FABRE, a retengut la forma *bessó*.

Lo *Dictionnaire du Moyen Français* remanda au latin *bissus*, que dona normalament **besson**.

Lo TILF², eu, nòta :

« Du lat. vulg. (gallo-rom.) **bissus*, lui-même dér. de l'adv. lat. *bis* « deux fois » (REW n° 1132, FEW t. 1, p. 382) plutôt que d'un lat. **bisso*, *-onem* (EWFS, DAUZAT 1968) à

---

¹ *ENCICLOPÈDIA CATALANA*.

² *TRÉSOR INFORMATISÉ DE LA LANGUE FRANÇAISE*.

cause de l'existence des formes féminines sans suff. (*besse, bessa*, cf. *FEW* t. 1, p. 382 b)»

Aquò nen dona naturalament **besson**.

Lo **LAROUSSE** etimologic dona *bisso, -onis*, doncas arribam parierament à **besson**.

Alora, la forma **besson**, largament expandida e que nos avesina à la causida catalana, es aquela que cau privilegiar.

BESSAI, BELEU / BENSAI, BENLEU

La nòrma oficiala emplega coma formas referenciali **bensai**, **benleu**, que son li formas dau lengadocian. Correspoàndon ai prononciacions [be'saj], [be'lew], mé l'amudiment de la nasala. Es finda la prononciacion dau niçard e dau provençau. Alora, mi dirètz, dont es lo problema?

Lo problema es que, se en lengadocian la nasala finala s'amudisse dins lu mòts **ben** ([ʔbe], **matin** ([ma'ti]), non es lo cas en niçard ò en provençau.

D'un autre caire, Jaume TAUPIAC escrivia dins *Occitans!* (n° 91, p. 19):

«Dins l'occitan actual, i a pas – a ma coneissença – un sol dels parlars ont aquel mot s'emplega, qu'aja la prononciacion ambe la nasala. Enlòc se ditz pas **consí**; pertot se ditz **coissí**.¹»

Jaume TAUPIAC conselha d'escriure **coissí**, en ajustant que permete de destriar mai facilament « **coissí** ambe –**SS**– de **considerar**, **considerable**, **consideracion**, etc. ambe –**NS**– ont la consonanta nasala de la primièira sillaba se pronóncia ». Aquò nen demanda de destriar en occitan oriental **ben leu** (dont lo –**N** si fa audir) e **beleu**, doncas, per coerença, d'escriure **bessai**.

---

¹ Que si pòu avesinar à l'italian *cosí*, dau latin *eccum sic* (pusleu que *quomodo sic* que dona ALIBÈRT).

Dins lo n° 94 dau *CONVISE*, d'abriu dau 2016¹, lo meme Jacme TAUPIAC escriu:

«La «justificacion etimologica» d'una grafia a plan mens d'importància que la «justificacion fonologica». (Es aital que siam passats de la grafia etimologica **consí** a la grafia fonologica plan pus simpla **cośí**. E aquela simplificacion antialibertina es venguda irreversible).

En soma, si deuria escriure **cośí** e non ***consí** en lengadocian per respectar la prononciacion vertadiera, e non si deuria faire per **bessai**, **beleu**, vist que **bensai** e **benleu** non fan problema en lengadocian?...

En tenent còmpte de tot aquò, una notacion englobanta e coerenta, deuria èstre **bessai**, **beleu**, pas **bensai**, **benleu**.

---

¹ L'article es datat dau 20 de julhet dau 2015.

BIZARRE

Bizarre, bijarre, etc. Es un mòt occitan ò un francisme ? Quala forma causir ? Vaquí per començar un recapitulatiu de cen que si pòu trovar dins li lengas romaniqui:

1) Francés:

Per **bizarre**, lo *LAROUSSE* etimologic dona: «1558 (**bigearre**), de l'italian *bizzarro*, repilhat de l'espanhòu *bizarro*, «brave», dau basc *bizar*, «barba» (simbòle de foarça).»

Lo *PETIT ROBERT* dona: «s. XVI, **bigearre**, de l'italian *bizzarro*, de l'espanhòu *bizarro*.»

2) Italian:

À l'intrada *bizzarro*, *ZANICHELLI* explica que lo mòt apareisse en lo 1313, d'etimologia mau segura, bessai de **bizza**, «accès de ràbia», eu-meme d'etimologia incèrta, atestat en lo 1729 (en contradiccion m'au 1313 aquí sobre). S'emplega dins lo sens francés ò per un cavau que s'espaventa facilament.

3) Espanhòu:

En espanhòu, *bizarro* es donat coma venent de l'italian *bizzarro*, «singulier» (en contradiccion m'au *LAROUSSE* etimologic...) e coma francisme dins lu sens de «estranh», «fantastic», «capriciós».

4) Occitan:

HONORAT dona **bizarre**, COUPIER (provençau) dona **bijarre**, LAVALADA (lemosin) **bisard** / **bisarri**.

MISTRAL dona **bijarre** / **bijàrri** / **bejàrri** / **bisarre** (niç.)/ **bicharre** / **bizarre**, catalan *bizarro*, italian *bizzarro*,

espanhòu **bizarro**, «brave», «magnific». Remanda finda à **bijar/bigar**, «tavan» en Gasconha e à **bigarro**, «seneca», en parlant de la man (dau basc **bigarren**, «segond»). Lo **LEXIC FR/ROCABRUNENC** a **bizarou**, e **CASTELLANA** (niçard) **bisar**.

MEYER-LÜBKE fa remontar lo mòt au basc **bizar** qu'auria donat l'espanhòu **bizarro** qu'eu-meme auria donat l'italian **bizzarro** de don't vendria lo francés **bizarre**.

Situacion estranha e ... bizarra ... Vaquí un mòt basc, passat en espanhòu, en italian, pi en francés, sensa tocar dins lo meme temps l'occitan?

MISTRAL n'en dona una forma catalana (ma MISTRAL es pas totjorn una referença en etimologia...).

Rèsta qu'es un mòt ancian dins li lengas romaniqui, present en occitan dintre de dictionaris qu'an la reputacion de s'estacar à la realitat de la lenga mai qu'à la sieu «puretat istorica».

Coma sovent dins un tau cas, mi sembla que lo mòt si poasque mencionar, sota la forma **bizarre**, tot en laissant la poarta dubèrta ai variantas.

BÒN / BOAN

La question de notar ò non la diftongason de **Ò** en niçard.

Dins la nòrma de l'I.E.O., **Ò** recuèrbe à l'encòup la forma d'origina [ɔ] la forma diftongada [wɔ] (e meme [wa] dins la lenga parlada). Aquò a lo meriti d'avesinar l'ortografia dau niçard à-n-aquela dau provençau rodanenc. Ma si pòu finda vèire darrier aquela uniformisacion grafica un temptatiu escondut d'uniformisacion lingüistica, e es per aquò que lu occitanistas niçards dau C.C.O. – País Niçard (Centre Cultural Occitan) faguèron la causida de **OA**, ensin coma la nòrma de l'I.E.O. fa per notar [wa] dins **Joan** ([ˈdʒwan]), **goai** ([ˈgwaj]). S'escriu alora **poarta** (per **pòrta**), **coar** (per **còr**), etc.¹

La notacion **OA** permete de destriar lu **Ò** diftongats d'aquelu que non lo son: **la dòna, la ròda, l'escòla**, etc.

Lo Conseu de la Lenga Occitana retèn que la prononciacion diftongada es la referença en niçard e li formas non diftongadi son d'excepcions. E per aquò preconisa d'escriure **Ò** dins toi lu cas. Ma aquò nos fa, encara un còup, una nòrma que fonciona ben per un utopic occitan estandard dau temps que lo niçard fonciona à còups d'excepcions. Non lo podèm admetre!

Li a quauqua ren qu'es simptomatic de la dificultat de seguir la preconsisacion dau C.L.O. dins la **GRAMMAIRE**

---

1 RANCHER emplegava **OA** dins lu francismes (**moucioar**), e s'es finda esrich **OUA**. E la nòrma de l'I.E.O. escriu ben **coan** ([ˈkuon] dau vèrbo **coar**) à costat de **Joan** ([ˈdʒwan]). **OA** es doncas la solucion melhora (pas tant marrida...) per notar la diftongason [wɔ] / [wa].

PROVENÇALE dau Comitat Sestian d'Estudis Occitans e dau CREO Provença, dont s'escriu **bòn** per lo masculin singulier, **bòna** per lo femenin singulier, **bòni** per lo femenin plurau e un inversemblable **bòai** per lo masculin plurau! Aqueu **bòai**, normalament, si deuria dire [ˈbwɔaj] ò [ˈbwaaj], en doi sillabas, ma segurament pas [ˈbwaj]. La nòrma dau CLO demanderia **bòi**, ma si sente ben qu'embarrassa lu autors: la sieu causida **bòai** es un biais d'admetre implicitament que la forma **boai** seria preferibla.

Doncas la non notacion de la diftongason fa vèire aquí lu sieus limits... Vau mai notar **boan**, **boana**, **boani**, **boai** e, doncas, la diftongason quora es presenta...

CAIS

Lu Francés an pilhat ai sieus rèires lu Gallés lo mòt **caio**, « baranha », devengut **quai** après un passatge per lo normanò-picard.

L'occitan, eu, a la forma **quèi**, francisme evident que MISTRAU fa remontar à un **caium** bas-latin (qu'a pas de rason de donar **QU-**, ni mai un **-Ē-**).

Lo meme MISTRAL dona **cai** per lo lengadocian. Perqué unicament per aqueu dialècte?

Es au plurai que se pausa un pichòt problema. Perqué li a finda un **cais** (aqueu d'aquí d'origina grèca), qu'es, entre àutrei causas, la barba de l'espiga de blat e la civadassa (civada estèrta que li sieu pichini espigas si ficon volontiers dins li estòfas ò dins la pèu).

Alora, mèfi ai **cais** sus lu **cais**...

Pura, li a de cas que si pòu evitar la confusion, perqué lo **cai** si pòu finda dire **desbarcadari** (**palissada** à Marselha, d'après MISTRAU) quora es au pòrt, **dogan** ò **ribeirés** au bòrd d'una ribiera...

CALENA ò CALENAS

Lo problema non si pava en grafia mistralenca (que non escriu la marca dau plural, en defoara dei adjectius femenins). Ma la grafia classica si deu pauar la question.

Lo latin *calendae*, qu'èra un plural, designava lo promier jorn dau mes, quau que siguesse lo mes. si pòu retrovar en francés sota la dorma *calendes*, coma en italian: *calende*. En occitan, a finda aquela accepcion, ma despí longtemps designa mai precisament lo 25 de decembre e li fèstas que van ensèm.

RAYNOUARD, dins lo sieu *LEXIQUE ROMAN*, cita li **Cronicas d'Arle**, m'un exemple totplen expressiu:

«A **Calendas**, lo sant jorn de Nadal».

Calendas es l'equivalent de **Nadal**. RAYNOUARD cita finda Pèire VIDAL, trobador tolosenc que viuguèt en Provença, qu'escriugèt:

«E si s'avenc entorn Nadal,
c'om apela **Kalendas** lai».

Aquest exemple, encara mai que lo precedent, fa vèire la reparticion geografica dei doi tèrmes.

En conclusion, podèm doncas dire que lo niçard deu ortografiar **Calenas**, au femenin plural.

CELLULÒSA / CELLULÒSI

Après reflexion, ai corregit ***cellulòsi** en **cellulòsa**, per seguir toï lu diccionaris qu'avii sota man. Ai vist que, l'italian dona finda eu la forma **cellulosa** (à costat d'un **cellulosio** masculin, que porria eventualament justificar un ***cellulòsi** masculin en cò noastre, ma l'ai jamai ni liejut ni audit).

CEN

Lo niçard emplega la forma **cen** dont la forma panoccitana es **çò**. S'atròva en provençau una forma **ce**, que MISTRAL fa remontar au latin *hocce*. Ma coma si passa à la forma **cen** ?

Una idea seria de considerar qu'aqueu **-N** es una analogia mé **ren**.

CHI E CHIC

Lo ponch de partença d'aquesta reflexion es l'expression **faire chic**, à prepaus de la quala mi fuguèt demandat d'explicar la presença de la finala **-C**.

MISTRAL dona la forma **chi**, coma onomatopea (crit d'auceus), e d'expressions coma **faire chi** (non fonciona coma si deu, falhir, en parlant d'una arma de fuèc) ò **lei cambo me fan chi** (mi tènnon plus). Ma dona lo vèrbo **chica** (**chicar** se l'escrivèm en grafia classica).

D'un autre caire, CASTELLANA dona **chic** (e lo vèrbo **chica**, que s'escriu **chicar** en grafia classica).

Tot aquò confirma que si deu escriure **chic** en grafia classica.

Efectivament, lu diccionaris en grafia classica dónon **chic**. E escriurèm doncas **faire chic**.

CÍNEMA, CINEMA, CINEMÀ

La forma que lo CLO preconisa es **cinèma**, coma **problèma**, oficialament per coerença m'ai autri lengas latini.

Podèm segurament dire que *cinema* es catalan e portugués.

D'un autre caire, es clar que **cinemà** es francés.

Rèsta **cínema**. Es la forma que correspoande finda à l'encòup à l'italian *cinema* e au castilhan *cine*, que si retròvon finda en catalan (*cínema, cine*).

Lo niçard s'acomòda segurament dau proparoxiton.

-CION / -SION

Avèm un biais per saupre facilament se un mòt si va escriure mé la finala **-CION** ò mé la finala **-SION**: à cada còup, podèm trovar una correspondença m'ai lengas vesini:

catalan	italian	espanhòu	francés	occitan
-ció	-zione	-ción	-tion	-cion
nació	nazione	nación	nation	nacion
relació	relazione	relación	relation	relacion
-sió	-sione	-sión	-sion	-sion
ascenció	ascensione	ascención	ascension	ascension
missió	missione	misión	mission	mission

COMPTAIRE / COMPUTADOR

L'Institut d'Estudis Occitan a retengut li formas **ordinator** / **ordenador**, laissant de caire **comptaire** / **computador**, pretextant qu'aqueli formas èron d'americanismes.

Ordinator, que calca lo francés *ordinateur*, a per eu lo meriti d'èstre una forma latina, directament emplegabla en occitan. **Ordenador** es una forma atestada en occitan medieval per designar l'administrator encargat dei finanças publiqui.

Lo catalan emplega **ordenador**, a coma adjectiu: *Fou el geni ordenador de la llengua. El bisbe ordenador*, ma **calculador(a)** e **computador** per l'aparelh que sièrve à comptar, à carcular, e **ordinator** per l'aparelh informatic.

Lo castilhan, eu, emplega **ordenador**, e finda **computador** e **computadora**.

En italian? Un pauc d'istòria... Au començament, s'emplegava **calcolatore** (vèire per exemple dins **COSÌ PARLÒ BELLA VISTA**, de Luciano DE CRESCENZO, que sabia de que parlava, vist qu'èra engenhèire dins una granda societat d'informatica). Li a finda en italian la forma **elaboratore**. Pi lu Italians an americanisat lo sieu vocabulari de l'informatica, e aüra emplègon **computer**.

Comptaire e **computador** poàdon semblar tot-ai-doi d'americanismes, una imitacion de **computer**. Ma seria anar un pauc tròup leu...

Computer vèn dau vèrbo *to comput*, que l'anglés a fargat à partir dau latin *computare*. Per aquò, dins aquesta escasença, imitar l'american es doncas, d'un latz, emplegar un ... latinisme! Que vergonha li seria, per l'occitan, à emplegar un latinisme? Entendi ben: en causissent una forma dins lo gèni de la lenga noastra, sensa faire coma l'italian que non a fach l'esfoarç d'emplegar una forma italianisada.

En mai d'aquò, lo latin avia ja *computator*, sinonime de *calculator* (s'atròva dins SENECA, e mai se, ben segur, non si tractava d'informatica...). *Computator* (vocatiu) dona naturalament *comptaire* (coma *tropator* dona *trobaire*) e *computatorem* (acusatiu) dona *comptador* (coma *tropatorem* dona *trobador*).

Per designar l'aparelh que nos interèssa, si pòu aisadament pensar ai formas *comptaire* e *comptador*: an lo meriti de nos avesinar à l'encòup au castilhan e au catalan, alora que *ordenador* nos avesina solament au castilhan e *ordinador* nos avesina mai que mai au francés. E s'en mai d'aquò nos avesinon finda à l'american (voali dire à la forma mai expandida dins lo monde), dont seria lo mau?

Se refudam un mòt ben latin per la soleta rason que l'anglés l'emplega, alora caurà suprimir dau vocabulari occitan de mòts coma *dangierós*, *inaugurar*, *candidat*, *afirmacion*, *esquiròu*, etc.

CÒNTRA-/CONTRA- + VOCALA

La question es de definir cen que devèm faire quora un mòt es compauat dau prefixe **còntra-** / **contra-** e d'un mòt que comença m'una vocala. Exemple : devèm escriure **contraefècte** ò **contrefècte**, **contraòrdre** ò **contròrdre**?

J.UBAUD¹ retèn de conservar generalament lo **-A** ma de lo levar quora lo segond mòt comença m'un **A**: **contramiral** / **còntraòrdre**.

Qu'es l'usatge? Ieu, à respoandre coma aquò sensa gaire li pensar, mi vendria naturalament de faire sautar sistematicament lo **-A** de **còntra** / **contra**, dins toi lu cas.

Se cercam un pauc dins lu diccionaris disponibles :

- ALIBÈRT non es d'una granda ajuda, que toi lu exemples an una consonanta à l'initiala dau segond element...

- RAPIN consèrva lo **A** : **contraataca**, **contraefècte**.

- HONORAT parierament, m'un turet: **contra-amiral**, **contra-òrdre**.

- CASTELLANA : parierament.

- MISTRAL parierament (lo **O** per eu, de segur...).

- Espanhòu : parierament, ma en un mòt solet.

---

¹ **DICCIONARI ORTOGRAFIC GRAMATICAL E MORFOLOGIC DE L'OCCITAN**, Trabucaire, 2011.

- L'italian consèrva **contro-** davant vocala, ma pas davant un **O**: **controfensiva**, **contrordine**.

- LAVALADA, en lemosin, consèrva totjorn lo **a** (de còups en un mòt solet, de còups en doi m'un turet).

- Catalan : **a** totjorn conservat, un mòt solet.

- Diccionari dau CREO-Provença: **còntra-òrdre**, dins lo francés-provençau, ma **còntra-òrdre** / **contròrdre** dins lo provençau-francés, dont s'atròvon **còntra-indicar** / **còntrindicar** e **còntra-istar** / **contristar**.

En soma, mi sembla que la logica demanda de faire coma lo CREO, en donant la dobla forma.

L'italian, aparentament, porria donar rason à J.UBAUD, en escrivent un còp solet la consona que revèn, coma J.UBAUD prepaua per lo **A**. Ma, en realitat, non es vèr: en italian, siam ben davant la mema vocala, [o]: **contro** + **ordine**, alora qu'en lengadocian, quora avèm **còntra** + **atac**, avèm ben doi **A** visualament, ma foneticament li a un [o] e un [a], doncas doi vocalas diferenti, e quora s'escrivi còtraòrdre, aquí au contrari si fa coexistir un [o] e un [ɔ].

Pura, en niçard, avèm ben doi [a] e si porria aplicar la règla de J.UBAUD... Ma revendria, au fond, à crear una règla particuliera au niçard. La dobla forma mi sembla la causida mai pertinenta.

COPA(S)

La question es de saupre se cau escriure **pilhar lu doi de copa(s)** ò **pilhar lo doi de copa(s)**, dins l'expression que vòu dire **s'esbinhar**.

RANCHER escriu « Piglia **lu doui de coupa** e s'en courre ben leù. » (*Lou lioun e lou vedei*). Mi sovèni dau Majorau COMPAN que m'expliquèt qu'èron li doi cambas que si bolegàvon rapidament coma li doi lamas dei ciseus. Ma CASTELLANA dona **pilhà lou doui de coupa**.

Li a de tota evidença un rapoart m'au juèc de cartas, dont li copas son un dei quatre signes que figúron sus li cartas (au noastre s'emplégon plus, ma s'atròvon encara en Itàlia coma en Espanha).

La confirmacion vèn d'Itàlia. Una expression bolonhesa di, per s'esbinhar : *tór só al dû ed cápp*, qu'en occitan si revira per **pilhar lo doi de copas**.

Perqué lo doi de copas ? Dins un juèc italian, la *briscola*, lo doi de copas es la carta mai bassa¹, à tau ponch que quora si vòu jugar à tres e non à quatre, coma cau levar una carta per n'en gardar 39, es lo doi de copas que si lèva. En soma, aqueu que pilha lo doi de copas si mete foara dau juèc...

---

1 Una altra expression italiana di : « giocare briscola per prendere il due di coppe », que blaima aqueu que juèga una carta auta per pilhar pas grand caua (aqueu que fa d'esfoarç importants per un resultat pichinet). Es coma aqueu que, à la belòta, juèga lo vint per copar sobre d'un sèt.

CÒU

Per designar la part dau còrs que tèn la tèsta sus li espatlas, lo niçard emplega *lo coal*. Li a finda una forma *còl*, non diftongada.

Ma lo provençau emplega la forma *còu*. De non confondre embé lo *còup*. Dins l'expression *si montar lo còu* (si pavanar, si vantar), es clar que si tracta dau *coal* (coma en francés *se monter le cou*).

CÒUP / CÒP – TRÒUP/ TRÒP

L'occitan estandard a **tròp** / **còp**.

D'unu dialèctes, coma lo niçard ò lo provençau oriental, an **còup** / **tròup**.

Dire d'escriure dapertot li formas de l'occitan estandard en augent la libertat de faire la diftongason, aquò es una ipocrisia qu'engana plus degun de seriós...

Lo CLO preconisa **còp** e **tròp** coma formas refretenciali, en admetent li formas **còup** e **tròup** coma variantas. Ma pàrlon de vocalisacion dau **-P** per explicar **còup** e **tròup**, coma dins **cau** per **cap**. Ma alora cauria escriure **còu** e **tròu**...

Que n'en di l'etimologia?

Lo latin *colaphus* (d'un mot grèc), en passant per una forma populària *colpus, a donat **còlp** (italian *colpo*, castilhan e portugués *golpe*, catalan *colp*), e lo francic **thorp/ throp* (responsable de **tropeu** e **estròp**) a donat **tròp**, en passant per lo latin medieval *troppus* (**tròp**, m'au sens de « foarça », « totplen », que si retròva dins lo francés parlat actual: « c'est trop beau! », « c'est trop bon »).

Còlp e **tròp** son li formas de l'occitan medieval (e mai se RAYNOUARD nòta l'existença d'una forma **còp** sensa n'en donar minga exemple...):

« Non fezetz **colp** d'espaza ni de lansa »
(Albert Marqués & R. de Vaqueiras)

« **Colp** de joi me fier que m'auci »
(J. Rudel)

« **Trop** vos am mais qu'ieu no sai dir »
(E. de Barjòus)

Dins lu dialèctes que vocalíson [l] en [w], deuriavam normalament aver **còup** e **tròp**, e alhors **còlp** e **tròp**.

Ma es pas cen qu'avèm en realitat. Versemblablement per analogia, avèm d'un costat **còup** e **tròup**, e de l'autre **còp** e **tròp**: d'un costat es **tròp** que perde lo sieu caractèr etimologic per donar **tròup**, de l'autre caire es **còlp** qu'a perdut lo sieu per donar **còp**.

Li doi coblas son doncas parierament legitimi, estent que pàuon tot-ai-doas lo meme problema en rapoart à l'etimologia ma respècton la prononciacion d'usatge dei uns e dei autres.

CROMOSÒMA

Tocam aquí un problema que si paua ja per d'autres mòts coma **asimetric/assimetric/a-simetric**. Dins lo diccionari niçard, avèm causit de donar:

asimetric, a adj. [as-] Assimetric.

assimetric, a adj. Senza simetria. Var.: **asimetric**.

La solucion **cromo-sòma** de Jacme TAUPIAC es plenament justificada, e mai s'a priori sembla estranja au non-especialista ... E alora cauria finda escriure **a-simetric**, etc.

Per l'italian, avèm ben **cromosòma** [kromo's□ ma]. La règla de l'italian es que dins lei mots compausats cada mòt consèrva la sieu prononciacion d'origina. Es ansin que **girasole** (lo noastre **vira-soleu**) si di [dʒira'sole], **qualsiasi** (lo noastre **quau que sigue**, format de **quale** + **sia** + **si**) si di [kwal'siasi] (e defoara de Gènoa, dont si di correntament [kwal'siazi].), etc.

Es ja cen que fèm per l'accentuacion dei mòts compausats ...

Doncas, se faèm coma lu Genovés, devèm escriure **cromosòma** e prononciar un [z]. Ma avèm minga rason de seguir la règla genovesa (que revèn à-n-un francisme...).

Se fèm coma lu Italians, devèm escriure **cromosòma** e prononciar [s]. Mi sembla que pòu passar per de mòts de formacion occitana coma **virasoleu**, mai dificilament dins un mòt sabent coma **cromosòma**. Meneria segurament au francisme [z] ...

D'un autre costat, **chromo-sòma** non es aisat per lo comun dei mortals ...

Alora, preferissi laisser coexistir li doi formas **chromosòma** (paciença se la prononciacion passa à [z]!) e **chromo-sòma** (que caurà explicar, ma es vèr qu'es bessai pas un mòt d'emplec quotidian ...).

Ma tot aquò es un vejaire de niçard que practica quotidianament l'italian...

DAMONT, DAVAU

Lu puristas de la nòrma occitanista voàlon escriure **d'amont, d'avau**. Es bessai ben de voler conservar lo liame morfologic mé **amont** e **avau**.

Ma perqué si complicar coma aquò, sobretot que lu derivats s'escrivon en un mòt solet: **davalat, davalada**. Degun escriuria ***d'avalat, *d'avalada**.

E, per restar dins la coerença, cauria finda notar, per exemple, ***d'avant, *d'arrier**, etc.

DOBTE / DUBI

Pas de problema per prononçar un mot coma **dobte**: aquò es dich clarament dins tot obratge seriós, e m'arresterei à *L'ORTOGRAFIA OCCITANA, sos principis* (à cu aprendrai qu'es de Robèrt LAFONT?...), p. 68, dont es escrich que *-BT-* = [tt], [t].

Doncas, avèm [ˈdu(t)te] (**dobte**), [du(t)'tus] (**dobtós**), etc.: li a pas de ... dobte!

Ma en niçard, aquò fonciona pas, perqué lo niçard emplega li formas italianejanti **dubi** ([ˈdybi]), **dubiós** ([dy'bjus]), **dubitar** ([dybi'ta]), etc. (italian *dubbio* ([ˈdubbjo]), *dubbioso* ([dub'bjozo]), *dubitare* ([dubi'tare]), etc.).

La promiera reaccion d'un occitanista seria d'emplegar una ortografia englobanta e d'escrivre ***dubti**, etc.; mai aquò si pòu pas, perqué, d'après lu principis generals de la grafia occitana, nos doneria una prononciacion *[ˈdy(t)ti], que de segur non si pòu admetre...

Cau doncas conservar per lo niçard li formas **dubi**, **dubiós**, etc. (non cresi que la solucion d'eliminar li formas italianejanti per emplegar li formas panoccitani sigue aquí una boana solucion).

DOMINÒ

Un cas pròche de cen que, à passat temps, avèm ja estudiat dins de cas coma **cínema** ò **ràdio**. Lu divèrs documents qu'avèm à la noastra disposicion, coma sovent, dónon de pistas divèrsi: sembla, encara un còup, que sigue solament perqué non an estudiat la question...

N'i a que si son acontentats d'imitar lo francés e emplègon **dominò**. F. GAG, per exemple, emplegava **dominò** (dins ***Lu doi vièlhs***), e es donada la mema forma dins de nombros diccionaris (CASTELLANA, CANTALAUUSA, RAPIN, CREO-Provença, LAVALADA, ...).

Que fan li lengas vesini?

Lo catalan n'ajuda pas gaire, que dona ***dominó*** per lo vestit eclesiastic e ***dòmino*** per lo juèc, tot en dient que lo mòt vèn dau francés. L'espanhòu dona parierament ***dominó***, tant coma lo portugués, dau temps que l'italian, logicament, consèrva l'accentuacion latina e a ***domino***.

En occitan, s'atròva finda la forma **domino**, coerenta mé **cínema**, ma non correspoande ai abitudas de prononciacion dau niçard.

Situacion confusa, doncas!

La noastra causida de **cínema** nen demanda aquí de preconisar la forma **dòmino** [dɔmino], en presentant coma variants **dominò** (coerent m'ai lengas vesini) e **domino**.

DONT / D'ONT

La nòrma oficiala de l'IEO escriu **d'ont**, per marcar lo ligam mé la forma **ont(e)**.

Perqué pas escriure **dont**, en un mòt solet ? Après tot, lu Italians an **dove** (latin **de ubi**) à costat de **ove** (**ubi** solet), e lei Castilhans an **donde** (latin **de unde**).

DORSIER / DOSSIER

En occitan modèrne, se s'emplega mai que mai **esquina** (coma l'italian *schiena*) per lo còrs uman, li formas **dòrs/dòs** son pura encara vivi dins d'uni expressions, coma « lo dòrs de la camba » (vèire l'italian *il dorso della mano*, etc.).

La forma classica, etimologica, es **dòrs**, dau latin *dorsum*, emai se lo **-R-** dispareisse dins la prononciacion coma dins **revèrs**, **travèrs**, etc.

La forma **dòs**, ja presenta dins la lenga medievala (Roman de Jaufré: « E-ls mans detras lo **dos** liar »), vèn dau latin populari *dossum*.

Lu compauats? Raynouard dona **dorssar** (= bastonar), **endossar**, **trasdossa** (= carga, fais), doncas de formas en **-rs-** e de formas en **-SS-**.

Li formas classiqui **dòrs**, **dorsier**, etc. poàdon èstre retengudi coma englobanti sensa gaire de dificultat, coma **revèrs**, etc. dont escrivèm lo **-R-** que lo prononcièm ò non. Li formas **dòs**, **dossier**, etc. son pas à foarabandir: son de formas populari anciani, que correspoàdon à la prononciacion correnta.

DRALHA / DRAIA

Gròssa esitacion dins lu occitanistas!

MISTRAL dona **draga** en vièlh occitan, **draga** en bas latin, **traha**, **trahea**, **tragula** en latin, e Emil LEVY dona draia per l'occitan ancian.

La forma anciana **draga** (directament dau bas-latin **draga**) dona normalament **draia**, coma **bragas** que dona **braias**.

Ma lo latin **tragula**, identic en còrse, dona **dralha** (coerent embé l'italian **draglia**).

Doncas, li doi formas son etimologicament corrècti.

DURADÍS Ò SOSTENIBLE ?

Lo francés emplega *développement durable* que, se lo revirèm literalament en occitan, dona **desvolopament duradís**.

Mai l'espanhòu ditz *desarrollo sostenible* (*desarrollo sustentable* en Chile), l'italian *sviluppo sostenibile*, lo catalan *desenvolupament sostenible*, que vènon de l'anglés *sustainable development*.

En occitan, s'emplegam **desvolopament duradís**, fasèm doncas un francisme, s'emplegam **desvolopament sostenible**, fasèm un anglicisme, mai aquí l'anglicisme nos avesina ais àutrei lengas latinas, laissant lo francés solet dins son canton...

-ÈM & -ÈTZ

Si parla aquí dei desinenças dei personas 4 e 5 dau present (indicatiu, subjontiu, imperatiu) e dau futur.

À la debuta avíon un [e] barrat, ma l'evolucion l'a dubèrt en [ɛ].

Aquela evolucion, la pilham en còmpte per lo present de l'indicatiu:

avèm, volèm, disèm, etc.

Ma es pas pilhada en còmpte per lo present dau subjontiu, per l'imperatiu, ni per lo futur (qu'es analiticament format de l'infinitiu dau vèrbo que li s'ajusta lo present indicatiu dau vèrbo **aver**, e avèm doncas: **finir + avèm = finirem, finir + avètz = finiretz...**).

Perqué ? Un pauc per tradicion, estent que, sovent, lu codificators an pas una conoissença precisa de tot cen que si passa dins toi lu dialèctes – e cu li porria getar la pèira per aquò? – e doncas si fídon de cen que poàdon lièger aquí e aià. Ensin, li informacions qu'an sota man son pas totjorn fresqui fresqui... E un pauc perqué lo lengadocian central (dixit ALIBÈRT) a conservat lo [e] dins aquelu temps e a evoluit en [ɛ] unicament au present de l'indicatiu (ma la remarca precedentà s'aplica à la lectura de la **Gramatica Occitana** d'ALIBÈRT, aquò es evident...).

Se pilham en còmpte l'evolucion fonetica (e la devèm pilhar en còmpte, en nom dei ligams qu'unisson lu tres presents e dau ligam qu'unisse lo present de l'indicatiu e lo futur!), rèsta à aplicar simplement la règla de basa de la grafia classica:

[e] si nòta **E** en posicion atòna ò en posicion tonica reguliera, **É** en posicion tonica irreguliera.

[ɛ]tonic si nòta **È**.

Dapertot donte prononciam un [ɛ], devèm doncas escriure **-ÈM, -ÈTZ**. En mai d'aquò, s'un jorn vorguessiam vertadierament causir una forma referenciala realista e pertinenta, seria lo [ɛ] que si cauria pilhar en còmpte:

Sentèm
Que sentèm
Sentèm!
Sentirèm

EMB'AU, M'AU, etc.

Lo niçard non s'acontenta de combinar la preposicion **embé** (correntament **mé**) e l'article definit: ajusta entre lu doi la conjoncion **à**.

Aquò fa que, dont lo lengadocian a per exemple **ambe**
+ lo = ambe'l, lo niçard a **embé + à + lo = emb'au** (**mé + à**
+ lo = m'au).

Aquò fonciona parier au plural:

Embé + à + lu = emb'ai (**mé + à + lu = m'ai**)

Embé + à + li = emb'ai (**mé + à + li = m'ai**)

Ma cau pas crèire que lo dialècte niçard sigue una bèstia estranja per aquò! Lo lemosin a la combinason **emb + de** (**emb-d'ela**, **emb-d'aquò**, p. 61 dau *Diccionari Francés/Occitan* de LAVALADA), e l'italian a una forma analòga quora di *insieme a*.

EMBE / EMBÉ

Lu mistralencs escrívon generalament li formas oxitoni : **ambé**, **amé**, **embé**, **emé**, dau temps que lu occitanistas apàron li formas paroxitoni **ambe**, **embe**.

Per relativisar lo problema, devèm dire immediatament qu'aquelu mòts son jamai tonics dins la frasa. Quora dièm « **vèni ambe/ambé tu** », en realitat es l'accent de la frasa qu'es important, es à dire aqueu que cala sobre **tu**. Parlam doncas unicament d'accents segondaris, dont li sillabas, en veritat, non son toniqui, ma unicament un pauc mai foarti (pura, quora consideram lo mòt solet, per facilitat, dièm tonica la sillaba un pauc mai foarta).

Jacme TAUPIAC a rason de dire dins *L'OCCITAN MODERNE* que la forma paroxitona **ambe** es etimologicament corrècta, à partir de la forma medievals **ab**.

E a finda rason de dire que non es normala l'elision dau **é** dei formas **ambé/embé**, vist qu'es generalament una vocala debla que pòu tombar, pas una vocala tonica.

À-n-aquò, si pòu pura respoandre que li formas oxitoni an la sieu justificacion.

Perqué la forma mai emplegada dins la lenga correnta en Provença orientala e practicament exclusiva à Niça es [me] ([m] davant vocala): se lo **A-** foguesse vertadierament tonic, tomberia lo **-E**, pas lo **A-**, per la rason evocada dins l'autre sens aquí sobre... En clar, [me] pòu pas venir de [ʔeme]/[ʔame], mai unicament de [aʔme]/[eʔme]. Aquò es confirmat dins LO CONVERSE n° 47, dont ai trovat **'bé** per **ambé**.

Tot en gardant ben present que s'agisse d'accents segondaris e que li sillabas, dins un tau cas, an en realitat un accent esquasi nul...

Es precisament aquesta quasi-nullitat que permete d'oblidar la règla generala de l'elision: doi sillabas esquasi pas accentuadas an parierament la possibilitat de s'amudir.

Cen que devèm admetre es un desplaçament de l'accent segondari, de la promiera sillaba à la segonda: s'arrestar ai formas paroxitoni seria fixar arbitrariament la lenga dins un estat anterior à la realitat actuala.

Li formas **ambé**, **amé**, **embé**, **emé**, **mé**, son doncas plenament justificadi. Aquelu qu'an doi sillabas demàndon doncas l'accent sus la darriera, dins **mé** lo devèm laisser, per coerença tant coma per evitar de confondre m'au pronom personal **me**.

EN/NE, M'EN/ME'N, etc.

Enclisi ò proclisi ? Lu occitanistas escrívon abitualament li formas enclitiqui (**me'n, te'n, se'n, ne'n**), alora que lu mistralencs emplégon pusleu li formas proclitiqui (**m'en, t'en, s'en, n'en**). Denant de respoandre, cau saupre s'emplegam **EN** ò **NE**.

S'escrivi: **de pan, n'ai; de poesias, n'audi sovent**, es clar qu'emplegui **NE** m'una elision.

Dins una frasa dau meme tipe, ma davant consonanta, en provençau coma en niçard avèm [nɛŋ], que d'unu vorrion escriure **ne'n** ma li explicas aquí-sota fan vèire que vau mai l'escriure **n'en**: **n'en parli, n'en volèm**.

Dins lu autres cas, es generalament dich qu'avèm, per exemple, **me (mi) + ne = me'n**. Aquò si porria admetre en regarjant unicament lu exemples donats au promier paragrafe. Ma tèn plus se regarjam d'autri construccions.

Es vèr que lo lengadocian di : **lo'n = lo + ne**, que lo gascon di **no'n = nos + ne** Ma es pas vèr per toi lu dialèctes. En Provença, per exemple, si di **l'en**, que podèm pas escriure autrament, cen que fa ben vèire que si tracta de **lo (l') + en**.

Mema causa m'ai pronomes **me (mi), te (ti), se (si)** : toi lu «saberuts» s'arrèston totjorn à la tèrça persona. S'anésson un pauc vèire au plural, veirion que dins una partida de Provença (e totjorn en niçard) **nos** devèn **n'** davant vocala, e **vos** devèn parierament **v'** : **n'ajuda** per **nos ajuda, v'ajuda** per **vos ajuda**, e naturalament : **v'en parli**.

Fa que, per lo provençau e lo niçard, lu tenents de l'enclisi son constrenchs de presentar e d'emplegar de paradigmes incoerents e gramaticalament faus!

Un exemple patetic es lo vèrbo **s'en anar** :

s'en anar	se'n anar
m'en vau	me'n vau
t'en vas	te'n vas
s'en va	se'n va
s'en anam	se'n anam
v'en anatz	v'en anatz
s'en van	se'n van

À tau ponch que, per evitar l'incoerença, lu apareires de **se'n anar** preconíson d'emplegar **s'enanar**, que dona :

m'envau
t'envàs
s'envà
s'enanam
v'enanatz
s'envàn

E aquò, en realitat, es just una forma que reconoisce ipocritament la validitat de **s'en anar**, à la diferença que s'emplégon d'accents !

Li a finda li formas dau tipe **n'i en doni = n'en doni à eu (à ela)**, que non si pòu escriure ***n'ie'n doni**, e doncas fa ben vèire que siam en presença de **EN**.

Dins un article publicat dins *LO LUGARN*¹, Cristian RAPIN escriu:

«Lois Alibèrt rapèla que **NE** repren sa forma primitiva **EN** dins los gropes de pronoms après : **Lo, Las, Los, Nos, vos.**

Son tombats dins lo gorg mas pensi que los en tirarem.

Vos ai pro vistes. Anatz-vos-en ! »

«L'advèrbi pronominal **NE** es sovent redoblat dins la lenga parlada.

**Aqueste pastís es bravament bon. N'en vòli mai.
Ai pas cap de rason de lo sacar defòra. Donatz-me
n'en.»**

Retèn doi cauas importants per lo noastre prepaus:

- 1) **EN** es la forma primitiva.
- 2) **EN** es la forma qu'apareisse dins la construccion redoblada, qu'es la forma proclitica **N'EN**.

Doncas, en Provença, e especialament à Niça, cau emplegar **N'** davant vocala (exemples mai aut : **n'ai, n'audi**), e **EN** dins lu autres cas, que nen fa emplegar li formas proclitiqui : **m'en, t'en, s'en, n'en**, coma **l'en, v'en**.

---

¹ N° 118.

ENZIME / ENZIMA

L'origina grèga *en-* + *zýmē* deuria ben donar **enzime**.
Ma la diversitat es granda!

COUPIER dona **un enzimo**, LAVALADA dona **un enzime**, RAPIN dona **un enzime**, ZINGARELLI (italian) dona **un enzima** (masc), lo castilhan a **enzima** (fem), lo portugués a **enzima** (fem.) e lo catalan a **un enzim(a)**.

Ma lo lexic de biologia de l'IEO a retengut **una enzima**. Nos alinherèm doncas sobre d'aquesta causida.

ESCLAVITUT / ESCLAVITUD

Lu diccionaris mistralencs dónon **esclavituda** (MISTRAL, CASTELLANA, COUPIER) e aquelu occitans dónon **esclavitud**. Avèm ja parlat de la finala en **-A** dins l'article à prepaus de **abitud/abituda**. Ma aquí lo problemma es leugierament diferent: l'italian a **schiavitù**, au contrari de **abitudine**, e cen que nos ocupa es doncas de saupre se devèm notar **esclavitut** ò **esclavitud**.

Coma totjorn, per vèire li cauas mai clarament, cau anar faire una virada dins li lengas vesini...

L'espanhòu a **esclavitud**. Ma coma dona **juventud** dont escrivèm **joventut**, **ciudad** dont escrivèm **ciutat**, nos avança pas gaire!

En catalan, dónon **esclavitud**, ma es largament esandida la forma **esclavitud** (l'ai trovada tant en valencian coma en aragonés).

L'italian, eu, destria **gioventù**, **schiavitù** de **abitudine**, **solitudine**.

Doncas, se seguissèm cen qu'avèm escrich per **abitud(a)**, devèm destriar **joventut**, **esclavitut** de **abitud(a)**, **solitud(a)**. Avèm minga rason de causir la forma en **-D**, que nos faria tombar dins una ... esclavitud catalanejanta...

ESPADASSIN / ESPADACIN

Lu diccionaris occitans dónon **espadasssin**, que seguísse lo francés *spadassin.*, dau nom d'un personatge de Rabelais, lo comte *Spadassin.*

L'origina es l'italian *spadaccino*, que vèn de *spadaccia*, compauat de *spada* (espada) e dau sufixe pejoratiu *-accia*.

Lo catalan escriu *espadatxí* e l'espanhòu *espadachín.*, formas que consèrvon estrechament la prononciacion dau –**CC**– de l'italian. Se faguessiam parier, cauria notar **espadachin.*

En veent lo –**C**– de l'italian, si porria finda dire que la forma **espadassin** es un francisme, coma **fantassin** per **fantacin.* La forma corrècta seria doncas **espadacin.*

Pura, en occitan, lo sufixe pejoratiu correspondent es –**ÀS** (fem. –**ASSA**), que trobam dins **espadassa.** La forma corrècta es doncas **espadassin.**

ESPIA

Lo *DICCIONARI ORTOGRAFIC* menciona «**espia**? 1. espion *nm/nf?*» e, plus luènh «**espion, a n**». La question es de saupre quala forma devèm adoptar e, sobretot, de definir lo genre dau mòt **espia** en occitan.

MISTRAL dona **espïoun, espïoun, espïen** (m.), **espia** (g.) **espïo** (niç.), tot au masculin.

CASTELLANA dona **spia / espia** (e **espièta, espïoun, espïounage, spià / espià**, tot aquò ben incoerent per lo e- inicial).

Lo diccionari CREO Provença dona **espion** (m.), en senhalant **espia** au feminin coma forma classica anciana.

Lu ancians, justament... LEVY e RAYNOUARD dónon solament **espia** au feminin.

Lo francés, eu, a eliminat *épie* (femenin) à la fin dau siècle XIIⁿ per li preferir *espion*, que vèn directament de l'italian *spione*.

L'italian a *spia* au feminin, que correspoande doncas à la forma classica de l'occitan, e *spione, spiona* (augmentatiu/pejoratiu, dei doi genres), qu'a donat lo francés *espion*.

L'espanhòu a *espía*, (n.m. e n.f.) e lo catalan a *espia* (n.m. e n.f.): an causit d'emplegar lo tèrme dins lu doi genres.

Doncas, en occitan, la forma classica es lo feminin **espia**, que non pava de problema à un Niçard acostumat à

l'italian. Deu restar la forma de basa. Pura, podèm segurament ajustar la forma **un espia**, coma lu vesins catalans e castilhans. Tot en conservant **un espion / una espiona**.

ETC. / ECA.

Si tracta aquí de capir perqué tant d'occitanistas escrívon **eca.** per l'abreviacion de la formula latina *et caetera*.

Coma totjorn, una ulhada ai formas presenti dins d'autri lengas nen serà d'una granda ajuda... Vaquí un pichin tableu:

Lenga	Forma completa	Abreviacion
LATÍN	<i>et caetera</i>	-
FRANCÉS	<i>et cetera</i> <i>et caetera</i> <i>et cétéra</i>	<i>etc.</i>
ITALIAN	<i>eccetera</i>	<i>ecc.</i> <i>(etc.)</i>
CASTILHAN	<i>etcétera</i>	<i>etc.</i>
CATALAN	<i>etcètera</i>	<i>etc.</i>
PORTUGUÉS	<i>et cetera</i>	<i>etc.</i>
ANGLÉS	<i>et cetera</i> <i>etcetera</i>	<i>etc.</i> <i>&c.</i>
ALEMAND	-	<i>etc.</i>
ÒC (mistralenc)	<i>et caetera</i> <i>et coetera</i>	<i>etc.</i>

De dont soarte, doncas, la forma aberranta ***eca.**, que sembla en totala incoerença m'ai lengas-sòrres coma m'ai lengas qu'emplègon una forma analòga de la formula de basa?

Una respoasta si pòu trovar dins lo *DICIONARI* de C. RAPIN, que dona:

Forma completa	Abreviacion
etcetèra	etc.
e çò autre	e.ç.a.
e causas autras	e.c.a.

Doncas, à costat de l'abreviacion referenciala **etc.**, RAPIN retèn doi siglas, **e.ç.a.** e **e.c.a.**, ma pas ***eca.** m'ai tres letras estacadi.

Dins li abreviacions, vau mai s'en tenir à una forma comuna, coma fèm, per exemple, per **km**, **hl**. La forma englobanta es lo latinisme **et cetèra**, alora devèm escriure **etc.**, coma lo fa justament Josiana UBAUD dins lo sieu ***DICCIONARI ORTOGRAFIC***.

FANTASSIN / FANTACIN

En veent lo –C- de l'italian, si porria dire que la forma **fantassin** es un francisme, coma **espadassin** per ***espadacin**. La forma corrècta seria doncas ***fantacin**.

L'espanhòu e lo catalan non n'ajúdon, que díon respectivament **soldado de infantería** e **soldat d'infanteria**.

Ma l'origina dau mòt es l'italian **fantaccino**, qu'es à l'encoup pejoratiu (sufixe –**accio**) e diminutiu (sufixe –**ino**) de **infante** (latin **infans**).

Pura, en occitan, lo sufixe pejoratiu correspondent es –**ÀS**. La forma corrècta es doncas **fantassin**.

FARÇA / FARSA

Farcir ò **farsir**, etc.: lu diccionaris occitans trantàlhon: **farça**, **farsum**, etc.

N'i a finda que tèmpton d'establi una diferença entre **farça**, **farcir**, etc. per lo manjar e **farsa**, **farsejada**, etc. per si rire, coma l'italian, que destria **farcire**, **farcia**, **farcito** (= plen) per lo manjar de **farsa** per la comèdia.

La veritat es que l'origina es lo vèrbo latin **farcire**, que deuria donar unicament de formas m'un **-C-** ò un **-Ç-**.

FICHA, FICHIER, FICHAR, FICHATGE

En defoara dei dialèctes que palatalíson abitualament lo **C**, la palatalisacion si deu defugir, en tant que francisme. Es coma aquò qu'escrivèm **cambra** e non ***chambra**, **cavalier** pusleu que ***chivalier**, **causir** e non ***chausir**, etc.

Si recomàndon finda coma formas referenciali **fica** e **fiquier** en plaça de **ficha** e **fichier**. Sembla logic.

Pura, se regarjam un pauc en cò dei vesins, non podèm plus èstre tant categorics!

En italian, lo problema non si paua, que si di *una scheda, uno schedario*.¹

Lo catalan escriu *fitxa* (que fa remontar au francés, per l'intermediari dau castilhan *ficha*), *fitxer*, *fitxar*, e *fitxatge*.

Lo castilhan a *ficha* (efectivament d'origina francesa), *fichero*, *fichar*, *fichaje*.

Lo portugués a *ficha*, *ficheiro*, *fichar*.

La coerença m'ai parlars vesins nen demanda doncas de reconóisser l'origina frances d'aquela familha de mòts e de causir li formas **ficha**, **fichier**, **fichar**, **fichatge**, e non li formas artificiali ***fica**, ***fiquier**, ***ficar**, ***ficatge**.

---

¹ *Un file* (mòt american) en informatica e *un archivio* per l'ADN.

FOART

L'adjectiu **foart** (**fört**) èra à l'encòup masculin e femenin dins la lenga anciana, per de rasons d'etimologia. D'aquí de noms coma **Ròcafoart**, dont l'adjectiu que sembla masculin (ma non l'es!) vèn completar un nom femenin.

Èra parier per **grand**.

FONS / FOND

En vièlh occitan, s'emplegava **fons**, **fonz** (*funz*, *fons* en vièlh francés), e **fontz** per la tèrra. L'origina es lo nominatiu latin *fundus*.

Au jorn d'encuèi, avèm **fons** (coma en catalan), e lu sieus derivats coma **fonsier**, **enfonsar** (ALIBÈRT dona **enfonzar**).

Ma lo niçard, qu'encara un còup seguísse la sieu rota à despart, di [ˈfuŋt(e)], e lo podèm pas escriure autrament que **fond**. Es una forma que vèn, coma lo francés modèrne, l'italian e lo castilhan *fondo*, dau latin *fundum* (es à dire de l'acusatiu, segond la règlà generala dei lengas latini).

Lo niçard deu doncas escriure **lo fond**, sensa qu'aquò l'empache d'escriure **fonsier** ni **enfonsar** coma tótei lu autres dialèctes d'òc, sensa tombar dins la leca de l'imitacion dau francés, que faria escriure ***fonsier** e ***enfonzar**.

FORMA / FÒRMA

Despí que vos parli de **formas gramaticali**, li a una question que mi tafura: devi contunhar à dire **forma**, coma ai totjorn audit dire en cò mieu, ò devi emplegar **fòrma**?

Ai fach lo torn de quaucu Dictionaris: (ai causit d'escriure tot en grafia classica per èstre mai clar, e mai s'es pas la grafia d'origina dei obratges citats)

- 1) CASTELLANA (niçard-francés e francés-niçard) : **fòrma**. Causida estonanta, estent que lo repròche màger fach à CASTELLANA es de donar tròup d'italianismes e que l'italian, justament, a un [o] barrat.
- 2) BLAQUIERA (francés-niçard) : **forma**. BLAQUIERA emplega sovent una grafia personala, ma a lo meriti de rendre còmpte estrechament de la prononciacion.
- 3) CREO-PROVENÇA (francés-provençau) : **forma** / **fòrma**.
- 4) ALIBÈRT (occitan-francés) : **forma**.
- 5) RAPIN (francés-occitan): **fòrma**.
- 6) LAVALADA (francés-lemosin) : **fòrma**.
- 7) COUPIER (francés-provençau) : **fòrma**.
- 8) MISTRAL (*Tresaur*) : **fòrma/forma** (m., rh., d.), valent à dire, à l'engròs, **fòrma** en Reiaume e **forma** en Empèri.

M'arrèsti aquí per lu Dictionaris, estent que cadun aurà ja notat li contradiccions en niçard e en provençau tant coma en lengadocian. Ma la caua es encara mai complicada qu'aquò.

Normalament, se seguissèm la règla abituala, avèm una correspondença entre lo substantiu e lo vèrbo de la mema familha. Doncas, deuriavam aver d'un costat **la**

fòrma/formar/ieu fòrmi/nautres formam (vèrbe à alternança vocalica), e de l'autre costat **la forma/formar/ieu formi/nautres formam** (vèrbe sensa alternança vocalica).

Que n'en díon lu libres de conjugason e li Gramàticas?

- 1) La Gramàtica dau CREO-Provença dona lo vèrbo coma non sotamés à l'alternança vocalica; lascia doncas perdre, normalament, lo substantiu **fòrma**.
- 2) La ***Grammaire du verbe provençal*** de B. GIELY es en grafia mistralenca; deuria doncas seguir çcen que di MISTRAL, es à dire retenir per lo provençau lo substantiu **forma** e conjuguar sensa alternança vocalica. Ma aquí, patatràs! Presenta lo vèrbo **formar** coma un vèrbo à alternança vocalica...
- 3) SAUZET & UBAUD : **formar** es donat sensa alternança vocalica.

Vees lo pastrohl ! Cu a rason ? Ieu, pensi que devèm seguir ALIBÈRT e SAUZET & UBAUD, vist que l'etimologia latina **fòrma** dona logicament **forma** en occitan, m'un [u]. E **fòrma** sembla alora un francisme.

Contunhi doncas d'escriure **la forma/formar/ieu formi/nautres formam**.

FRASA, PARAFRASI, PERIFRASI

Vaquí una esitacion de finala : **parafrasa** e perifrasa coma **frasa**, ò **parafraasi** e **perifraasi**?

Lo grèc *phrasis*, *paraphrasis* e *periphrasis* dónon logicament **frasi**, **parafraasi** e **perifraasi**, coma per exemple *crisis* e *analysis* dónon **crisi** e **analisi**. Pura, escrivèm **frasa**. E en seguida, s'es escrich **parafrasa** e **perifrasa**, per coerença.

Una recèrca dins lu obratges d'occitan e dins li autri lengas dona d'opinions divergenti.

RAPIN, UBAUD, lu diccionaris dau CREÒ Provença e lo diccionari de l'Escòla de Bellanda dónon **parafrasa**, **perifrasa**. MISTRAL e COUPIER dónon **parafraso**, **perifraso**, CASTELLANA dona **parafraasi**, **perifraasi**.

Li autri lengas?

italian	<i>parafrasi¹</i>	<i>perifraasi</i>
catalan	<i>paráfrasi</i>	<i>perífrasi</i>
espanhòu	<i>paráfrasis</i>	<i>perífrasis</i>
galician	<i>paráfrase</i>	<i>perífrase</i>
portugués	<i>paráfrase</i>	<i>perífrase</i>
romanés	<i>parafrază</i>	<i>perifrază</i>

---

¹ Li èra una vièlha forma **parafrase**, coma lo galician e lo portugués, que non es plus d'usatge.

Per nos esclarar, podèm regarjar cen qu'an donat d'autres mòts grècs acabats en **-IS**, coma ***parenthesis***, ***synthesis***, ***analysis***, ***crisis***. E aquí pas de dubi en occitan: avèm **parentèsi**, **sintèsi**, **analisi**, **crisi**, formas que fan l'unanimitat dins lu obratges citats aquí sobre.

Dins li autri lengas, avèm :

italian	<i>parentesi</i>	<i>sintesi</i>	<i>analisi</i>	<i>crisi</i>
catalan	<i>parèntesi</i>	<i>síntesi</i>	<i>anàlisi</i>	<i>crisi</i>
espanhòu	<i>paréntesis</i>	<i>síntesis</i>	<i>análisis</i>	<i>crisis</i>
galician	<i>parêntese</i>	<i>síntese</i>	<i>análise</i>	<i>crise</i>
portugués	<i>parêntese</i>	<i>síntese</i>	<i>análise</i>	<i>crise</i>
romanés	<i>parenteză</i>	<i>sinteză</i>	<i>analiză</i>	<i>criză</i>

Siam en totala coerença mé l'italian, m'au catalan e mé l'espanhòu. Sembla doncas clar que, en causa de l'etimologia e de la mema coerença mé l'italian, lo catalan e l'espanhòu, si deuria dire **parafraasi**, coma **sintèsi**, **parentèsi**, **analisi**, **crisi**. Lo galician, lo portugués e lo romanés an de formas diferenti, ma que seguïsson una logica intèrna.

Ma se regarjam à l'encòup cen qu'an donat respectivament ***paraphrasis*** e ***phrasis***, en metent tot dins un solet tableu, avèm:

italian	<i>parafraasi</i>	<i>frase</i>
catalan	<i>paràfrasi</i>	<i>frase</i>
espanhòu	<i>paráfrasis</i>	<i>frase</i>
galician	<i>paráfrase</i>	<i>frase</i>
portugués	<i>paráfrase</i>	<i>frase</i>
romanés	<i>parafrază</i>	<i>frază</i>
occitan	<i>parafrasa</i>	<i>frasa</i>

	parafrasi	
--	------------------	--

Aquò complica li cauas! S'admetèm que **parafrasi** e **perifراسي** (CASTELLANA) son d'italianismes, li a plus gaire de coerença entre l'occitan e li lengas vesini.

Sembla totalament irrealista de cambiar **frasa**, soleta forma establida, en ***frase**, per s'alinhari sobre li lengas vesini, e podèm dire que tant vau conservar la coerença occitana **parafراسي/frasa**. Ma la forma **parafrasi** a per ela la foarça de l'etimologia e de la coerença m'ai lengas vesini, e per aquò la devèm causir en prioritat.

G / TG

Si pava lo problema de **G** e de **TG**, que sovent l'usancier mejan à ben de mau à destriar quau deu emplegar

À costat dei formas etimologicament corrèctas, avèm ja vist **imatge**, **retjon**, **relòtge**, es à dire una generalisacion dei formas mé **T**.

Regargèm un pauc la parentèla ...

latin	castilhan	italian	catalan	occitan
imagine	imagen	immagine	imatge	image
religionem	religiòn	religione	religió	religion
horologium	reloj	orologio	rellotge	relòge*
vertiginem	vertigo	vertigine	vertigen	vertige
viaticum	viaje	viaggio	viatge	viatge
paginam	página	pagina	pàgina	pagina/pàgina

* Forma etimologicament corrècta.

Tres cauas son clari:

- 1) Lo castilhan a totjorn una consonanta simpla.
- 2) L'italian e l'occitan an la mema reparticion (ma l'italian fa totjorn sentir la diferença dins la prononciacion e a doncas besonh de destriar).
- 3) Lo catalan, de còups que li a, s'aluènha de l'etimologia per s'avesinar à la sieu prononciacion.

Que solucion adoptar?

- a) Podèm contunhar de respectar l'etimologia, coma fan lu Italians: alora devèm foarabandir

- relòtge, imatge, retjon, vertitge** e emplegar unicament li formas donadi dins lo tableau.
- b) Podèm faire mai simple, coma lu Espanhòus: alora devèm totjorn escriure la consonanta simpla: **viage**, coma **image, relòge**, etc... Aquò vòu dire qu'anam pas cercar de borra sus un òu e consideram qu'avèm dapertot una prononciacion unica, simpla, coma en provençau. Ma non es la veritat...
- c) Consideram que la consonanta dobla es l'evolucion normala de l'occitan, e notam **imatge, relòtge, retjon**, etc., coma **viatge, lengatge, lorditge**, etc.

Es clar que la promiera solucion m'agrada mai que li autri... Ma li a lo cas de **relòtge**, forma anciana que nen remanda au paragrafe c) d'aquí sobre...

GN / NH

GN ò **NH**? La question si pava en tèrmes particulars per lo niçard: en niçard, dins lu cas que lu doi gropes **GN** e **NH** correspoàndon d'un meme biais au son palatalisat [ɲ], lu devèm gardar tot-ai-doi ò devèm simplificar tot en **NH**?

Aqueu son [ɲ] pòu aver doi originas :

- 1) **GN** qu'èra ja present en latin: *agnus*, *stagnus*, etc., e s'es pi mudat en divèrs biais en occitan.
- 2) La notacion de l'evolucion de **NE** ò **NI** dau latin: *aranea* > *aranha*, *senior* > *senhor*.

La notacion d'aqueu son es estada caotica à l'AtgeMejan: **IN**, **NN**, **IGN**, **INGN**, **GN**, **NH**, **NG**, **NGN** e pas solament en occitan (es pròpi aquesta esitacion qu'explica en italian *agnelo* à costat d'*angelo* per lo noastre àngel).

Lu principis de la grafia classica retènon per l'occitan estandard (ò referencial, coma v'agrada ...):

- **GN** per [nn]
- **NH** per [ɲ]

Es per aquò qu'un mòt coma *agnellu* es passat à **anheu**, sensa conservar lo **GN** etimologic. Es per aquò qu'avèm dins una mema familha **signe** [ˈsinne] e **sinhalar** [siɲaˈla].

L'afaire si complica en provençau. Lo **GN** a poscut evoluir fins à [wn] (**sagnar** = [sawˈna], **signe** = [ˈsiwne]). Ma non es una evolucion generala, perqué en d'unu luècs la prononciacion

es [ɲ] (coma en italian), e avèm [ʰsiɲe] e [saʰɲa]. **GN** recuèrbe doncas li tres prononciacions: [nn], [ɲ] e [wn].

Lo niçard, eu, palatalisa esquasi totjorn, valentàdire qu'avèm **signe** = [ʰsiɲe] e **sagnar** = [saʰɲa], ensin coma **aranha** = [aʰraɲa]. Ma simplifica **GN** en [n] dintre d'unu mòts sabents coma **diagnostic** ([dʲjanusʰtik]). Una solucion simpla seria d'unificar la notacion de [ɲ] en **NH**: **sinhe** coma **sinhalar**, etc., en conservant **GN** dins lu cas coma **diagnostic**.

Es una solucion que fonciona, ma unicament dins l'encastre d'una posicion limitada au niçard. Escriure **sinhe** per [ʰsiɲe] demanderia finda d'escriure **siune** per [ʰsiwne] à costat de **signe** per [ʰsinne], cen que revendria à abandonar lo concèpte de grafia englobanta.

Se volèm adoptar un vejaire englobant, cau conservar la notacion **GN** de l'occitan referencial, en precisant simplement qu'en niçard **GN** es [ɲ] dins la màger part dei cas e [n] dins quaucu cas particulars. **GN** recuèrbe alora sus l'ensèm occitan li prononciacions: [nn], [n], [ɲ] e [wn], alora que **NH** serà emplegat per lu mòts dont lo grope es palatalisat per l'ensèm occitan: **signe** = [ʰsiwne], [ʰsinne], [ʰsiɲe] (en foncion dau parlar), ma **sinhalar** = [siɲa'la].

En realitat, la dobla prononciacion dau grope **GN** es pas una dificultat tant greva: après tot, si fa en francés sensa problema¹. Lo francés consèrva la prononciacion [gn] dintre de mòts coma **agnosie**, **agnostique**, **diagnostic**, etc.; lu mòts pertocats en niçard son lu memes: **agnosia** = [anu'zia], **agnostic** = [anus'tic], **diagnostic** = [dʲjanus'tic], etc.

---

1 Sabi que lo francés non es la referença absoluta ...

Per nautres Niçards, la dificultat es totjorn de si situar entre lo niçardisme estrech e la noastra parentèla m'au provençau (que lo provençau oriental e lo niçard si rajónhon sobre mai d'un ponch, lo veï cada jorn mé lu mieus escolans dau Centre Var) : la solucion aquí prepauada permete de conservar una unitat grafica dins l'occitan oriental e, vist d'aquesta man de Ròse, nos sembla important.

Empacha pas d'acceptar li variantas dau tipe **sinhe**, **siune**, etc. (es cen que s'es fach generalament dins lo **DICCIONARI PROVENÇAU / FRANCÉS** de l'Escomessa).

Es finda la solucion preconisada per Robèrt LAFONT¹ ò encara per Joan-PÈIRE BAQUIÉ² (president de l'IEO 06, après discutida m'ai especialistas dau CREO Provença).

---

1 «Vos balhe rason. Lo principi pus generau de nòstra grafia es d'arribar tant coma se pòt à l'unitat d'escritura en tolerant la diversitat dei realizacions. Vese pas ont es la dificultat d'escriure **signe** e de prononciar [ˈsine], [ˈsiɲe], etc. »

2 « Bessai que lo ti pensaves ja, siéu d'acòrdi en plen per destriar **NH** e **GN**, cau pas basta pensar « niçard », cau vèire cen que fa l'unitat de la lenga d'òc. La tieu demonstracion es bòna, cadun pòu legir segond lo luèc li diferenti valors de **GN**, seria una error de metre de **NH** dapertot. »

GRAND

L'adjectiu **grand** èra à l'encòup masculin e femenin dins la lenga anciana, per de rasons d'etimologia. Per aquò **la maigrand (la grand)**.

Èra parier per **foart (fòrt)**. D'aquí de noms coma **Ròcafoart**, dont l'adjectiu que sembla masculin (ma non l'es!) vèn completar un nom femenin.

D'autres adjectius avíon la mema particularitat : aquelu acabats en **-AL**. ES encara lo cas en gascon : **la causa naturau**.

GROP / GROPE

Lo *-E* de sostèn, una vièlha istòria occitana...

Quora lo Conseu de la Lengua s'es pauat la question, Jaume TAUPIAC m'a fach l'onor de mi demandar lo mieu vejaire. Es vèr que lu Niçards sàbon cen qu'es una vocala de sostèn, entre lu *-E* (lo **luèc** = [lu'lœke], **parlat** = [par'late], etc.), lu *-O* (lo **galeròto**), lu *-A* (l'**abituda**).

Question: devèm escriure lo *-E* ò non?

En cercant una respoasta, m'es venguda l'idea de **grop(e)**. Ieu, ai totjorn escrich en niçard **grop** per lo nos e **grope** per la chorma, mai que segur sensa vertadiera rason etimologica.

Que n'en pènsen lu autres? Ren de ben establìt, me sembla... Ai fach un pichòt tableu de çò qu'ai poscut rapugar çai e lai dins lei Diccionaris:

	PARLAR	= NOS	= CHORMA
CASTELLANA	Niçard	group	group, groupa
MISTRAL	Provençau	group	group
COUPIER	Provençau	Ø	group(e)

BLAQUIERA	Niçard	group	Ø
S.A.H.M.	Rocabrunenc	group	Ø
CREO PROVENÇA	Provençau	Ø	grop(e)
LAVALADA	Lemosin	Ø	grope

Es remirable que lu tres diccionaris mai recents d'aqueu tableu (COUPIER, CREO-PROVENÇA e LAVALADA) dónon **grop(e)** ò **grope** per lo sens de « **chorma** ». E J. TAUPIAC m'a confermat que d'autres diccionaris recents qu'avii pas sota lu uèlhs faïon parier. Presa en còmpte de la realitat de la lenga parlada?

Doncas, cresi que devèm escriure **lo grope** dins lo sens de « **chorma** » e gardar la forma à finala consonantica per lo sens de « **nos** » que trobam en niçard.

I INTERVOCALIC

Dins *LO VÈRB OCCITAN*, J. UBAUD e P. SAUZET escrívon :

« Una **i** intervocalica es jamai sillabica en occitan »¹

Aquò li permete de justificar li formas **embraii**, **embraia**, sensa l'emplec d'accents, e non ***embràii**, ***embràia**.

Solament, cen que pòu èstre vèr en lengadocian non l'es necessariament en niçard... Efectivament, la tombada de **-S-** intervocalic dona de formas coma [fa'ii], [di'ia], etc.

Après un escambi mé P. SAUZET, es apareissut clarament qu'en admetent lo postulat dau **-I-** intervocalic jamai sillabic, podèm considerar li formas niçardi dont es vocalic coma d'excepcions, que noterèm alora m'un accent : **faïi**, **diïa**.

Parallelament, escrivèm ja **caua**, **paua**, e non ***càua**, ***pàua**., e escriurèm **la draia** e non ***la dràia**.

E en alpenç, li formas en [ʔajo] s'escriuran sensa accent : **passaia** (= **passada**), e non ***passàia**.

Es un sistema que permete d'esparnhar totplen d'accents.

---

¹ J. UBAUD e P. SAUZET, *LO VÈRB OCCITAN*, EDISUD, 1995, p. 70.

IMAGE / IMATGE

Lo Conseu de la Lenga Occitana presenta lo problema **-AGE/-ATGE** d'un biais estrange¹... Indica una forma iniciala femenina **una image**, coma **una plantage**, **una borage**, **una cartilage**, forma passadi pi au masculin en pilhant lo sufixe **-ATGE** : **un imatge**, coma **un plantatge**, **un borratge**, **un cartilatge**.

Aquí lo C.L.O. si destaca de la règla de basa de la grafia occitana, qu'es totjorn estada d'escriure **-G-** quora avèm un **-G-** etimologic (**religion** de *religionem*, **vertige** de *vertigo*) e **-TG-** quora avèm una formacion segondària (**metge**, de *medicus*, **viatge** de *viaticum*, etc.)...

Devèm finda dire que MISTRAL dona ja **image** au masculin : doncas non es tant recent. E per aumentar la confusion lo catalan emplega **imatge** au femenin, cen que vèn roïnar la bèla teoria dau C.L.O.

Pura, Jacme TAUPIAC va dins lo meme sens, ma en donant una explica mai pertinenta²: l'impossibilitat d'escriure **image** en bearnés. Considera que la forma **imatge** a alora un avantatge doble : es englobanta e nos avesina au catalan.

Ma es ben embarrassant per lo parallelisme entre l'occitan e l'italian, que l'italian a **immagine**, e pas ***immaggine**.

---

1 *LINGÜISTICA OCCITANA*, NUMÈRO 6, decembre de 2007, Preconizacions del Conselh de la Lenga Occitana.

2 *L'OCCITAN ESCRICH*, IEO, 2004.

Cen que pòu semblar totalament incoerent es que lo C.L.O. escriu **imatge** (forma considerada populària), ma **imaginar**, **imaginacion**, etc. (formas sabenti) e pas ***imatginar**, ***imatginacion**. E, dins lo meme temps, consèva d'unu mòts mé –**G** : **Cartage**, **mage**.

Cen qu'escriu TAUPIAC nen deuria logicament menar à **Cartatge**, **matge**.

Que dire, alora ? En defoara dau bearnés, podèm contunhar d'escriure **image**, **cartilage**, etc., coma **region**, **religion**, etc., en faça de **viatge**, **metge**, etc. Ma es clar que la recèrca d'una grafia englobanta nen deu menar à **imatge**, **cartilatge**, **Cartatge**. Dins l'encastre d'un *Diccionari*, es evident que cau donar la dobla intrada.

Aquò dich, si porria finda preconisar **image** coma forma referenciala e **imatge** coma excepcion bearnesa...

IMPERFACH DAU SUBJONTIU

Per l'imperfach dau subjontiu, s'es sovent lejut que li formas referenciali avíon un [ɛ] (dubèrt) e que lo [e] (barrat) d'unu dialèctes coma lo niçard èra una evolucion foara nòrma.

Ma lu tèxtos dei trobadors fan rimar lo subjontiu imperfach en **–ES** mé de mòts coma **cortés, pris, conquis**: an doncas forçadament un [e] barrat.

En catalan, son finda de formas mé [e] (barrat):

cantés
cantessis
cantés
cantéssim
cantéssiu
cantessin

Doncas, li formas referenciali de l'occitan son clarament:

cantessi
cantesses
cantesse
cantessiam
cantessiam
cantessiatz
cantésson

Li formas escrichi m'un **É**, recuèrbon solament la prononciacion m'un [ɛ] (dubèrt), que s'aluèna de la forma classica e non respècta la diversitat.

ITALIANISMES : ràdio, corso, ghetto...

Tota lenga viva deu saupre digerir lu manleus que fa ai lengas estrangieri. Vaquí quaucu exemples de mòts que pàuon totjorn un problema ai Occitans.

- 1) **Toscano/Toscanò**, etc.
- 2) **Ghetto/ghettò**.
- 3) **Ràdio/radiò**.
- 4) **Corso/corsò**.

- 1) Lo mieu nom es **TOSCANO** (= abitant de la region **Toscana**). Es un nom italian. D'unu occitanistas l'an sovent escrich d'un autre biais, per temptar de conservar la prononciacion tot en emplegant li règlas de la grafia occitana classica. E ai augut liejut **Toscana** (qu'es [tus'kano]/[tus'kana], prononciacion que correspoande au nom de la region italiana ò à l'abitanta de la region, ma pas à l'abitant) e **Toscanò** ([tuska'no] qu'es una imitacion dau francés [toska'no]).

Lo Majorau Andrieu COMPANH, eu, m'a totjorn sonat **Toscan** ([tus'kaŋ]), forma occitana corrècta. Ma ieu ai pas vergonha dei mieu originas, e ai conservat la forma italiana dau mieu nom, qu'escrivi doncas **TOSCANO** e li consèrvi la sieu prononciacion italiana [tos'kano].

- 2) L'italian **ghetto** es aquí à l'origina. Lu Francés an fach que repilhar lo mòt italian en lo prononciant à la francesa, es à

dire en desplaçant l'accent sus la darriera sillaba: [ʔget:to] devèn [ge'to]. E l'occitan? Sovent, emplegam la forma francesa, qu'escrivèm **ghettò**; si pòu justificar se consideram que lo mòt nos es pas vengut de l'italian ma dau francés. Se que non, devèm gardar la forma italiana **ghetto** e la sieu prononciacion italiana simplificada [ʔgeto].

Perqué pas emplegar la solucion dau niçard? Lo dictionari de CASTELLANA dona una forma **guet**, qu'es una boana adaptacion de l'italian (coma **Toscan** per *Toscana*).

3) **Radio** si pronóncia [ʔradjo] en italian. **Radiò** es un francisme (justificat se consideram que lo mòt es vengut dau francés à l'occitan), **ràdio** es la forma etimologicament mai corrècta (dont devèm acceptar que lo **-O** de la fin a per toi lu parlars d'òc la valor [o]).

4) Un problema identic à-n-aqueu de **ghetto/ghettò** si pua per lo **corso/corsò** carnavalesc: se consideram que nos vèn dau francés, devèm escriure **corsò** (e li conservar la sieu prononciacion francesa), se consideram l'origina italiana, devèm gardar la forma italiana **corso** e la sieu prononciacion.

Question subsidiària: d'unu que son d'acòrdi per escriure li formas italiani preconison de li escriure en italicas. Siéu pas segur que sigue vertadierament necessari.

IZAR / ISAR

Siam toi d'acòrdi, aquò es evident, per escriure **precisar** à costat de **precís**: es una question de coerença de la lenga. Lo problema que fa nàisser tant de garrolhas es aqueu de **realisar/realizar, armonisar/armonizar**, etc.

Robèrt LAFONT mostrèt, i a ja longtemps, perqué si deuria escriure **realizar, electrolizar, preconizar**, etc.; non li torni. Lo problema de LAFONT foguèt que la sieu demostracion, justa qu'es pas de dire, a còtra d'ela la sieu complexitat que fa que solets lu iniciats n'en poàdon capir li justificacions.

E mai d'un occitanista a preferit escriure mai simplement, coma lo francés, **realisar, electrisar, preconisar**.

Pi d'autri votz se son levadi per dire que calia rasonar en tèrmes de familhas de mòts: **-ISAR** per lu mòts d'una familha en **-S**, **-IZAR** per lu autres: **precís/precisar, analisi/analisar**, ma **preconizar, realizar**.

Premier problema: la cobla **realizar / realista** vèn contradire lo bèl ensèm premier...

Segond problema: lu tenents d'aquela teoria s'apontèlon sobre una pretenduda coerença panlatina ; en clar, dion que devèm faire coma lu Italians e lu Espanhòus.

L'enuèi es qu'en realitat lu Italians an **analisi/analizzare, elettrolisi/elettrolizzare**, etc., lu Espanhòus **análisis/analizar, electrólisis/electrolizar**.

Alora, se volèm seguir la règla de la coerença, devèm escriure en occitan **analizar, electrolizar, paralizar**, etc. còtra **precisar, avisar**; es à dire emplegar la règla definida per LAFONT, qu'es aisat à faire per cu conoisce l'italian ò l'espanhòu...

Ma podèm finda seguir l'exemple francés de la simplificacion e totjorn notar **-ISAR**. Après tot, es vèr que « dins l'estat social qu'es la lenga nòstra, tot çò que va dins lo sens de la simplicitat e de la correccion de lectura es una bona causa » (dixit... J. TAUPIAC, **OCCITANS!** n° 92).

Aquò, lo diïi en tractant la question dins li mieu **CRONICAS**, ma aduï aquí un element noveu.

Lo C.L.O. e d'unu « especialistas » an totjorn explicat qu'una pròva que si devia emplegar **-IZAR** èra dins l'usatge anglés de **-IZE**. Siéu anat un pauc refestonar sus lo malhum, e cen qu'ai trovat es espantant!

Lo Diccioniari d'Oxfòrd e aqueu de Cambridge dónon ben **-IZE**, ma l'usatge e toi lu autres diccionaris dónon **-ISE** (e tolèron **-IZE**), dau temps que l'american emplega unicament la finala **-IZE**.

En clar, lo francés e l'anglés an simplificat en **-S**, coma l'occitan à passat temps, dau temps que l'espanhòu e l'italian, elu, an conservat **-Z** (ma aquò s'explica perqué la sieu prononciacion non es [z] coma en cò noastre). Lo C.L.O. e lu « especialistas » nos aurion doncas mentit per ignorança? Tot aquò mi vèn encara confortar dins la mieu idea d'emplegar la forma mai simpla, **-ISAR/-ISACION**.

LAUSANGE / LOSANGE

Vaquí un mòt que sembla simple, e pura si pòu esitar sobre la sieu forma: **lausange** ò **losange**?

Cen que fa dubitar ensinda, es que l'etimologia dau mòt non es clarament definida.

L'italian fa remontar *la losanga* au francés losange, qu'es donat «*d'etimologia incerta*»¹. Aquí, cau doncas anar vèire cen que si di en francés.

Per lo **LAROUSSE** etimologic, lo mòt vendria dau gallés *lausinc, de *lausa*, «pèira plata» (la noastra *lausa/lauva*), ò de l'arabi *lawzinag*, malevat dau pehlevi *lawzenak*, de *lawz*, que designa una amèndola.

MEYER-LÜBKE fa parierament remontar lo mòt à una forma *lausiae*, dau gallés ò de l'iberic.

Pura, es clar qu'en francés s'escriu embé **-O-** despí longtemps. S'atròva ja ensinda au siècle XIII^{en}, per designar una forma dau blason femenin. Cau notar qu'à l'origina e fins au siècle XVIII^{en}, es un mòt femenin.

Ma d'autri ipotèsis sus l'etimologia dau mòt francés vènon semenar la confusion: corrupcion per *laurange* à causa de la sieu semblança mé al fuèlha de laurier, *loxangle* fach à partir dau grèc λοξός, *loxós* («biais») e du latin *angulus* («angle»), perqué lu lausanges fan un cairat pauat de travèrs, espanhòu *losa* («cairat per pavar»), arabi *lu:z* («amèndola»), per

---

¹ ZINGARELLI, *VOCABOLLARIO DELLA LINGUA ITALIANA*, Zanichelli, Bologna, 2001.

l'intermediari dau derivat arabopersan *luzi-i:nag* e aparentat à l'italian *lasagna*.

Que retirar de tot aquò? La forma occitana mai logica sembla **lausange**, à partir de **lausa/lauva**. Franc se consideram que lo mòt, coma per l'italian, nen vèn dau francés, qu'alora si porria escriure **losange** (ma aquí cauria poder precisar la data dau manleu).

Notarèm doncas **lausange** coma forma referenciala e **losange** coma varianta.

LEI / LÈI

Lo latin *lex, legem* a donat en occitan **la lei** (grafia classica oficiala) e **la lèi** (grafia mistralenca). Cu a rason?

L'ortografia **lei**, m'un [e] barrat, es conforma à l'etimologia, e ALIBÈRT a doncas rason de l'escriure.

Ma la prononciacion correnta es m'un vocalisme dubèrt e lu principis generals de la grafia classica demàndon de notar **Ē**.

L'ortografia mistralenca es conforma, ela, à la prononciacion. En mai d'aquò, a lo meriti de destriar lo mòt de l'article provençau plural **lei**.

La question es de saupre se volèm una lenga en armonia mé la sieu realitat actuala ò una lenga etimologicament irreprochabla, ma petrificada dins una forma que, fin finala, la rende artificiala...

En d'autres tèrmes, que volèm? Tenir còmpte intelligentament de cen que sobra de la lenga ò recampar aquelu quaucu tròç e lu normalisar mai que de rason?

Remarca interessanta: l'italian, à costat de *legge* ([ˈleddʒe]), forma correnta e actuala, etimologicament e foneticament justificada, m'un vocalisme barrat, a augut tambèn una forma **lei** m'un vocalisme dubèrt [ˈlej], bessai analogica dau pronom personal **lei** (aquesto d'aquí m'un vocalisme naturalament dubèrt).

LI / L'I

Parlam de **i**, **li**, **P'i** per indicar lo luèc.

D'unu condàmnnon la forma **li** en explicant que la forma d'origina es **i** e que devèm doncas escriure **P'i** en referença à-n-aquesta forma originala.

La **GRAMMAIRE DU PROVENÇAL** dau CREO-PROVENÇA nòta (p.62): « Les parlers provençaux autres que le rhodanien ont substitué **li** à **i**; il est possible de noter **P'i** pour éviter la confusion: **li vau** ou **P'i vau** ».

Cau notar que li Valadas occitani d'en Piemont, en alpin oriental, an la forma **lhi**.

La forma **i** vèn à l'encòup dau latin **hic** e dau latin **ibi**.

La forma **li** vèn de **illi**, **illic**.

Li a segurament contaminacion de **li** (à eu, à ela, à elu), ma l'italian medieval avia **li** dont aüra emplega **ci/vi: li era**, **c'era**, **v'era**. E a totjorn l'advèrbi de luèc **li**.

Alora, nos podèm acontentar de **li**, sensa la forma farlabicada **P'i**.

LI A / LI ES

Per dire cen que correspoande au francés *il y a*, l'occitan emplega generalament lo vèrbe **AVER: i a / li a un camin,...**

Lo niçard emplega la mema forma: **li a un camin**. Ma lo parlar corrent a finda una forma m'au vèrbo **ÈSTRE : li es un camin**.

Aquela forma es la forma d'usatge au passat: **li èra un aubre**, e si tròva au futur : **li serà de gents**.

Es aisat de pensar qu'aquela forma vèn de l'italian: *c'è un cammino, c'era un albero*.

E, parier coma en italian, si fa l'acòrdi, non m'au COD dau vèrbo **aver**, ma m'au subjècte dau vèrbo **èstre**: « **li son tres òmes au vilatge** » (A. PELHON).

Ai cercat un ligam encara mai estrech entre lo niçard e l'italian. E l'ai trovat. Dins la **DIVINA COMÈDIA** (foant de tota l'inspiracion italiana modèrna, coma cadun saup...), Dante escriu :

« *ma non li era sospetto* » (*Inf.*, XXIII, 54)
(provençau: **mai i avié pas de rason d'aguer paur**, niçard: **ma non li èra de rason d'aver paur**)

« *ché non li era altra grotta* » (*Inf.*, XXXIV, 9)
(provençau: **que i avié pas d'autra sosta**, niçard: **que non li èra d'autra sosta**)

« *che non li è guado* » (*Purgatòri*, VIII, 69)

(provençau: **perqué i a pas de mejan**, niçard: **perqué non li a de mejan**)

« *Ombra non li è* » (*Purgatòri*, XIII, 7)

(provençau: **i a pas una ombra**, niçard: **non li a una ombra**)

Cau notar que la forma emplegada dins la ***DIVINA COMÈDIA*** s'emplega pas plus dins la lenga modèrna. N'en sobra unicament lo premier element, es à dire l'advèrbi de luèc **li**. E per lu calucs de poesia, ajusterai que dins lu exemples dantescs çai-sobre siam à cada còup en presença d'una sinalèfa (es à dire que lo **I** de l'advèrbi e lo **E** dau vèrbo son ligats dins la prononciacion): lu premiers doi exemples còmpton per sièis pens cadun, lu autres doi per quatre pens cadun.

Au passatge, podèm vèire qu'avèm bessai toart de nos cercar de nièras per sacher se devèm escriure **li** ò **li** coma n'i a que fan, estent que lo ligam entre lo niçard e l'italian **li** nos encoratja à escriure **li**.

LOÍS

Longtemps, s'es escrich **Loïs**, prononciat [lu'is]:

« ò sant **Loïs**, grand rèi de França... »
(Mans de Breish)

Solament, la grafia **Loïs** correspoande pas à la prononciacion [lu'is], mai à [ˈluis], coma **païs** correspoande pas à [pa'is] ma à [ˈpais].

La correccion de **païs** en **país** si justifica completament e si capisse facilament, perqué avèm un mòt en **-S** m'un accent tonic sus la darriera dei sieu doi sillabas, e dont l'accent, doncas, si deu escriure; e coma lo **A** es forçadament una vocala, **país** si legisse naturalament en doi sillabas: [pa'is].

Ma lo problema es malaisat per **Loïs**, estent que lo **O** pòu aver doi valors: la vocala [u] ò la semi-consonanta [w].

Se consideram qu'avèm [lu'is], coma avèm dich mai aut, alora devèm escriure **Lōïs**.

Se consideram qu'avèm [ˈlwis], alora devèm escriure **Loís**.

Dins la realitat de la lenga, s'atròvon finda [ˈluis] (doi sillabas, accent sus la promiera) e [lu'i] (doi sillabas, accent sus la segonda e pas de [s]), que si porrion escriure respectivament **Loïs** e **Lōi** en respectant estrechament lu principis de la grafia classica.

PRONONCIACION	ORTOGRAFIA CORRESPONDENTA
[lu'is]	Löís
[ˈlwis]	Loís
[ˈluis]	Loïs
[lu'i]	Löí

La veritat es qu'avèm besonh, tant que possible, d'una forma englobanta. E **Loís** es aquela forma, que recuèrbe naturalament li doi formas generalament emplegadi (li promieri), accentuadi sus lo **L**.

Avèm ja admés qu'un mot coma **coerent** fa tres sillabas, sensa aguer besonh d'un signe diacritic per separar la promiera de la segonda, alora podèm ben admetre que **Loís** si pòu legir [lu'is] tant coma [ˈlwis].

MA / MAS

Parlam aquí de la conjoncion adversativa, que lu mistralencs escrívon **ma** en niçard. La forma d'origina es lo latin **magis**.

Lo provençau emplega aüra dins la forma **mai** ([ˈmaj]) tant coma advèrbi que coma conjoncion, lo lengadocian **mas** ([ˈmas]) coma conjoncion e **mai** coma advèrbi e lo niçard **mai** coma advèrbi e [ˈma] coma conjoncion.

Per l'advèrbi, pas de problema, qu'avèm dins lu tres cas **mai**. Per la conjoncion, la nòrma oficiala occitanista, per lo niçard, es **mas**, e non **ma** (italian e grafia mistralenca), dins l'amira d'una grafia englobanta. Pura, se si seguísse aquela idèia, si deuria finda escriure **mais** en provençau, per tornar à la forma medievala. Perqué tornar metre en niçard aqueu –S amudit e pas en provençau ?

L'evolucion retenguda dins la nòrma oficiala occitanista es :

Latin *magis*

→ forma referenciala **mas**

→ formas modèrni [ˈmas], [ˈmaj], [ˈmes], [ˈma],
escrichi respectivament **mas, mai, mes, mas**.

Lo problema es qu'aquela evolucion es en contradiccion mé la forma medievala **mais**. Seria mai logic considerar que l'occitan occidental es anat vèrs **mas / mes**, coma lo castilhan *más* ò lo catalan *mes*, dau temps que l'occitan oriental amudiva la finala per passar de **mais** à **mai** e

à **ma** (coma l'italian, qu'a *mai* per l'advèrbi e *ma* per la conjoncion).

E lu autors niçards? Raimon FERAUD emplega quora **mas**, quora **mays** : la promiera forma justifiqeria d'escriure **mas** en niçard (amudiment dau –*S*, doncas si garderia la forma escricha dau lengadocian), la segonda justifiqeria **ma** (amudiment de –*IS*, doncas si noteria coma en italian).

TORRINI escriu **mai**, que confirma en niçard l'evolucion **mais**>**mai**>**ma**. Parier per RAIBERTI, CRISTINI. RANCHER e GUI SOL escrívon **ma** (dins una grafia italianejanta), coma après elu toi lu autres que van escriure en grafia « mistralenca ».

MARMO / MÀRMOR

Lo tèrme, derivat dau grèc *μάρμαρος* / *mármaros*, que designava à l'origina una pèira lusenta, pi dau latin *marmorem* e indicava tota pèira que si podia polir. Au jorn d'encuèi, designa totjorn tota ròca dura que pòu pilhar un bèl aspècte per polissatge, ma designa mai especificament la ròca metamorfica que contèn essencialament de carbonat de calci de formula CaCO_3 .

Se regarjam dins quauqui lenga d'Euròpa, avèm:

alemand	marmor
catalan	marbre
castelhan	mármol
italian ancian	marmore
italian	marmo
portugués	mármore
lombard	marmor /marmol
sicilian	màrmuru
venecian	màrmaro
aragonés	marbre
ancian francés	marbre / maubre
francés modèrne	marbre

En occitan ancian, trovam la forma **marmre** (tombada dau **O** latin), **marbre** (evolucion normala coma *camera* > *camra* > *cambra*), **marme** (Feraud).

En occitan modèrne, avèm **marbre**, **maubre**, **marme**, **marma** (femenin). À Niça, la forma correnta es **marmo**, segurament una sobra de l'occitan medieval **marme** e una influença de l'italian *marmo*.

Lo niçard presenta finda la varianta ortografica **màrmol**, e la forma derivada **marmolier** per **marbrier**, **marmorier**. Aquesto darrier tèrme remandria logicament à una forma **màrmor**, coma en lombard. La prononciacion seria la mema qu'aquela de **marmo** [ˈmarmu], cen que non pava de problema, vist qu'avèm ja l'exemple de **pèjor**, dont lo **-R** non s'aude.

Li a minga traça escricha de la forma **màrmor** en niçard, e mai se seria una forma normala. Pura, Joan-Pèire Baquié si sovèn que son paigrand, originari dei Valadas Occitani d'Itàlia, emplegava aquesta forma e lo sieu derivat **marmorista**.

Si pòu doncas rasonablement donar **màrmor** coma forma referenciala, parallèlament à cen que s'es causit de faire per **pèjor**.

MASCLE e FEMEU

Una question d'acòrdi malaisida : l'acòrdi en genre dei adjectius mascle/femeu: li flors mascles e li flors femeus ò li flors mascli e li flors femèli?

Lo francés non pòu ajudar per saupre s'emplega masculin ò femenin, estent qu'a doi adjectius en **-E**. Ma fa l'acòrdi au plural: des fleurs mâles.

Ai cercat la solucion en italian, à l'article **maschio** : de còups si fa l'acòrdi (**voce maschia, chiave maschia** ma **una volpe maschio, vite maschio/ vite maschia**).
e à l'article **femmina** : **vite femmina, due figlie femmine**.

En provençau, COUPIER acòrda totjorn per mascle, esita per femeu.

RAPIN fa parier (dona un exemple de DELTELH/I.ROQUETA: « de tridas masclas e de tordres femes » e un autre de JB FABRE: « una sèrp feme »).

Es qu'una flor, d'un sèxe ò de l'autre, demòra totjorn **UNA** flor. Ma una **lèbre**? S'es un mascle, pòu semblar estrange d'escriure **una lèbre mascla, una rateta mascla**, doi aiglas mascli en plaça de **una lèbre mascle, una rateta mascle**, doi aiglas mascles (coma en italian).

Mi sembla que la solucion en occitan sigue de faire en foncion de cada cas, segond lo sens e la percepcion que s'en pòu aver.

MITAN

Lo niçard emplega **lo mitan** e **la mitan**. Confonde lu doi sens, aqueu de la geometria e d'ambient e aqueu de la mièja part. S'atròva confirmat dins MISTRAL.

Generalament, lu autres dialèctes destríon **lo mitan** / **la mitat**.

Es vèr que per la mièja-part la lenga medievals a **mitat**, **meitat**, e aqueu polit vèrbo **meitadar** (partir en doi). Ma lo niçard emplega jamai aquesti formas.

MOND / MONDE

La causida de **mond** per curbir à l'encòup [ˈmuŋ] e [ˈmuŋde] fa aparéisser una ignorança de la prononciacion dau -**D** final dins l'ensèm dei parlars d'òc.

Lo -**D** final, en niçard, pòu èstre mut, coma dins **grand**, **alemand**. Ma quora es prononciat, correspoande à [t(e)] coma dins **vèrd**, **fond**.

Doncas, causir d'escriure **mond** dont la prononciacion es [ˈmuŋde] vòu dire causir de prononciar [ˈmuŋ], perqué **mond** non pòu recurbir la prononciacion [ˈmuŋde].

MOT / MÒT

J. TAUPIAC mi demandèt un jorn perqué escrivii totjorn **mòt** [ˈmɔt] e jamai **mot** [ˈmut], en mi precisant que la forma m'un [u] èra la forma classica (veritat que, de segur, es pas contestabla). E mi demandèt de veire dau costat dau niçard e de la region niçarda per trovar una explica.

- 1) La Gramàtica de MICEU (1840) dona [ˈmɔt], escrich evidentament **mot** dins la sieu grafia.
- 2) Per RANCHER, en fulhetant lo sieu Poema **La Nemaïda**, trovam:

IV, 139-140: « Degun dai congiurat, quach'eloquent e dot,
Après un tau discours non augia dire **mot** ».

191-192: « E per fa veire a toui, che noun es pi tant sot,
La bouca de darié lacia a la fin lou **mot** ».

La rima es clara : avèm un [ɔ] (cau pas confondre aqueu [ɔ] m'au **-O-** de **non**, dont RANCHER escriu **-O-** per [u] davant la nasala).

- 3) Lo gavoat TORRINI (1607-1678) escriu **mout**, coma lo provençau BRUEYS (Ais, mema epòca).

Avèm doncas una forma classica, **mot**, que devèm recomandar, e un gallicisme, **mòt**, (renforçat encara per l'italian *motto*, e mai se lo sens es pas lo meme) que nen remanda à la question abituala: que faire d'un gallicisme (ò d'un italianisme) de lòngra establit e devengut, ben sovent, la soleta forma d'usatge? Segur que devèm conservar **mòt** en niçard, tot en conoissent la forma classica **mot**.

MÚGEL / MÚJOL

Aquí, pas de problema per lo *-L* final de **múgel/mújol**, que son li formas etimologicament corrècti ja presenti dintre la lenga medievala.

Veirèm alhors que non es totjorn tant aisat ...

N'ES VÈR?

Expression correnta en niçard, sovent emplegada dins li òbras de F. GAG, equivalenta dau *n'est-ce pas* dau francés.

Ma coma l'escriure exactament?

Lo problema es qu'es un italianisme: « *N'è vero* sior Cancian? » (Goldoni).

En italian, es clar qu'es "non è vero". Per nautres, una forma **n'e vèr* respècta ben la prononciacion, ma correspoande plus à ren de la lenga noastra! Una grafia que respectesse la lenga seria *n'es vèr*, ma alora correspoande pas plus directament à la prononciacion [ne've]. Question de convencion...

NÈSCI / NÈCI

Lu diccionaris de MISTRAL, de CASTELLANA (niçard), de COUPIER (provençau) dónon la forma **NÈSCI**, ma ALIBÈRT, lo CREO-Provença, LAVALADA (lemosin) dónon **NÈCI**. Cu a rason? Remontèm un pauc dins lo temps...

RAYNOUARD cita d'exemples de B. de BORN, Uc de SANT CIRC, G. FAIDIT & PERDIGON, B. CARBONEL e G. de BORNELH (tot de beu mondèl), mé la forma **NESCI**.

L'origina latina es **NESCIUS**, en clar: « ignorant ». Vèn ddau latin **NESCIO** (« sabi pas »), contrari de **SCIO**. La forma etimologica corrècta es doncas **NÈSCI** (vèire l'italian **NESCIO**). Ma perquè, allora, la simplificacion alibertina en **NÈCI**?

Li a ja una possibla confusion me **NEC**, qu'es eu totalament etimologic (dau bas-latin ***NEQUUS**, de **NEQUAM**, « que vau pas ren », « de marrida qualitat »). RAYNOUARD dona d'exemples de **NEC** (P. d'ALVERNHE, Monge de MONTAUDON), dont **NEC**, de tota evidença, a lo sens de **NÈSCI**.

E pi ALIBÈRT a segurament regardat dau costat de l'espanhòu (**NECIO**) e dau catalan (**NECI**), ma sensa acabar lo sieu estudi de la question. Perqué se lu Castilhans e lu Catalans escrívon finda **CIENCIA**, nautres escrivèm etimologicament **SCIÉNCIA** / **SCIENÇA** (cf. italian **SCIENZA**).

Vist que lu doi mòts an la mema raïç, devèm emplegar la mema règla, e doncas escriure **NÈSCI** coma **SCIÉNCIA / SCIENÇA**.

Encara un còup, es ben beu de parlar de parentèla entre li lengas latini, mai lo cau faire completament, per evitar de muliplicar li incoerenças... Ò allora volèm que l'occitan sigue un parlar de ... **NÈSCIS!**...

NIGÈR E NIGÈRIA

Coma dire ai gents dau Nigèr e dau Nigèria? Totplèn d'òbras de referença presènton solament la forma **nigerian**. Coma totjorn, un còup d'uèlhs à d'autri lengas nen pòu faire lume:

	NIGÈR	NIGÈRIA
Francés	nigérien	nigérian
Catalan	nigerí	nigerià
Italian	nigerino	nigeriano
Castelhan	nigerino	nigeriano
Anglés	nigerian	nigerian
Galèc	nigeriano	nigeriano
Còrse	nigerianu	nigerianu
Portugués	nigeriano	nigeriano
Romanés	nigerian	nigerian
Alemand	nigerianer	nigerianer

Dins aqueu tableau, podèm vèire que li a de lengas que fan la diferença e d'autri non. Sembla mai logic de faire la diferença en occitan. Se seguissèm cen que si di en catalan, castelhan e italian, aurèm doncas: **nigerin** per lo Nigèr e **nigerian** ner lo Nigèria.

NISSA / NIÇA

La question si pava de saupre se devèm escriure **Nissa** ò **Niça** (**nissart** ò **niçard**, ...), estent que li doi formas si poàdon trovar e que, per un còup, la separacion non si fa entre Mistralencs e Occitanistas.

Cau, per començar, recensar li formas conoissudi, dei originas au jorn d'encuèi.

Au siècle IInd avant J.-C., avèm en grèc **Νικαίας**. Pi, au siècle d'après, lo latin **Nicaea** (Plina e Pomponius Mela), à-n-aqueu d'après **Νίκαια Μασσαλιωτῶν**, **Nicaea Massiliensium** (Ptolemeu). Au siècle seguent, trovam en latin **Nicia**, e au siècle IVⁿ **Nicea**.

Lo cartulari de Lerins, just après l'an 1000, poarta **Nica** e **Nicia**, e aqueu de l'anciana catedrala indica **Nicea** en lo 1108 e **Niza** en lo 1152, pi **Nicia** e **Nicie**. Trovam finda **Nitia**.

Ramon Feraud, eu, emplega **Niza**.

D'autri formas s'atròvon, coma **Nixe**, **Nisza**, **Nycia**, **Nisa**, **Nisso** (1536, à Venço).

Au siècle XVIIⁿ, avèm **Nissa**, **Nisse**, **Nysse** (Gioffredo).

Es clar que passam dau grèc **Νίκαια** (**Nikaia**) ai formas **Nicea**, **Nicia** en latin, e l'etimologia latina, de tota evidença, demanda un **-Ç-** en lenga modèrna: es la solucion retenguda tant per MISTRAL coma per LAFONT.

Pura, n’i a per aparar la forma **Nissa** en s’apontelant sobre li formas medievals **Nissa** / **Nisa** (lo **-S-**, dins aquesto cas es prononciat coma **-SS-** dins l’autra forma). Ma non devèm denembrar que lo **Ç** es una invencion relativament recenta, e la lenga medievals, doncas, avia que **-S-** ò **-SS-** dont nautres destriam **-SS-** e **-Ç-**. Vaquí quaucu exemples:

Vièlh occitan	Lenga modèrna
causar	cauçar
semblansa	semblança
amasar	amaçar
peison	peisson
garsa	garça
pasar/passar	passar

En realitat, cen que l’occitan medieval escrivia un còup **-S-**, un còup **-SS-**, un còup **-Z-** avia segurament una prononciacion intermediària, bessai ben coma en espanhòu lo **-C-** davant **E** ò **I** e lo **-Z-** davant **A**, **O**, **U**.

Un mòt latin coma **facia(m)** rèsta en vièlh occitan sota la forma **fàcia**, ma passa finda à **fasa**, **fasi** que dónon **faça**, **fàci(a)** en lenga modèrna (dont **faça** es pas un gallicisme, ma l’ortografia modèrna d’una forma classica...).

Seria coerent escriure **Niça** à costat de **faça** / **fàci(a)**, **cauçar**, **caçar**, ... (ò alora cauria ***Nissa**, ***caussar**, ***cassar**, ... en laissant perdre definitivament lo **Ç**, cen que non es una boana solucion!), e li formas derivadi **niçard**, **niçarda**, **niçardisme**,...

Cau finda dire que lu tenents de la grafia italiana (en seguida de RANCHER) son sovent lu premiers à aparar la forma **Nissa**. En realitat, es sobretot perquè non poàdon

empregar la forma **Niça**, vist que dins aquesta grafia **Ç** a la valor dau grope **CH** de la grafia mistralenca e de la grafia classica (e **CH** representa [k] coma en italian).

Ò / OA

Lo n° 535 dau *Gai Saber*, dins la sieu presentacion dau *Gelós castigat* (p. 431), menciona :

« Una remarca : estent que lo ò es sistematicament diftongat en [wa] dins la lenga de TOSCANO la notacion « fonetica » *oa* es inutila. Basta d’escriure ò, la grafia de l’intersistème. »

Es una objeccion qu’auguèri ja l’oportunitat de lièger e d’audir mai d’un còup. Pura, la lectura ... dau *Gelós castigat* sufisse per donar d’exemples que vènon còntra : **dòna, nòble...**

Efectivament, dire qu’en niçard **Ò** es totjorn diftongat, es erroneu. Es l’error que faía ja lo Sector Lingüistic de l’IEO e que fan ipocritament lu tenents d’una uniformisacion esconduda. Auguèri l’escasença de n’en discutir dins un escambi de corrièrs embé manti personas, especialament embé J. TAUPIAC.

En niçard coma en provençau, li a de **Ò** que non son diftongats, coma lu mòts citats aquí sobre, ò encara **escòla, ròda**, la conjoncion **ò**, d’uni alternanças **O/ Ò** dins li conjugasons (**notar/nòti**, ò per lo **Ò** de **vòu** [ʔvɔw] (dau vèrbo **voler**) que, se siguesse diftongat, doneria [ʔvwɔw] / [ʔvwaw]). E parierament lo **Ò** de **còup** [kɔw] que, se siguesse diftongat, doneria [kwɔw] / [kwaw].¹

L’error vèn d’una mesconoissença dau niçard (ma cu auria la pretencion de si presentar coma « especialista de toti li variants de l’occitan » ?). E non es lo solet exemple : si porria

---

¹ Vèire infra l’article **CÒUP/COP – TRÒUP/TRÒP**.

parlar dau «-i- intervocalic jamai vocalic» (en contradiccion mé la conjugason niçarda dei vèrbos **dire, faire**), ò encara de la notacion **me'n, te'n, ne'n**, etc. (totalament coerenta en lengadocian e incoerenta en niçard e en provençau, que demàndon **m'en, t'en, n'en**, etc.).¹

Lo CCÒC-País Niçard faguèt la causida de la notacion **OA** dins li annadas '70. D'autres, coma JL SAUVAIGO, escrívon **UÒ** (coma lo **UO** dei Italians, causida que crea una confusion m'ai mòts coma **fuòc** presents dins d'autres parlars), ò encara **Ô**, coma B. Fruchier, de Luceram. D'autres escrívon **Ò** en dient, sota votz, que, après tot, una uniformisacion de la prononciacion non diftongada porria èstre una dralha interessanta per l'avenir de la lenga. E quora ieu nòti **boan/boai**, la *Grammaire du provençal* dau CREÒ-Provença nòta curiosament **bòn**, pl. **bòai** (alora que la forma coerenta seria **bòn/*bòi**), cen qu'es un biais de reconóisser implicitament que la forma **boai** es la mai adaptada.

Cau finda notar que lu adversaris mai acanits de la notacion de la diftongason de **Ò** apàron mé la mema energia la notacion de la mema diftongason en aranés: **uart** per **òrt**, dont preconisi **oart** en niçard. Dónon coma argument que **Ò** es pas totjorn diftongada e que, doncas, cau marcar la diferença... Pròpi cen que dii ieu per lo niçard! Perqué una règla per lo niçard (e lu autres dialèctes occitans de França) e una altra per l'aranés? L'aranés non es d'occitan?

Si noterà finda que lo romanés conoisse lo notacion **OA** per [wa] : **floare** (= la flor), **noastra/voastra** (formas dau possessiu au femenin identiqui ai formas niçardi).

---

¹ Vèire infra, l'article **EN/NE, M'EN/ME'N, etc.**

Alora, aquò devèn una question de causida ideologica: marcar lo particularisme ò tendre vèrs una uniformisacion. Se militam per una lenga estandard, unica, la question non si paua. Li a pas besonh de n'en discutir. Se causissèm de notar la diftongason, **OA** sembla «la solucion pas tant marrida»¹.

---

¹ L'expression es de J. TAUPIAC.

PALHAÇA / PALHASSA - PALHAÇO / PALHASSO

Dins lo n° 558-559 dau *GAI SABER*, p.96, Joan Penent explica que si deuria emplegar **Palhaça**, e non **Palhassa**, còmpte tengut de l'origina italiana *Pagliaccio*. Ajusti lo **palhasso**, que dins la Comtea niçarda si fa lo Campionat dau Monde dau lançar de palhasso. E dire à quauqu'un qu'es un palhasso, non es un compliment!...

Efectivament, l'origina es ben l'italian *Pagliaccio*. Pura, Joan Penent s'engana quora retèn que la forma italiana mena forçadament au **Ç** en occitan, coma aquò si produe dins d'autres cas: *treccia* (it.) / *trèça* (occ.), *straccio* (it.) / *estraça* (occ.), *braccio* (it.) / *braç* (occ.), etc.

Dins *Pagliaccio*, avèm *paglia* (**palha** en occitan) e lo sufixe pejoratiu **-accio**, qu'en occitan es rendut per **-às**: *tempaccio* (it.) / **tempàs** (occ.). Son doncas li formas **Palhassa** e **palhasso** que son corrècti.

Aquò non empacha que si deuria estudiar la question per d'autres mòts, coma **vernís**, que si deuria escriure pusleu **vernïç** (italian *vernice*).

PANTO / PÀNTOL

Aqueu mòt pava lo problema de *-L* final. Es à raprochar dau francés *pantois*, que vèn dau vièlh francés *pantais* (coma en occitan), *pantaisier* (lo noastre *pantaiar*).

Ma cau pilhar **pantais**, **pantaiar**, dins lu sens medievals de « cruci, torment, angoissa, respiracion dificila (que si retròva dins lo francés *panteler*, *pantelant*), confusion, agitacion » (Raynouard). E li a doncas d'expressions dau tipe « èstre en pantais », « metre en pantais », etc.

Dins lo francés *panteler*, *pantelant*, siam en presença d'una substitucion de sufixe à partir dau vèrbo *pantoiser*. Doncas, lo *-L* a minga justificacion etimologica e non pòu explicar lo *-L* en occitan.

Alora, normalament, la forma etimologicament corrècta mi sembla **panto**.

Dont li cauas si complícon, es qu'à costat dei formas d'aqueu tipe, en lengadocian, s'atròva **pàntol**. Es la forma donada dins MISTRAL, à costat dau provençau **panta** (mistr. **panto**), **pantre**.

ALIBÈRT, eu, dona **pàntol** coma forma referenciala, ma **panto** coma varianta locala. E mescla aquelu mòts mé **panturla**, ma sensa n'en donar l'etimologia...

Dins li *ISTORIETAS DAU TUCOLET*¹, Antonin PERBÒSC emplega **pantol**.

---

¹ Letras d'òc, 2011.

Lo CREO-Provença dona unicament **pàntol**, ma non cresi qu'augon pensat à tot aquò...

Per acabar, ieu cresi que la forma etimologicament corrècta es **panto**, e **pàntol** es un lengadocianisme (e encara, pas dapertot en Lengadòc ...). Levat de trovar d'autri cauas, mi sembla corrècte de notar: **panto** (forma promiera) / **pàntol** (varianta lengadocianejanta).

Lo problema d'aqueu **-L** final si pava finda per de mòts coma **mújol**, **rango** e **pitos**.

PARCIMÒNIA, PARCIMONIA, PARSIMÒNIA, PARSIMONIA

L'escòla francesa nos a totjorn ensenhat que s'escriu *parcimonie* e non *parsimonie. E en occitan? Coma totjorn, nen cau anar vèire cen que fan li autri lengas romaniqui e finda l'etimologia dau mòt.

Italian, espanhòu, catalan escrivon mé **-S-**, coma l'anglés, mentre lo portugués escriu embé **-C-** coma lo francés.

L'etimologia es discutida: n'i a que dónon lo latin *parcimonia*, n'i a que dónon lo participi passat latin *parsus*, dau vèrbo *parcer.*, d'autres dónon lo latin classic *parsimonia* (proparoxiton). Lo Gaffiot dona *parsimonia* coma forma referenciala e *parcimonia* coma varianta.

Mistral dona **parcimounié**, en diguent que si basa sobre l'espanhòu e lo portugués *parcimonia*, cen qu'es en contradiccion embé cen que venèm de dire per l'espanhòu, e en donant l'occitan ancian **parcitat**, que significa **moderacion**.

En occitan, si pava un autre problema: cau escriure lo proparoxiton **parsimònia** (**parcimònia**) ò lo paroxiton **parsimonia** (**parcimonia**)?

L'italian, l'espanhòu e lo catalan an *parsimonia*, lo portugués *parcimónia*, doncas li lengas mai vesini à l'occitan an lo proparoxiton.

Mi sembla doncas que devèm escriure en occitan **parsimònia**, mé la varianta **parcimònia**.

PARTEJAR / PARTATJAR

Doi formas si fan concurrènça dins l'occitan parlat: **partejar** e **partatjar**. Lu doi son sentits coma francismes. En efècte, la forma classica es **partir** (conjugat mé sufixacion: **ieu partissi, tu partisses**, etc., coma lo vèrbe **finir**, au contrari dau vèrbo **partir** = **s'en anar** que, dins d'unu dialèctes coma lo niçard, a totjorn la conjugason simpla). Ensin, Arnaud de Marueilh escrivia:

« Aissi **parti** natura
los dos entre las gens ».

E lo substantiu correspondent èra **partiment**:

« Sitot no s'es lo **partimen** engal »
(Aimeric de Pegulhan)

Dins lo sens dau francisme «partejar una idea, un sentiment, etc.» avèm en occitan lo vèrbo **compartir** (aquí l'italian emplega *condividere*).

Mai recentament, lo sufixe **-EJAR**, foarça corrent en occitan (**-EGGIARE** en italian), a permés de crear un vèrbo **partejar** à partir dau nom **part**: es una formacion populària logica e esandida: **negrejar**, **parpelejar**, etc. (cau notar que l'italian a *parteggiare*, ma dins lo sens particulier de «prendre partit»). La forma **partejar** es es un francisme pusleu ancian: es ja presenta dins lo **VOCABULARI** d'HONNORAT.

D'un autre costat, avèm recuperat lo francés **partage**, devengut **partatge** en grafia classica, que dona evidentament lo vèrbo **partatjar**. De segur, **partatge** e **partatjar** son francés à

l'origina, e auriavam toart de laisser perdre **partir** e **partiment**, formas classiqui totjorn vivi, ma un substantiu en **-ATGE** non es tant estrange qu'aquò en occitan.

Doncas, se volèm jugar ai puristas purs e durs, cau emplegar **partir**, **compartir** e eliminar totalament **partatge**, **partatjar** e **partejar**.

PÈJOR

Un autre problema de consonanta finala, doblat d'una analogia mé l'italian...

La forma generala occitana es **pièger**, ja presenta en lenga medievals, à costat dei formas **peger**, **piejer**, **pejer**, **pieier**, **peior**, **peire**. En niçard, la forma correnta es [ˈpedʒu], segurament sota l'influença de l'italian *peggio*.

En catalan, s'escriu *pitjor*, *peor* en catilhan. En mistralenc, s'escriu **pèjou**, e en grafia occitana si deu escriure **pèjor**, forma ja presenta en occitan medieval, etimologicament coerent mé **pejorar**, **pejoratiu**, etc.

PELIÇA / PELISSA

Devèm escriure **peliça** ò **pelissa**? (e derivats)

Raynouard dona **pelissa** (Marcabrun), ma aquò non ajuda, vist que la lenga anciana non avia lo Ç. Dona finda **pellicier / pellecier** (exemples de G. de Bornelh, Monge de Montaudon).

Memi constatacions dins Bartsch.

L'italian a *pelliccia, pellicciere*.

Es vèr que lo catalan a *pellissa*, ma l'etimologia es lo latin *pellicea, pellicerius*.

Doncas, normalament, mi sembla que devèm escriure **peliça, pelicier**.

Lo castilhan a *pelliza*, que confirma lo Ç.

PEN

Lo niçard emplega **pen** dont la forma panoccitana es **pè(d)**. Au contrari de cen qu'avànçon d'unu puristas de la nòrma occitanista, veï mau coma si porria escriure **pèd** per curbir la prononciacion [pɛŋ].

La mema analogia que **ce** / **cen**? M'èri pensat aquò à l'origina, ma ALIBÈRT dona **penejar**, **penet**, **penon**, **penejada**, à costat de **pesegada**, **pesada** (clarament responsable de **peada** en niçard...) e ai trovat **penada** sota la pluma de JF BRUN.

A l'intrada **penado**, MISTRAL remanda au latin **perna**, « pèd ». Ailàs per eu, GAFFIOT dona à **perna** lo sens de «cuèissa».

Alora mi siéu dich: perqué pas una parentèla m'au francés **panard**? Lo diccionari etimologic Larousse dona lo latin **pannus**, « tròç d'estòfa », e lo Tresaur de la Lengua Francesa remanda au provençau **panard**, «gòi», de **pan**, «costat». Aquí, retorn à MISTRAL, qu'à l'intrada **panard** remanda ... au niçard **pen** ò au latin **perna**.

Retorn à la casa de partença...

PINTRE

Es vèr, la lenga classica a **pintor** e **penheire**. Ma **pintre** fa partida dei francismes « installats », dificiles à suprimir... Es ja present dins Miqueu TRONC, e MISTRAL dona solament **pintre/pentre** (gascon). Dau rèsta, lo **DICCIONARI** de l'Escomessa nòta « **pintor** (vx. cf. **pintre**) ».

D'un autre caire, mi sembla que de pareus coma **sentir** / **sentre**, **decidir** / **decidre**, porrion legitimar un pareu **pintor** / **pintre**.

Doncas, mi sembla legitime d'admetre la forma **pintre**, à costat de la forma classica **pintor**.

PITOS / PÍTOLS

À prèpaus dei mòts en **-O/-OL**, avèm ja vist que panto es la soleta ortografia corrècta en niçard ò en provençau (***pàntol** non si justifica), alora que dins d'autres mòts, coma **mújol**, lo **-L** final es justificat.

En cercant una etimologia possibla de **pitos / pítols**, per vèire se lo **-L** final si justifica, ai trovat dins MISTRAL **pito**, en francés **pite**, qu'es una anciana moneda (= un quart de denier = mièja-obòla). MISTRAL dona d'exemples coma «Lou malur qu'avié pas 'no pito» (M.TRUSSY).

La lenga medievala avia **picta** (forma identica au bas-latin, de **pictaventium**), que RAYNOUARD (**LEXIQUE IV** 535, I) dona dins un tèxto trach de l'Istòria de Nimes (1453). La raïç es la mema que per **Peitau**, **Peitieux**, **Peitavin**, justament perqué èra una moneda facha à Peitieux.

Alora, l'ortografia etimologica seria **lu pictos**. Ma aquí, doi remarcas:

1) Non ai d'explica per lo passatge au masculin (pura, son de cauas qu'arríbon sovent en lingüistica ... S'atròvon d'exemples entre lo francés e li autri lengas romaniqui, ma finda au dedintre de l'occitan: **lo pibol / la píbola**).

2) Vist que degun auria l'idea d'escriure ***Pectau**, ***Pectieux**, ***Pectavin** (li formas vocalisadi **Peitau**, **Peitieux**, **Peitavin** son medievali), la forma **pito** es coerenta.

PORCALHA e PORCARIA

Un problema paut au VAU (pròche de Brinhòlas, dins Var), dont li a una **Confrarié dei Mèstres Tastaies en Porcarié**. Un dei sòcis, un jorn, s'è paupè la question d'aquela porcarié.

Lo *TRESOR D'OU FELIBRIGE* dona:

pourcarié:

- estable
- carn de poarc
- aulesc
- obscenitat

pourcaio:

- carn de poarc
- ladre, gentalha

Lu Diccionaris de C. RAPIN (francés / lengadocian), R. ROURET (francés / provençau) et I. LAVALADA (francés / lemosin) donon **porcalha** per la carn, reservant **porcarié/porcariá** per lu autres sens.

Pensi que se MISTRAL dona lo sens de «carn de poarc» à **pourcarié**, seria mai corrècte l'emplec de **porcalha** e doncas transformar **Lei Mèstres Tastaies en Porcarié** en **Lei Mèstres Tastaies en Porcalha** (en grafia mistralenca: **Lei Mèstre Tastaie en Pourcarié / Lei Mèstre Tastaie en Pourcaio**).

POSSESSIUS FEMENINS EN NIÇARD

Parlam de l'adjectiu possessiu femenin, plaçat davant lo nom. Au singulier coma au plurau, la vocala finala desapareisse dins la prononciacion:

La mieua → [la 'miw], [li 'miw]

La tieua → [la 'tiw], [li 'tiw]

La sieua → [la 'siw], [li 'siw]

Coma escriure aqueli formas?

Se vorguessiam conservar de formas completi, cauria notar:

la mieua/la tieua/la sieua taula
li mieui/li tieui/li sieui taulas

e considerar que la vocala finala dau possessiu aquí non si fa audir... Seria ben complicat!

Li formas retengudi per lo CLO son:

la mieu, la tieu, la sieu, li mieus, li tieus, li sieus.

Ma li a aquí una incoerença entre singulier e plural e, d'un autre caire, li formas **li mieus/li tieus/li sieus taulas** son d'aberracions: non es lo **-S** qu'es amudit, ma la sieu vocalisacion!

Una promiera possibilitat seria de notar l'elision:

la mieu', la tieu', la sieu', li mieu', li tieu', li sieu'.

Solament, escrivèm **la mieu/la tieu/la sieu taula** au singular, sensa marcar per un signe quau que sigue l'amudiment de la finala -A (**la mieua/la tieua/la sieua**): aquí toi son d'acòrdi!

Doncas, per coerença, vau mai escriure **li mieu/li tieu/li sieu taulas**.

PRÈMI E PRÈTZ

Es escrich dins lo n° 140 de *Anem ! Occitans !*, p. 18 : « ... reçaupèt lo grand **prètz** de l'Acadèmia Carles Cròs... »

Reçaupèt pusleu un **prèmi**, dau latin *praemium*, ma pas un **prètz**, dau latin *prëtium* !

Lo francés confonde lu doi sens en *prix*. La lenga occitana medievals, e mai se conoissia **premi**, à-n-en crèire RAYNOUARD, faía parier en donant finda à **pres** (**prètz**) lo sens de **prèmi** :

« Costuma es que ieu ieu laisse a vos,
Esta festa, 1 **pres** o dos. »
(Evangèli de Nicodèma)

Ma l'exemple non es pertinent perqué, mé tot lo respècte deugut à RAYNOUARD, una confrontacion mé d'autri versions fa aparéisser qu'aquí **pres** a lo sens de **presonier**.

Per s'en tornar au **prètz**, cau dire que li autri lengas latini fan la diferéncia entre la recompensa (ò la competicion que pòu permetre de ganhar la recompensa) e la soma que si deu pagar.

- catalan : *premi* / *preu*
- castilhan : *premio* / *precio*
- portugués : *prémio* / *preço*
- italian : *premio* / *prezzo*
- piemontés : *premi* / *pressi*

- còrse : *premiu* / *prezzu*

En occitan, devèm doncas dire : « lo Grand Prèmi dau Mònegue », « la distribucion dei prèmis », ma « lo prètz de l'essença a encara aumentat ».

PREMISSA E PREMÍCIAS

Vaquí doi mòts que si sèmblon e que convèn doncas de destriar embé precision!

Lo latin *praemissus* a donat en catalan *premissa*, en castelhan *premisa*, en francés *prémisse*. L'italian, eu, emplega la forma *premess*, atestada au s. XVIⁿ, qu'apareisse coma una forma populària. Es un tèrme de lògica, que designa li promieri proposicions d'un sillogisme ò una proposicion que mena à una consequença.

Per lo niçard, lo diccionari de CASTELLANA dona *premess*, coma en italian. Podèm retenir aquesta forma coma varianta populària à costat de la forma sabenta *premissa*.

D'un autre costat, lo latin *primitiae* a donat en italian *primizie*, en catalan *primícies*, en castelhan, *primicias*, en francés *prémices*. Aquò designa, en particulier, li promieri manifestacions de quauqua ren: *li primícias de l'amistat*.

Doncas, per l'occitan, avèm *premissa* e *primícias*, tot en notant en niçard la varianta *premess*, qu'es segurament conservada per influença de l'italian.

PRESA / MES(S)A

Prendre a coma participi passat corrent **pres**. Lo femenin es **presa** (**pressa** si pòu finda trovar d'après MISTRAL).

Metre a coma participi passat **mes**. Au femenin, si tròvon **mesa** e **messa**. E aquí comença lo problema, que d'unu vorrion vèire unicament la forma **mesa**.

Dins l'usatge corrent, la finala en **-ES** dona sovent un femenin en **-ESA**:

borgés → borgesa
francés → francesa
marselhés → marselhesa

Ma **espés** → **espessa** (justificat per l'etimologia *spissa*).

Alora, perquè **messa** (e lu sieu derivats) ?

Lo latin avia *missus*, femenin *missa*, que dónon en italian *nesso* e *messa* e en occitan **mes** e **messa**.

La simpla adjoncion d'un **-E** après lo francés *mis* ò d'un **-A** après l'occitan **mes** fa passar de [s] à [z]: francés *mise*, occitan **mesa**.

En occitan, avèm doncas:

Latin *missus* → **mes** → **mesa** (formacion populària dau femenin à partir dau masculin)

Latin *missa* → **messa** (formacion sabenta)

Dau rèsta, M. ROMIEU e A. BIANCHI, dins **LA LENGA DAU TROBAR**, pagina 92, presènton li formas: **mes, messa/meza e mis, miza**.

Li doi formas, **mesa** e **messa**, son doncas legitimas, una tant coma l'autra.

PUEI / PIÈI / PI

Se pilham la forma d'origina dau latin, *post*, arribam dins la lenga dei trobadors à **pos**, **pus**, **pois**, **puois**, **pueis**:

- « E **pueis** me levi en sezent. » (A. de MARUELH)
« Quar si fai mal, **pois** abena. »
(P. d'Alvernha e B. de Ventardorn)
« Anc **pueys**, **pos** que la vi,... » (P. de Marselha)

Per la lenga modèrna, ALIBÈRT dona dins lo sieu *DICCIONARI*: **puèi**, **puèis**, **puòi** e li variantas **pèi**, **apèi**, **pèis**.

Encuèi si tròva correntament en provençau la forma escricha **pièi**, à costat de **puei**, forma mai classica.

Escriure *U* cen que si di [j] dins una sillaba diftongada, aquò non es embarrassant, e lu exemples son nombrós en provençau: **uèlh** per [ʝø], **buòu** per [ˈbʝow], etc.

Alora, perquè emplegar la forma **pièi**, se la forma **puei** pòu perfectament recurrir la prononciacion [ˈpjɛj], que viu à costat de [ˈpɥɛj]?

Per coerença provençala m'au niçard. Aquò per doi rasons:

- 1) Lo niçard a **lo puèi**, dont lo provençau a **lo puèg** (**lo puòg** endacòm mai). Per ieu qu'emplegui quotidianament lu doi dialèctes, escriure **pièi** en provençau es mai clar.
- 2) La forma niçarda correspondentà à **puei/pièi** es **pi**: la parentèla es mai vesibla entre **pi** e **pièi** qu'entre **pi** e **puei**.

Mi sembla doncas que la forma **pièi** sigue recomandabla, à costat de **puei**, dont correspoande à la prononciacion, dins una dobla preocupacion de coerença d'un meme costat de Ròse e de respècte de la realitat lingüistica.

E aquò vau naturalament per lu compausats **despuei/despièi/despí**.

QUATÒRZE Ò CATÒRZE?

Es sovent preconizada la grafia **catòrze**, en plaça de **quatòrze**. Ensinda dins ALIBÈRT, ensinda per lo Conseu de la Lengua, etc.; ma es pas segur que sigue una boana caua, ni que li rasons avançadi sígon vertadierament validi.

J. TAUPIAC, dins lo sieu *DICCIONARI DE MILA MOTS*, escriu: «Confòrmament a l'etimologia, cal doncas escriure (...) **catòrze** . (...) **catòrze** e **quat**re son justificats pel castelhan qu'opausa **catorce** a **cuatro**, pel catalan qu'opausa **catorze** a **quat**re e per l'occitan de Gasconha qu'opausa **catòrze** a **qüate**».

Dins aquelu parlars, es vèr, li a una diferença entre lo [ka] de 14 e lo [kwa] de 4. Ma Eric GONZALÈS, dins la revista *RECLAMS'*, escriu: «Que causim d'escriver quatorze (meilèu que catorze, forma dada per divèrs obratges) en vistas de respectar la prononciacion [kw] qui existeish en parlars qui i a, com au parçan de Salias.»

Pura, dins lo meme temps, s'escrivèm **catòrze** e **quat**re, siam en contradiccion m'un principi general de la grafia classica, aqueu que demanda de respectar l'origina etimologica dau mòt. N'i a que deuríon tornar estudiar lo sieu latin: *quattuordecim* es de la mema familha que *quattuor*, e la coerença etimologica nen demanda **quatòrze**. D'alhors, l'italian a la cobla *quattro/quattordici*, coma lo francés *quat*re/*quatorze*.

---

¹ N° 858 (2021), pàgina 11, nòta 1.

Alora? L'excencion d'una partida d'un parlar d'òc non pòu impauar la règla au sieu ensèm, e encara plus pauc à l'ensèm occitan. Vau mai que la règla generala sigue fedèla à la coerença etimologica e que l'excencion garde lo sieu caractèr d'excencion: doncas, sera mai ben d'escriure **quatòrze** en considerant que lo gascon, en d'unu luècs pronóncia [kw] e en d'autres luècs [k] coma alhors.

QUE /QUÉ

La distincion entre **QUE**, pronom atòne, e **QUÉ**, pronom tonic, es sovent estada mau capida perquè pas clara ò pas coerenta.

Quora ALIBÈRT escriu (p. 94 de la sieu **GRAMATICA**) **Qué que siá**, es clar que cen qu'escriu **QUÉ** es pas tonic, perquè l'accent tonic de la frasa es sus lo vèrbo: [keke'sjɔ].

Alora, aquelu qu'escrívon ***qué dises?**, ***qué fasèm?**, etc., fan la mema error de fonetica sintaxica.

Lo quite ALIBÈRT l'avia sentit, perquè escriu (*ibid.*, p. 81): **Que tocatz ?** ([ketu'kas]/ **Dison qué ?** [dizuŋ'ke], es à dire lo meme mòt esrich de doi biais diferents en foncion de la sieu posicion dins la frasa: es ben en rapoart mé la fonetica sintaxica, ma en contradiccion m'ai principis generals de la grafia classica...

Per lo comun dei Occitans, que complicacion!

L'explica de J.TAUPIAC (**LO CONVERSE** n° 81) es mai clara :

«*Que* s'escriu sensa cap d'accent e s'elidís en *qu'* davant un mot que comença per una vocala. [...] *Que volètz? Que dises? Qu'es aquò?*»

«*Qué* s'escriu ambe un accent agut e s'elidís pas davant un mot que comença per una vocala. Se pòt emplegar sol (e alara es l'equivalent del francés *quoi*) o, segon ALIBÈRT, pòt jugar «*lo ròtle de complement prepositional sens antecedent quand es*

neutre e amb antecedent quand representa de causas». Se pòt emplegar dins l'interrogacion dirècta o indirècta.»

E dona d'exemples :

Qué!
Sabi pas qué dire.
Vesi a qué ne volètz venir.
De qué as paura?

Question: de dont vèn tot aquò? Segurament d'una volontat, encara un còup, de regardar unicament dau costat de la règlà castilhana!

MISTRAL emplega totjorn **QUE**, sensa accent e Xavier de FORVIERAS nòta li formas interogativi **DE-QUE** / **DEQUÉ**.

Lo niçard, dins una interrogativa, emplega finda correntament la forma renforçada **CEN QUE**:

Gé, cenqu'as? (Alan PELHON)
À cen que sièrve tot aquò?

Lu Occitans italianejants sàbon finda que l'italian fa la triada unicament entre **CHE** e **CHÉ** (= **vist que, estent que**, simplificacion de *poiché, giacché*), ma escriu *che dici?*, *che facciamo?*, *che che sia, non c'è di che*, sensa minga accent esrich, e sensa problema de confusion.

Alora, perqué s'embarassar d'un accent en occitan?

RANGO / RÀNGOL

Pas de *-L* en finala per **rango** (aquí mi sembla clar que m'un vèrbo derivat **ranguear** li a pas de plaça per aqueu *-L*).

Lo provençau destria **rango** de **ràngol** (cf. lo vèrbo **rangolar**, « respirar mé dificultat, per un morent »).

RELÒTGE

Per li rasons explicadi dins l'article à prepaus de **G** e **TG**, lo latin *horologium* dona naturalament en occitan **relòge**, e pas la forma **relòtge** generalament emplegada.

Ma la forma **relòtge** es pas una invencion recenta: RAYNOUARD la dona dins un tèxto datat de 1413, just après un exemple de la forma **relòge** datada de 1428.

Doncas, se la forma **relòge** es la forma etimologicament corrècta, la forma **relòtge** a per ela l'ancianetat.

E li formas erroneï anciani finisson per devenir li formas correnti...

ROTACISME

Auguèri un jorn l'oportunitat de lièger un document que venia dau Conseu de la Lenga Occitana e que presentava li sieu recomandacions per lo provençau. Diáa en particular que lo gavoat e lo niçard devíon abandonar lo sieu rotacisme.

Vos parli pas dau morre que faguèron lu gavoats quora auguèron l'informacion!

Ma, denant d'anar mai luènh, de qu'es aquela bèstia que li dièm « rotacisme » ? Es tot simplament lo passatge de **L** à **R**.

Alora, lo gavoat escriu **la barma** per **la balma** (niçard e provençau mejan : **la bauma**), **quarque** per **qualque** (niçard e provençau mejan : **quauque**), etc.

Lo niçard conoisce finda aqueu fenomène (e mai s'es pas tant expandit) : **corcar** (francés *coucher*, segurament influençat per l'italian *coricare*), **carcular** (per **calcular**), **vorgut** per **volgut** (provençau **vougut**), etc. ; veï mau coma lo niçard porria escriure au subjontiu dau vèrbo **voler** la forma ***que ieu vòlgui** quora pronóncia [ke jew 'vwargi] (preconisi, m'au CCO-País niçard, la forma **voargui**).

La mieu clavadura serà interrogativa: voler à tot cost una grafia englobanta (« unica », « referenciala », e que ti sabi encara...), perquè pas? Ma es de coerença panoccitana que s'agisse: perquè, dins lo meme temps, admetre que lu Gascons poàdon escriure **aquera**, **bèra**, etc.?

SÈGLE ò SIÈCLE

Corregir **siècle** en **sègle**? Aquí mi sembla que li a una granda iprocrisia à preconisar **sègle**.

La lenga anciana avia **sècle** / **sègle**, e finda lu derivats **secular** / **segular** / **segleiador**, que deurion èstre retenguts dins li preconisacions à costat de **sègle**, se volèm èstre coerents... Ma dins li preconisacions dei aparaires de **sègle**, trovam solament **secular**, **secularizacion**, **secularizar**, **secularitat**.

ALIBÈRT explica dins la sieu **GRAMATICA OCCITANA** que « Lo grop **GL**, sobretot après l'accent, se pronóncia **KKL: règla, agla, sègle** (rèkklo, akklo, sèkkle) ».

En soma, nos es recomandat d'escrivre **sègle** e de lo prononciar [ˈsɛkkle] esquasi coma **siècle** que prononciam [ˈsjɛkle], tot en abandonant lu derivats m'au **-G-** .

Perqué, dins aqueli condicions, non s'escririura directament la forma **siècle**, que tèn còmpte de l'evolucion tot en conservant lo **-C-** etimologic de *sæculum* ?

SEGON / SEGOND

Si destria generalament **segon** (francés *selon*) e **segond** (francés *second*). La diferenciacion es pas recenta; ALIBÈRT dona un exemple de GODOLIN: «**segon** l'opinion comuna».

Sembla que lu tèxtos ancians n'ajúdon pas gaire: RAYNOUARD dona **segon** per lu doi... Ma Ramon Vidal de Besalú, dins li sieu *RAZOS DE TROBAR*, emplega la forma **segont** per lo sens dau francés *selon*.

Etimologia:

Secundum dona **segon** (= francés *selon* e *second*) en occitan medieval.

Secundus (cas subjècte) dona **segonz** en occitan medieval.

L'influença de l'espanhòu, que destria *según* e *segundo*, es evident a se destriam **segon** e **segond**; l'italian, eu, a gardat *secondo* dins lu doi cas.

Aüra, se regarjam lo niçard, trovam, en grafia mistralenca, **segount(e)** per lo numeral e li doi formas **segoun** e **segount(e)** per la preposicion. **Segond** es la soleta forma que poasque rendre còmpte à l'encòup de **segoun** e de **segount(e)**: la diferenciacion **segon/segond** non fonciona en niçard.

Un bèl exemple que, quora si fa una causida per l'ensèm occitan, non cau perdre de vista la diversitat, ni si basar sobre un dialècte solet!...

E n'en siéu encara mai convint quora liègi dins una poesia dau poeta dau Montalbanés F. CAIRON, dins una adpatacion à la grafia normalisada de J. TAUPIAC:

« Ò vaca, tu que siás grassa o magra **sigond**
que comola es la granja o l'annada jalosa... »
(« La vaca », vv. 1-2)

SOÏSSA / SOÏSSA

Lo CLO a causit la forma **Soïssa**, per lo país, e **soís**, **soïssa** coma nom e adjectiu. Es una còpia confòrma dau catalan **Suïssa** [sy'isa] / **suís** [sy'is], **suïssa** [sy'isa].

Que n'en díon lu noastres dictionaris ?

Castellana dona **Suïssa** / **suisse**, versemblablement copiats sobre lo francés.

Lu dictionaris modèrnes dónon respectivament : **Soïssa** / **soïsse** per Rouret, parier per Coupier : **Souïso** / **souïsse**. E lo CREO Provença repilha **Soïssa** / **soís** dau CLO.

E MISTRAL dins tot aquò ? Dona **Souïso** / **souïsse**, **suisse**, **sueisse** (marselhés), **suïssi** (daufinés), cen que mena à **Soïssa** / **soïsse** tot en laissant la poarta dubèrta à **soïsse** ([su'ise]).

Pura, aquela causida pava un problema d'accentuacion se regarjam l'etimologia e lu equivalents dins d'autri lengas.

Francés : **Suisse** [s'ɥis] / **suisse** [s'ɥis]

Portugués : **Suíça** [ˈswisa] / **suíço** [ˈswiso]

Italian : **Svizzera** [ˈsvitsera] / **svizzero** [ˈsvitsero]

Castilhan : **Suiza** [ˈswiθa] / **suizo** [ˈswiθo]

Genovés : **Svíssera** / **svissero**

Romanche : **Svizra**

Alemand : **Schweiz** / **schweizer**

Anglès : **Switzerland** / **Swiss**

Dins toti aqueli formas, lo mòt comença per un *S* seguit de la consonanta [s] ò de la mièjaconsonanta [w], cen que nen deuria menar à **Soíssa** / **soísse**, a, m'un *O* prononciat [w] e un *I* tonic.

E à li ben pensar, si deuria escriure **Soíça** / **soíce**, en coerença embé l'origina tant coma embé la causida portuguesa.

TABAC / TABAT

Tabac ò **tabat**? Se durbètz lo Diccioniari d'Alibèrt, trovatz lo forma **tabat**. Dins la seguida, C.Rapin e J.Ubaud an finda donat **tabat**. Ma **tabac**?

En niçard, Castellana dona **tabac**, e fa parier lo Diccioniari dau CREO Provença per lo provençau.

Cu a rason?

L'etimologia remanda à l'espanhòu **tabaco** qu'es sigue eissit de l'arabe طَبَاق, *ṭubāq*, sigue un manleu au taïno, lenga d'una tribú antilhaesa, en passant per lo creòle aïtian.

E se regarjam dins li autri lengas qu'an lo mòt, podèm faire lo tableu seguent:

afrikaans	tabak
alemand	tabak
anglés	tobacco
basc	tabakoa
catalan	tabaco
chèc	tabák
galés	tybaco
còrse	tabacco
creòle	tabak
danés	tobak
eslovac	tabak
eslovène	tobak
esperanto	tabako
estonian	tubakas

filipin	tabako
finés	tupakka
francés	tabac
frison	tabak
gaelic d'Escòcia	tombak
galician	tabaco
georgian	tambako
indi	tambaako
indonesian	tembakau
irlandés	tobac
islandés	tóbac
italian	tabacco
japonés	tabako
leton	tabaka
lituanian	tabakas
malaisian	tembakau
maltés	tabakk
maòri	tupeka
neerlandés	tabak
nepalés	tambākū
norvegian	tobakk
portugués	tabaco
rus	табак
soaílí	tumbaku
somali	tubaakada
suedés	tobak
yiddish	tabak

Doncas, per coerença, sembla logic en occitan d'escriure **tabac** (e lu derivats).

En francés, lo **-T-** es finda present, dins la *tabatière*. S'explica en dient qu'aqueu **-T-** si seria impauat après l'amudiment dau **-C** final.

Mistral dona **taba**, **tabac** (lengadocian), **tabat** (gascon), que laisseria pensar que **tabat** porria èstre un gasconisme. Doncas pas una forma referenciala per l'occitan. Pura, tot si complica quora si ve que Mistral dona per lu derivats li formas **tabatar**, **tabatejar**, **tabatós**, etc.¹, mentre per lo provençau e lo niçard dona li formas m'un **-C-**.

Doncas, cau retenir:

- li formas en **-T-** per lo gascon e lo lengadocian (e doncas per l'occitan estandard).
- li formas en **-C-** per lo niçard e lo provençau.

---

¹ Dins Mistrau, **tabata**, **tabateja**, **tabatous**. Dins lo present article, avèm notat en grafia classica per facilitat.

TAÇA / TASSA

Lei dictionaris non son totjorn d'acòrdi: n'í a que dóon la forma m'un **-Ç-**, d'autres aquela embé **-SS-**. Coma totjorn, nen cau anar cercar dau costat de l'etimologia e dei autri lengas.

L'origina dau mòt es araba **ṭāsa**, dirigisse vèrs la forma **tassa**. Dins li autri lengas, avèm:

catalan	tassa
francés	tasse
alemand	tasse
castelhan	taza
italian	tazza
portugués	taça

La forma taça seria mai coerenta **taça**, ma la forma **tassa** es coerenta en particulier embé lo catalan, la lenga-sòrre, e mai pròcha de l'etimologia.

TAN(T) & TANBEN / TAMBÈN

J. TAUPIAC escriu dins son *DICCIONARI DE MILA MOTS*, p. 334, à la rubrica « tant »:

« Davant un adjectiu o un autre advèrbi s'emplega la fòrma **tant** quand lo mot que seguís comença per una vocala e la fòrma **tan**, que se ditz [ˈta] quand comença per una consonanta. Dins tot autre cas s'emplega **tant**. »

E dona, entre autres exemples: **tan viste**, **tant aimables**. En soma, **tant** s'escriu: **tan** = [ˈta] ò **tant** = [ˈtant], en foncion de la sieu prononciacion e dau mòt que vèn après.

Aqueu biais de destriar es en contradiccion m'un principi de basa de la grafia alibertina, qu'a eliminat, per exemple, la distincion felibrenca qu'avèm en provençau per lo mot **nuèch**: cresi pas que vendria à l'idea d'un occitanista provençau d'escriure **lo jorn e la nuè / la nuèch e lo jorn**, e mai se la prononciacion de **nuèch** laissa perdre lo **-CH** dins la promiera expression!

Doncas, tant coma escrivèm **lo jorn e la nuèch / la nuèch e lo jorn**, devèm escriure **tant** totjorn m'au sieu **-T** final.

Aquò pua pi lo problema de **tanben** (= [taˈbe]). En niçard coma en provençau, **tant + ben** ([ˈtaŋ] + [ˈbeŋ]) = [taŋˈbeŋ]. La grafia melhora es **tambèn**, qu'a en mai d'aquò lo merit de la parentèla m'au castilhan **también** e m'au catalan **també** e m'au portugués **também**.

TERRAÇA / TERRASSA

Coma per **taça** e **tassa**, li a dins lu diccionaris una esitacion entre **terraça** e **terrassa**. Se regarjam dins d'autri lengas, avèm per exemple:

francés	terrasse
catalan	terrassa
alemand	terrasse
italian	terrazza
portugués	terraço

L'italian e lo portugués nos menerion à **terraça**. Ma lu autres exemples nos ménon à preferir **terrassa**.

TG dins DOTGE, TRETGE, SETGE

En occitan, à costat dei formas **dotze**, **tretze**, **setze**, s'atròvon de formas ont avèm **-G-** en plaça de **-Z-**; es lo cas en particular en provençau.

Lo diccionari francés/provençau de ROURRET dona **dotge**, **tretge**, **setge**, coma fa ALIBÉRT (*GRAMATICA*, p. 30, paragrafe 45: «Las grafias (...) trege, doge, son donc condemnablas»). Ma lo Diccionari francés/provençau e la Gramatica dau CREO-Provença dónon **doge**, **trege**, **sege**.

Lo principi de basa de la grafia classica es clar:

- **-G-** latin dona **-G-** occitan: *vertigo* → **vertige**, *religionem* → **religion**
- **-D-** + **vocala** + **-C-** e **-T-** + **vocala** + **-C-** dau latin (amb accent tonic just avant lo **-T-** ò lo **-D-**) dónon **-TG-** en occitan:

viaticum → **viatge**

medicus → **metge**

Per lu nombres que n'interèsson, avèm doncas:

duodecim → **dotge**

tredecim → **tretge**

sedecim → **setge**

TÒRNI ò TORNI?

Un pauc coma per **fòrma** / **forma**, devèm dire **tòrni**, m'una vocala tonica dubèrta, ò **torni**, m'una vocala tonica barrada?

Que n'en díon lu libres?

Per lo Diccionari dau CREO-Provença, **tornar** es un vèrbo à alternança vocalica: **ieu tòrni**, **nautres tornam**. E aquò es precisat dins la Gramatica dau meme CREO (mai recenta), dont lo vèrbo es donat dins una tièra de vèrbos que poàdon acceptar li doi solucions: **tòrni** mé diftongason dau **Ò**, presentat coma forma majoritària, e **torni**.

B. GIÉLY¹, eu, dona unicament la forma à vocala barrada, **torni**.

Per completar l'informacion per lo provençau, cau anar vèire dins MISTRAL: dona **torna** coma forma generala, **tòrne** per lo lengadocian, e **toèrni** per lo marselhés.

SAUZET & UBAUD dónon **torni** coma forma majoritària (escricha en gras dins lo lexic final) e **tòrni** coma forma segondària.

Alora, que causir?

La règla de basa es ben conoissuda: cau cercar dins la familha dau vèrbo d'autres mòts mé la mema accentuacion e

---

1 **GRAMMAIRE DU VERBE PROVENÇAL**, Prouvènço d'aro, 1995.

vèire s'an un **Ó** (eventualament diftongat) ò un **O**. Ensinda, avèm **tocar/la tòca/ieu tòqui**, ma **donar/un don/ieu doni**.

Se volèm seguir estrechament la règla, avèm doncas **tornar/lo torn/ieu torni**. Ma causir exclusivament aquesta forma e laisser perdre la forma à vocalisme dubèrt alora qu'es ben viva, aquò es de normalisacion lingüistica. E sabètz cen que l'autor d'aquesti linhas n'en pensa.

TRAMETRE / TRANSMETRE

La question s'es pauada de saupre se l'occitan deu emplegar **transmetre** (que d'unu considèron coma un francisme) ò **trametre**.

Lo latin classic avia *transmittere*, ma una confusion entre lu prefixes *tra-* e *trans-* faguèt nàisser una forma *tramittere*, que pillhèt lo dessobre sus la forma classica.

Es aqueu *tramittere* qu'a donat **trametre** en occitan medieval :

« A la gensor del mon aus ma chanso **trametre** »
(G. de S. Leidier)

Ma li lengas neolatini, coma sovent, an tornat crear una forma sabenta. Ensinda, lo francés a *transmettre*, l'italian *trasmettere*, lo castilhan *transmitir*. E l'occitan a **transmetre** ([tras'metre]).

Li doi formas an doncas la sieu legitimitat:

Trametre : forma populària de la lenga classica, encara presenta dins la lenga modèrna.

Transmetre : forma sabenta, mai esandida au jorn d'encuèi.

TRISTESA / TRISTESSA

Un « especialista indefugible » (que tèn absolutament à demorar anonime – es lo sieu drech !) mi sostenia un còup que si deu escriure –**ESA**, à l'encòup per respectar la lenga medievala e per analogia m'ai autri lengas latini, en particular l'espanhòu e l'italian. Alora, ai cercat:

Francés: -**ESSE** prononciat [es(Ø)]

Catalan: -**ESA** prononciat [eza]

Gascon: -**ESSA** prononciat [eso]

Occitan medieval:

-**EZA** prononciat [eza], ma finda (leu) :

-**ESSA** prononciat [esa],

-**ECHA** prononciat [eja]/[etja].

E lo poeta Raimon FERAUD (fin dau s. XIII, debuta dau s. XIV) confonde generalament -**S** e -**Z** dins una prononciacion segurament mejana que porria ben èstre aquela de l'espanhòu [θ].

Italian : - **EZZA** prononciat [ettsa]

Espanhòu : - **EZA** prononciat normalament [eθa] en castilhan, es à dire m'una consonanta intermediària entre [s] e [z], ma [esa] en Andalusia e en Amèrica dau Sud.

Occitan parlat actual : generalament, quaucu mòts mai rares coma la **solesa** per la **solitud(a)** an conservat [eza]/[ezo], mai [esa]/[eso] es la prononciacion frequenta.

En realitat, se rasonam en tèrmes de coerença panlatina, devèm admetre sensa esitar la forma **tristessa** (e perqué pas **tristeça**, que seria mai coerent mé l'etimologia e li

lengas vesini?), ambé [s], e dire que **tristesa** mé [z] es una forma sabenta ò leterària (ò un arcaïsme, ò un catalanisme).

UCRAÏNA / UCRAÏNA

La meu formacion d'italianista mi fa anar pusleu vèrs la forma italiana *Ucraina*, e non vèrs aquela catalana *Ucraïna*.

Pura, la forma originala es **Україна** [ukrɑ'jinɑ].
Doncas, pas de dubi possible: devèm ben escriure **Ucraïna**.

VERNIÇ / VERNÍS

Lu diccionaris occitans retènon largament (esquasi exclusivament) la formas **vernís** (e, de segur, **vernissar**, **envernissar**, etc.). Pura, aquela forma non convèn d'un ponch de vista etimologic.

Se fèm un pauc lo torn, vaquí cen que trovam:

Catalan	vernís 1249; del b. ll. <i>veronice</i> , i aquest, del b. gr. <i>Beronikē</i> (o <i>Berenikē</i>), ciutat líbia (avui <i>Bengasi</i>), d'on es creia que procedien els vernissos, i aquest, probablement del sànscrit <i>varnikā</i> 'pintura' ¹
Castilhan	barniz
Italian	vernice
Portugués	verniz / barniz
LEVY	vernisar (en si sovent que –s- si di en occitan medieval coma –ss-)
BARTSCH	vernitz
RAYNOUARD	vernitz, vernís, vernissar.
CREO Provença	vernís / bernís
ESCOMESSA	verniç / barniç
LAVALADA	vernís
CASTELLANA	vernís, vernissà, vernissaire, vernissura.
MISTRAL	vernís, ...
LO VÈRB OCCITAN	vernissar

¹ ENCICLOPÈDIA CATALANA.

Cau notar que, se lo **DICIONARI** dau CREO (francés-provençau) nòta **vernís**, aqueu de l'Escomessa (provençau-francés), a corregit en **verniç**.

E l'etimologia, tala coma es precisada aquí sobre per lo catalan, deu menar à **verniç**, **verniçar**, etc., dins la drecha linha dau **vernitz** medieval (*Girart de Rossilhon*) e en conformitat m'au castilhan, m'au portugués e mé l'italian.

Doncas, cau privilegiar la forma etimologica **verniç**, sensa laisser perdre la forma d'usatge larg **vernís**.

VOCALA DUBÈRTA EN SILLABA ATÒNA

Per un grand nombre de vèrbos, l'occitan a una dubertura vocalica (que pòu menar à la diftongason) en posicion tonica e una barradura en defoara de l'accent:

prestar [pres'ta] / **ieu prèsti** [ˈprestɪ]

tocar [tu'ka] / **ieu tòqui** [ˈtɔki]

durmir [dyr'mi] / **ieu duèrmi** [ˈdʷermi]

L'accent pòu èstre escrich en defoara de l'accent tonic principal dins lu mòts compauats:

un cèrca-garrolha [sɛrkaga'rujo]

Es especialament vèr per lu advèrbis, analiticament formats de doi mòts que cadun garda lo vocalisme:

Fòrt, fòrtament¹

Au futur, avèm **tocarai**, **durmirai**, etc., ma pas en niçard, dont si consèrva la dubertura:

[tɔke'raj], [dʷɛrme'raj], [pwarte'raj],
ma pas [tuke'raj], [dyrmi'raj], [purte'raj].

---

¹ **Foart, foartament** en niçard.

La notacion **duermerai**, **poarterai** pava pas de problema, ma ***tòquerei** es en contradiccion mé la règla generala. Devèm doncas admetre **toquerei** tot en precisant dins lu cors e li Gramàticas la particularitat aquí-sobre presentada. E, après tot, s'aguò mena à alinhar un jorn ò l'autre la prononciacion niçarda sus la règla generala, cu s'en planherà ?

NB: lo meme problema de radical, de segur, si pava au condicional.

ZÈRO / ZERO

L'italian a [ˈdzero] e lo francés [zeˈro].

Se consideram que lo mòt nos vèn dau francés, lo devèm prononciar à la francesa e escriure **zerò**.

Pura, estent que lo mot es passat de l'arabe ai lengas latini, versemblablement, au través de l'italian, tant vauria conservar la prononciacion italiana dau –**O** e escriure **zèro**.

Es de notar que MISTRAL nos ajuda pas gaire, vist que dona solament **zèro/izèro**, ma **zerò** dins la citacion...

ZOO

L'italian escriu **zoo**, que pronóncia [ˈdzɔo].

Lo francés escriu **zoo**, que pronóncia [zo'o] ò [zo]

L'anglés escriu **zoo**, que pronóncia [ˈzu]

Se l'occitan pronóncia [ˈzoo]/[ˈzɔo] (accentuacion sus lo premier **O**, coma lo grèc **ζόον**), lu principis de la grafia classica perméton pas d'escriure fedelament un mòt coma aquò.

La solucion melhora es d'emplegar la forma **zoo**, coma fan ja li autri lengas çai-sobre m'una varietat de prononciacions possibli: [ˈzoo], [ˈzɔo], [ˈzo], [zo'o].

BIBLIOGRAFIA ESSENCIALA

REVISTAS, PREMSA:

LA BELUGA (revista dau Centre Culturau Occitan – País Niçard)

LO GAI SABER

ÒC

LO CONVISE

RECLAMS

AQUÒ D'AQUÍ

OCCITANS! (ANEM OCCITANS!)

MESCLUM (LA MARSEILLAISE)

OBRATGES SOBRE L'OCCITAN:

ALIBÈRT (L.) *DICTIONNAIRE OCCITAN-FRANÇAIS*, IEO.

ALIBÈRT (L.) *GRAMATICA OCCITANA*, C.E.O.

CASTELLANA (G.) *DICTIONNAIRE FRANÇAIS - NIÇOIS*,
Serre Editeur.

CASTELLANA (G.) *DICTIONNAIRE NIÇOIS - FRANÇAIS*,
Serre Editeur.

COMISSION INTERNACIONALA PER LA
NORMALIZACION LINGUÍSTICA DE L'OCCITAN ALPIN,
*NÒRMAS ORTOGRÀFICAS, CHAUSIAS MORFOLÒGICAS
E VOCABULARI DE L'OCCITAN ALPIN ORIENTAL*,
Regione Piemonte – Espaci Occitan – Comunità Montana Valle
Maira, Coni, 2088.

COUPIER (J.) *DICTIONNAIRE FRANÇAIS-PROVENÇAL*,
Association du Dictionnaire Français-Provençal – Edisud.

- FETTUCCIARI (J.), MARTIN (G.), PIETRI (J.),
DICTIONNAIRE PROVENÇAL-FRANÇAIS,
 L'Escomessa & CREO Provença.
- HONNORAT, **DICTIONNAIRE PROVENÇAL-FRANÇAIS**.
- LAVALADA (I.) **DICTIONNAIRE FRANÇAIS-OCCITAN**,
 PULIM, 1997.
- LAVALADA (I.) **DICTIONNAIRE OCCITAN-FRANÇAIS**,
 LUCIEN SOUNY, 1999.
- LEBRE (E.), MARTIN (G.), MOULIN (B.), **DICTIONNAIRE
 DE BASE FRANÇAIS-PROVENÇAL**, CREO Provença.
- MEYER-LÜBKE (W.) **ROMANISCHES ETYMOLOGISCHES
 WÖRTERBUCH**, Carl Winter – Universitätsverlag,
 Heidelberg, 1972.
- MISTRAL (F.) **TRESOR DÓU FELIBRIGE**, CPM Marcel
 PETIT.
- RAPIN (C.) **DICIONARI Francés-Occitan**, Institut d'Estudis
 Occitans – Escola Occitana d'Estiu.
- RAYNOUARD (F.-J.-M.) **LEXIQUE ROMAN**, LACOUR, 1996.
- ROURRET (R.) **DICTIONNAIRE FRANÇAIS-OCCITAN
 (Provençal)**, Lacour, 1999.
- SUMIEN (D.) **PRECONIZACIONES DEL CONSELH DE LA
 LENGA OCCITANA** in **LINGÜÍSTICA OCCITANA**,
 NUMÈRO 6, DECEMBRE DE 2007,.
- TOSCANO (R.) **CRONICAS SOBRE LA LENGA**, IDECO,
 2004.
- TOSCANO (R.) **GRAMÀTICA DAU NIÇARD**, Pyrémone /
 Princi Negue, 2007.
- UBAUD (J.) **DICIONARI ETIMOLOGIC, GRAMATICAL E
 MORFOLOGIC DE L'OCCITAN**, Trabucaire, 2011.
- VILAREM (S.), CIRAVEGNA (B.), CASERIO (J.-L.), **LEXIC
 FRANÇAIS/ROQUEBRUNOIS**, SAHM, 1998.

AUTRI LENGAS:

ZINGARELLI (N), *VOCABOLARIO DELLA LINGUA ITALIANA*, Zanichelli, 2001.

LAROUSSE Espagnol-français.

LAROUSSE étymologique.

PETIT ROBERT

TRÉSOR INFORMATISÉ DE LA LANGUE FRANÇAISE

CANTEL (R.), *PRÉCIS DE GRAMMAIRE PORTUGAISE*,

Librairie Vuibert, 1977.

ENSENHADOR

AVERTIMENT.....	5
A.....	9
A/À: PLAIDEJAT PER UN ACCENT	11
ABREVIACION DE LA DATA	18
ABITUD / ABITUDA.....	19
ACCENTS.....	21
AFICHA.....	26
AMB(E) / EMB(E), etc.....	27
ANACÒNDA.....	28
ANGLÉS / ENGLÉS / INGLÉS	29
ANTIFRANCISME PRIMARI.....	30
-AR / -ARI / -IER.....	31
ASSOCIAR, CAMBIAR	33
AUTOBÚS.....	34
AUTORA / AUTRITZ.....	37
AVANS, AVANT, AVANÇ.....	39
BALON e BUTABALA	40
BARONAIRE / BARRONAIRE	41
BEÇON / BESSON.....	42
BESSAI, BELEU / BENSAI, BENLEU.....	44
BIZARRE.....	46
BÒN / BOAN.....	48
CAIS.....	50
CALENA ò CALENAS	51
CELLULÒSA / CELLULÒSI.....	52
CEN.....	53
CHI E CHIC	54
CÍNEMA, CINEMA, CINEMÀ	55
-CION / -SION.....	56
COMPTAIRE / COMPUTADOR.....	57
CÒNTRA-/CONTRA- + VOCALA	59
COPA(S).....	61

CÒU	62
CÒUP / CÒP – TRÒUP/ TRÒP	63
CROMOSÒMA.....	65
DAMONT, DAVAU.....	67
DOBTE / DUBI.....	68
DOMINÒ	69
DONT / D'ONT	70
DORSIER / DOSSIER	71
DRALHA / DRAIA	72
DURADÍS Ò SOSTENIBLE ?	73
-ÈM & -ÈTZ.....	74
EMB'AU, M'AU, etc.....	76
EMBE / EMBÉ	77
EN/NE, M'EN/ME'N, etc.....	79
ENZIME / ENZIMA	82
ESCLAVITUT / ESCLAVITUD	83
ESPADASSIN / ESPADACIN	84
ESPIA.....	85
ETC. / ECA.	87
FANTASSIN / FANTACIN	89
FARÇA / FARSA	90
FICHA, FICHIER, FICHAR, FICHATGE.....	91
FOART.....	92
FONS / FOND.....	93
FORMA / FÒRMA	94
FRASA, PARAFRASI, PERIFRASI	96
G / TG	99
GN / NH	101
GRAND.....	104
GROP / GROPE.....	105
I INTERVOCALIC.....	107
IMAGE / IMATGE.....	108
IMPERFACH DAU SUBJONTIU	110

ITALIANISMES : ràdio, corso, ghetto.....	111
IZAR / ISAR	113
LAUSANGE / LOSANGE	115
LEI / LÈI	117
LI / L'I.....	118
LI A / LI ES.....	119
LOÍS	121
MA / MAS.....	123
MARMO / MÀRMOR.....	125
MASCLE e FEMEÜ	127
MITAN.....	128
MOND / MONDE.....	129
MOT / MÒT.....	130
MÚGEL / MÚJOL	131
N'ES VÈR?	132
NÈSCI / NÈCI.....	133
NIGÈR E NIGÈRIA.....	135
NISSA / NIÇA	136
Ò / OA.....	139
PALHAÇA / PALHASSA - PALHAÇO / PALHASSO	142
PANTO / PÀNTOL.....	143
PARCIMÒNIA, PARCIMONIA, PARSIMÒNIA, PARSIMONIA	145
PARTEJAR / PARTATJAR	147
PÈJOR.....	149
PELIÇA / PELISSA	150
PEN	151
PINTRE.....	152
PITOS / PÍTOLS	153
PORCALHA e PORCARIA	154
POSSESIUS FEMENINS EN NIÇARD	155
PRÈMI E PRÈTZ.....	157
PREMISSA E PREMÍCIAS	159

PRESA / MES(S)A	160
PUEI / PIÈI / PI.....	162
QUATÒRZE Ò CATÒRZE?	164
QUE /QUÉ	166
RELÒTGE.....	169
ROTACISME.....	170
SÈGLE ò SIÈCLE.....	171
SEGON / SEGOND	172
SOÏSSA / SOÍSSA	174
TABAC / TABAT	176
TAÇA / TASSA	179
TAN(T) & TANBEN / TAMBÈN	180
TERRAÇA / TERRASSA.....	181
TG dins DOTGE, TRETGE, SETGE	182
TÒRNI ò TORNI?.....	183
TRAMETRE / TRANSMETRE	185
TRISTESA / TRISTESSA	186
UCRAÏNA / UCRAÏNA	188
VERNIÇ / VERNÍS	189
VOCALA DUBÈRTA EN SILLABA ATÒNA	191
ZÈRO / ZERO.....	193
ZOO.....	194
BIBLIOGRAFIA ESSENCIALA	195
ENSENHADOR.....	198

MES EN FORMA

lo 27 de decembre dau 2023

NB : Lo present obratge non es estampat, es solament presentat dins la sieu forma à la data indicada; es en perpetuala elaboracion.